

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

KRISTIJAN KISELJAK
ŽIVLJENJE IN DELO DOKTORJA IGORJA ROSINE

Diplomsko delo

Ljubljana, avgust 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

KRISTIJAN KISELJAK
ŽIVLJENJE IN DELO DOKTORJA IGORJA ROSINE

Diplomsko delo

Mentor: red. prof. dr. Božo Repe

Somentor: dr. Peter Mikša

Dvopredmetni univerzitetni študijski program:

Zgodovina

Ljubljana, avgust 2016

Spodaj podpisani Kristijan Kiseljak, z vpisno številko 18080351, rojen 30. 8. 1989 v Novem mestu, sem avtor diplomskega dela z naslovom *Življenje in delo doktorja Igorja Rosine*.

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Lektura: Katja Kobe

Ljubljana, avgust 2016

Kristijan Kiseljak

Izjava kandidata

Spodaj podpisani Kristijan Kiseljak izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno in

dovoljujem / ne dovoljujem

objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Podpis: _____

Datum: _____

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju Božu Repetu in somentorju dr. Petru Mikši, ki sta potrpežljivo počakala, da diplomska naloga pride v njune roke.

Zahvaljujem se tudi družini in prijateljem za podporo v času študija. Prav tako se zahvaljujem lektorici in prijaznemu osebju v knjižnici Mirana Jarca ter osebju Narodne in univerzitetne knjižnice za vse nasvete, ki so mi bili v veliko pomoč pri pisanju in iskanju. Še posebno veliko zahvalo pa sem dolžan gospe Alenki Šelih za intervju, posredovane informacije ter gradivo.

Izveleček

Diplomsko delo je razdeljeno na dva glavna dela. V prvem smo predstavili življenje in delo Igorja Rosine, in sicer v obdobju pred vojno do mobilizacije leta 1941. V tem delu smo se posvetili predvsem njegovemu večletnemu pisanju za časopise *Kmetški list*, *Gruda* in *Mariborski večernik "Jutra"*. Predstavili smo glavno tematiko njegovih člankov, podrobneje pa smo se posvetili izbranim temam. V drugem delu smo obravnavali njegovo delovanje v okviru *Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorja in pomagačev* (KUZOP) in predstavili potek njegovega življenja pod nadzorom državnih varnostnih služb.

Ključne besede: Igor Rosina, Gruda, Kmetški list, Mariborski večernik "Jutra"

Abstract

This dissertation consists of two parts. In the first part, I present the life and work of Igor Rosina until mobilization in 1941, giving most attention to his work published in newspapers *Kmetški list*, *Gruda* and *Mariborski večernik "Jutra"*. I introduce the main theme of his articles and delve deeper into the chosen subjects. In the second part, I analyze his contribution in the *Committee for determination of crimes of the occupying forces and their collaborators* (KUZOP) and his life under the surveillance of the state security services.

Key words: Igor Rosina, Gruda, Kmetški list, Mariborski večernik "Jutra"

Kazalo

1 Uvod.....	1
1.1 Zgodovinski oris.....	3
1.2 Doktor Rosina	6
2 Med obema vojnama	8
2.1 Delovanje v časopisih.....	9
2.2 Kmetški list	9
2.2.1 Glavne teme in vsebina	10
2.2.2 Slovenska kmetška stranka.....	11
2.2.3 Nasprotovanje Slovenski ljudski stranki	14
2.2.4 Kmet in nacionalizem.....	15
2.3 Gruda.....	16
2.3.1 Glavne teme in vsebina	16
2.3.2 Ideja agrarne moči	17
2.3.3 Zunanja politika.....	17
2.3.4 Država in kmet	20
2.3.5 Socialna razdelitev vasi in intelektualci	20
2.3.6 Zveza kmetških fantov in deklet	22
2.3.7 Kultura vzgoja in religija.....	23
2.4 Mariborski večernik "Jutra".....	25
2.4.1 Glavne teme in vsebina	25
2.4.2 Ideja slovenskega naroda	26
2.4.3 O prihajajoči vojni.....	28
3 Vojna	30
4 Povojno obdobje.....	32
4.1 Poročila in predavanja.....	32
4.1.1 Predlog glede prvih ukrepov naše oblasti ob prelomu na Štajerskem študijski komisiji SNOS.....	33
4.1.2 Poročilo o postopanju okupatorja napram slovenskim ženam in otrokom, na področju severo–vzhodu Slovenije	36
4.1.3 Prepis poročila KUZOP-a o avstrijskih državljanih vojnih zločincih na Štajerskem	37
4.1.4 Okupator o slovenskem problemu na spodnjem Štajerskem	38
4.1.5 Nemška narodnostna skupina Kočevarjev	40
4.2 Dosje.....	43
4.2.1 Politično nezanesljiv	44

4.2.2 Afera Konstruktor	45
4.2.3 Primer "Kmet"	46
4.2.4 O volitvah	47
4.2.5 Nadzor varnostne službe	48
4.2.6 O razmerah v Jugoslaviji.....	48
4.2.7 Zunanja politika.....	50
4.2.8 O zasebnem življenju	51
4.3 Delovanje v časopisih po vojni	52
4.3.1 Gospodarski vestnik	53
4.3.2 Naše gospodarstvo.....	54
4.3.3 Pravniki	55
5 Zaključek.....	57
6 Bibliografija člankov Igorja Rosine po kronološkem zaporedju.....	60
6.1 Kmetški list (pregledane številke med letoma 1925–1941)	60
6.2 Gruda (pregledane številke med letoma 1924–1941)	61
6.3 Mariborski Večernik "Jutra" (pregledane številke med letoma 1938–1940)	62
6.4 Gospodarski vestnik (pregledane številke med letoma 1952–1969).....	63
6.5 Naše gospodarstvo (pregledane številke med letoma 1955–1969)	64
6.6 Pravniki (pregledane številke med letoma 1953–1969)	69
7 Viri in literatura	71
7.1 Arhivsko gradivo.....	71
7.2 Časopisje	71
7.3 Literatura	72
7.4 Internetni viri.....	72
8 Seznam uporabljenih kratic in okrajšav	74

1 Uvod

Začetki pričujočega diplomskega dela segajo v leto 2010 oz. v tretji letnik študija, ko nam je red. prof. dr. Verginella na predavanju iz predmeta Teorija zgodovine kot eno izmed možnih tem za interdisciplinarno diplomsko delo predlagala raziskavo in obdelavo arhiva doktorja prava Igorja Rosine. Prvotni načrt je predvideval kombinirano diplomsko delo v sodelovanju s kolegom s pravne fakultete. Naš del naloge naj bi se ukvarjal s pomenom delovanja Rosine na političnem in kulturnem področju, pravnikov pa s pomenom delovanja Rosine v zgodovini prava in njegov doprinos k razvoju prava. Žal je eden od dveh kolegov prekinil študij, drugi pa odšel na študentsko izmenjavo v Gradec, tako da ta analiza (za zdaj) izostaja.

Takrat sem se na predlog prof. dr. Verginelle srečal z njegovo hčerjo, gospo Šelih na njenem domu in z njo opravil intervju. Pred pisanjem smo si za osvežitev spomina na intervju iz leta 2011 ogledali še dokumentarni film *Spomini*¹, v katerem se gospa spominja tudi svojega očeta.

V diplomskem delu skušamo ugotoviti, kaj je bil pomen Rosinovega delovanja. V predvojnem obdobju je z agrarno stranko ponujal alternativo Slovenski ljudski stranki, branil kmetijske interese in deloval proti stanovski vzvišenosti. V času druge svetovne vojne je bil zaprt in ko je bil izpuščen, se je pridružil Narodno osvobodilnemu boju. Ker se je izkazal za sposobnega, je sčasoma dobil v roke vodenje podružnice Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorja in pomagačev. Ko je bila ta ukinjena, se je približno leto dni ukvarjal s pravom, dokler mu niso zaradi izjav na Škamljičevem procesu onemogočili opravljanje odvetniškega poklica. Po prvotnem načrtu bi moral osrednji del diplomske naloge predstavljati ravno Škamljičev proces, a se je izkazalo, da je bil ta kljub velikim posledicam za Rosino širše gledano zgolj obrobne pomena. Podobno velja za afero Konstruktor.

Tako smo preusmerili fokus diplomske naloge na obdelavo besedil iz časopisnega arhiva in dosjeja. Teme, ki smo jih izpostavili, smo izbirali na podlagi dveh kriterijev. Izbrali smo tiste, ki jih je Rosina najbolj poudarjal, in tiste, za katere smo ocenili, da najbolj nazorno prikazujejo njegova mnenja, prepričanja, stališča in poglede. Najverjetneje je na naš pristop vplivalo dejstvo, da smo najprej prebrali dosje, ki je bil spisan med leti 1945 in 1965. Ko sedaj na koncu pregledujemo diplomsko nalogo, se nam zdi kot neke vrste izkrivljeno zrcalo,

¹ Internetni vir: <http://4d.rtv slo.si/arhiv/spomini/174383237>, dostop: 27. 8. 2016. Dokumentarec je bil predvajan na RTV Sloveniji 18. januarja 2016.

ki stoji med dokumenti iz predvojnega in povojnega časa. Ravno tematika člankov iz predvojnega časa (njegova mnenja o politični sceni, odzivi na članke drugih časopisov in Rosinovo politično delovanje pred vojno) je tista, ki v povojnem času, predvsem v zadnjem delu dosjeja, najbolj zanima varnostno službo.

Drugi del naloge prikazuje predvsem položaj (nad)povprečnega intelektualca v času enopartijskega sistema. Najprej povzemamo njegova poročila iz obdobja, ko so mu dopustili opravljati poklic na najvišjem možnem nivoju, nato pa njegov padec v nemilost oblasti, pri čemer se opiramo na dosje varnostnih služb. Za kaj drugega so Rosino preveč učinkovito pasivizirali. Poročila in predavanja nam je posredovala njegova hči, ki jih je dobila v Arhivu Muzeja narodne osvoboditve Maribor v fondu Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njegovih pomagačev (AMNOM, fond KUZOP). Prav tako nam je gospa posredovala tudi dosje Igorja Rosine, ki ga Arhiv republike Slovenije hrani v fondu AS 1931 Republiškega sekretariata za notranje zadeve v obliki mikrofilmskih žepkov.

Diplomskemu delu je priložena bibliografija Rosinovih člankov iz predvojnih *Kmetskega lista*, *Grude*, *Mariborskega večernika "Jutra"* in povojnih *Pravnika*, *Gospodarskega vestnika* in *Nашega gospodarstva*. Članki, ki jih je objavljajal po vojni, so predvsem pravne narave, za obravnavo katerih pa nimamo zadostne strokovne podlage, da bi jih poskušali analizirati in predstaviti.

Rosinovi članki so polni srbohrvaških izrazov, ki so bili običajni za tiste čase. Te izraze smo v besedilu diplomske naloge praviloma pustili v originalu in jih nismo prevajali. Najpogosteje bomo v citatih srečali izraz *kmetski pokret* namesto *kmečko gibanje*. Rosina uporablja tudi latinščino, ki jo večinoma že kar sam prevaja, isto velja za delne francoske, nemške in angleške citate. V diplomski nalogi uporabljamo naslednjo metodologijo: tekstno kritiko, analizo člankov, intervju in analizo arhivskega gradiva. Pri delu smo uporabljali časopisno, arhivsko in avdiovizualno gradivo.

Nadaljnje ukvarjanje z življenjem in delom Rosine je v rokah pravnih zgodovinarjev, ki imajo možnost, da se lotijo preiskave drugega dela njegovega opusa, ki ga prilagamo v bibliografiji in ga vsebinsko ne analiziramo. Dodaten možen vpogled in možnost razširitve raziskave vidimo v pregledu Rosinovih predavanj v okviru Slovenske kmečke stranke in Zveze kmečkih fantov in deklet ter v obravnavi njegove osebne korespondence, za katero je njegova hči izrazila željo, da se ne uporabi za namen diplomskega dela.

1.1 Zgodovinski oris

Rosina je živel skoraj 69 let, med leti 1900 in 1969. Preživel je spopad sil zaveznikov Anglije, Francije, Rusije (izstopi iz vojne 1917), Italije (od 1915), Združenih države Amerike (od 1917) in centralnih sil Nemčije, Avstro-Ogrske, Bolgarije in Osmanskega cesarstva med letoma 1914 in 1918. Prva svetovna vojna je izbruhnila po vidovdanskem atentatu, 28. junija 1914 v Sarajevu, ko sta bila ubita avstro-ogrski prestolonaslednik Franc Ferdinand in njegova žena Sophija. Avstro-Ogrska je želela iskati krivca za atentat na srbskem ozemlju in s tem rušiti njihovo suverenost. Atentat je bil samo še ena v vrsti kriz mednarodne politike, ki so jo države želele izkoristiti za preureditev razdelitve naravnih virov v svetu in ponovno zarisovanje meja v kolonijah.

S koncem vojne 1918 je Rosina doživel razpad Avstro-Ogrske in borbo za severno mejo Slovenije ter Maistrovo osvoboditev Maribora. Temu je sledila združitev Slovencev, Hrvatov in Srbov izza meja stare Avstro-Ogrske v državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, in sicer na podlagi Wilsonovih 14 točk ter samoodločbe narodov 29. oktobra 1918.² 10. oktobra 1920 so se koroški Slovenci na koroškem plebiscitu odločili, da so raje del Avstrije, kot da se priključijo novonastali razširjeni državi v obliki države SHS oz. Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki je nastala 1. decembra 1918. Ta se je 3. oktobra 1929 preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo.³ Okusil je tekmovanje med klerikalno Slovensko ljudsko stranko (v nadaljevanju SLS) in liberalno Narodno napredno stranko. V letu 1917 je bila zavrnjena Majniška deklaracija in sprejeta Krfska deklaracija, ki je zaradi nedorečenosti glede notranje ureditve vodila v okorni centralizirani sistem s parlamentom v Beogradu.

V skupni državi je vladala napetost med hrvaškimi in srbskimi strankami, ostale stranke so se bolj ali manj omejile na igranje jezička na tehtnici. Na Rosino je naredil globok vtis vzpon Hrvaške kmečke stranke (od 1919 Hrvaška republikanska kmečka stranka) in padeč njenega voditelja Stjepana Radića, ki ga je v skupščini 20. junija 1928 ustrelil poslanec Narodne radikalne stranke Puniša Račić.⁴

V Beogradu je vladala politična kriza oblasti. Menjavale so se vlade, obljubljale revizije ustave. Kralj je v poskusu zamejitve nastale škode 6. januarja 1929 uvedel diktaturo in s tem razveljavil vidovdansko ustavo iz 28. junija 1921. V prakso je poskušal razviti idejo

² Internetni vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Dr%C5%BEava_Slovencev,_Hrvatov_in_Srbov, dostop: 27. 8. 2016.

³ Internetni vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Kraljevina_Srbov,_Hrvatov_in_Slovencev, dostop: 27. 8. 2016.

⁴ Internetni vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Stjepan_Radi%C4%87, dostop: 27. 8. 2016.

unifikacije in utrditi misel o tem, da gre v Jugoslaviji za isti narod različnih plemen. Tako se je država razdelila na 9 banovin, ki so se imenovale po rekah in primorju (iz njih je izvzeta posebna beograjska prefektura s primestji Zemunom in Pančevim).⁵

V svetu je leta 1929 prišlo do velike gospodarske krize, ki so jo skušale evropske države rešiti z izsiljevanjem nemških reparacij, Združene države Amerike pa z izolacionistično politiko. Spodletel poskus Weimarske ustave je v povojnih letih v Nemčiji ustvaril plodna tla za vzpon Nationalsocialistične nemške delavske stranke pod vodstvom Hitlerja. 30. decembra 1922 se je Rusija preimenovala v Sovjetsko zvezo, ki ji je po Leninu zavladal Stalin s komunistično partijo kot edino dovoljeno stranko v državi. Fašizem je v Italiji triumfiral v pohodu na Rim 28. oktobra 1922, dokončno zmago pa dosegel naslednji dan, ko je Mussolini od kralja Viktor Emanuela III. dobil pooblastilo za sestavo nove vlade.

Ko so bili igralci pripravljani, se je z nemško invazijo na Poljsko 1. septembra 1939 končala zavezniška politika popuščanja Hitlerju in začela druga svetovna vojna. Jugoslavija je podlegla pritisku in 25. marca 1941 pristopila k trojnemu paktu Nemčije, Italije in Japonske.

Vrhunec demonstracij proti pristopu je bil 27. marca 1941 v vojaškem puču. Nemčija je 6. aprila 1941 izvedla bliskovito vojno (nem: *Blitzkrieg*) proti Jugoslaviji brez vojne napovedi, in sicer v želji, da sesuje njeno vojaško moč. Vlada je kapitulirala 17. aprila istega leta. Temu so sledile množične deportacije prebivalstva v uničevalna in delovna taborišča. Druga svetovna vojna še danes predstavlja klanje in vojne zločine na industrijski ravni, primer česar so načrti izbrisi celotnih skupnosti.

Okupirana Jugoslavija je nadaljevala upor v obliki Narodnoosvobodilnega boja in nase navezala cele divizije, ki bi jih Hitler krvavo potreboval na vzhodni fronti, ko je junija 1941 napadel Sovjetsko zvezo. Zavezniki so se po dolgem odločanju na Teheranski konferenci leta 1943 končno odločili, da v Jugoslaviji podprejo Titove partizane namesto Mihajlovičevih četnikov. Druga svetovna vojna se je končala s padcem nacizma in fašizma leta 1945 ter avgustovskim atomskim napadom Združenih držav Amerike na Japonsko. V Jugoslaviji se je po vojni zgodil obračun z narodnimi izdajalci, komunistična partija pa si je pripravljala teren za prevzem oblasti.

⁵ Internetni vir: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Banovina>, dostop: 27. 8. 2016.

V svetu se je začelo obdobje hladne vojne med komunistično in kapitalistično ideologijo, ko so se ljudje po vsem svetu bali apokaliptičnih razsežnosti nesoglasij med državami. Paranoja je v tistem času naraščala.

Jugoslavija je vpeljala komunizem in enopartijski sistem, predvsem zaradi Titovega vpliva pa si je lahko privoščila igranje nekakšne vmesne vloge med vzhodom in zahodom. Titov kult je leta 1948 Jugoslavijo pripeljal v spor s Sovjetsko zvezo, ki je želela prevladati kot voditeljica vseh komunističnih držav. Po obračunu z infombirojem, ki se je v tem sporu postavil na stran Sovjetske zveze, se je v Jugoslaviji uvedel samoupravni socializem.

Združene države Amerike so uvedle politiko "držanja nad vodo", ki je s posojili financirala jugoslovanske projekte, z namenom zamejitve širitve sovjetskega vpliva proti Evropi.⁶ Posojila so prihajala do leta 1957, ko so Združene države Amerike po načelih Hallsteinove doktrine pretrgale diplomatske stike z Jugoslavijo, ker je le-ta priznavala obstoj dveh nemških držav in s tem mejo na Odri in Nisi.⁷ Tito je v tem času začel gibanje neuvrščenih, ki se je razvijalo v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja, saj si ni želel izbirati strani med Sovjetsko zvezo in Združenim državami Amerike. Rosina ni doživel niti Titove smrti leta 1980, niti padca komunističnega režima, niti razpada Jugoslavije v devetdesetih letih 20. stoletja.

⁶ Jože Pirjevec, *Jugoslavija 1918–1992* (Koper 1995), (str.189).

⁷ Povzeto po: Dušan Nečak, *Hallsteinova doktrina in Jugoslavija* (Ljubljana 2002), (str. 49).

1.2 Doktor Rosina

Družina Rosina je močno zastopana v *Enciklopediji Slovenije* in v velikem slovenskem biografskem leksikonu *Osebnosti*. Ded Igorja Rosine je bil poslanec v državnem avstrijskem parlamentu, njegov oče pa eden tistih, ki so v Mariboru največ prispevali k fenomenu Maister. V obeh leksikonih tako najdemo gesla o Igorjevem očetu Franju Rosini, o sinu Andreju Rosini in hčerki Alenki Šelih ter svaku Rudiju Šelihu.

Njegovi gesli nimata pomembnih razlik. Zato tu navajamo le tistega iz *Osebnosti*:

*"Rosina, Igor (Ljutomer, 7.10. 1900–25.9 1969, Mb), odvetnik. 1925 je končal študij prava z dokt. na univ. v Lj. 1929–42 je bil odvetnik Mb in Metliki. Deloval je v Slovenski kmetski stranki ter Zvezi kmetiskih fantov in deklet kot ideolog kmečkega mladinskega gibanja. 1942–43 je bil v it. zaporih, nato v partizanih pravnik na osvobojenem ozemlju v Beli krajini. 1945–47 odvetnik, do 1960 pravnik v gosp. in drž. upravi v Mb, nato do 1969 spet odvetnik."*⁸

Obširnejši opis njegovega življenja nam je v intervjuju podala in kasneje posredovala njegova hči Alenka Šelih. Zapis obnavljamo v obliki, prilagojeni za potrebe diplomskega dela.

Igor Rosina se je rodil 7. oktobra 1900 v Ljutomeru, očetu odvetniku dr. Franju Rosini in materi Karolini, rojeni Robič iz Limbuša pri Mariboru. V Mariboru je obiskoval osnovno šolo in klasično gimnazijo. V osmem razredu je skupaj s skupino dijakov, v kateri je bil tudi profesor doktor Anton Slodnjak, organiziral dijaški štrajk v podporo generalu Maistru.

V članku *Naš Maribor* opiše svoje občutke do mesta v tistem času: "*Nikoli se ne bom mogel otresti tega neprijetnega vtisa iz pred vojne: v nemško-zagrizeno mesto, v novo zasramovanje in izzivanje se pelješ in treba bo stisniti zobe in čakati dalje.*"⁹ Za Maistrovo zasedbo Maribora pravi, da to: "*ni bila aneksija, to je bil prevzem oblasti po avtohtonem življu, ki je imel za to vse zmožnosti ter pripravljen ves aparat*". Tako so lahko zadušili nemški štrajk, katerega namen je bila ohromitev mesta. Prevzem je bil po Rosini delo ene generacije, ki je odločno odreagirala v ključnem trenutku. Še več, Mariborčani so se za akcijo odločili sami, brez Ljubljane.¹⁰

⁸ Tončka Stanonik, Lan Brenk (ur.), *Osebnosti*. Veliki slovenski biografski leksikon od M do Ž (Ljubljana 2008), (str. 970).

⁹ Naš Maribor, *Mariborski večernik*, 6. 8. 1939, št. 177.

¹⁰ Naš Maribor, *Mariborski večernik*, 6. 8. 1939, št. 177.

Po končani gimnaziji je vpisal pravo na univerzi v Pragi, ki jo je obiskoval med letoma 1919 in 1921, študij pa je nadaljeval in dokončal v Ljubljani v letih med 1922 in 1925, kjer je leta 1925 tudi promoviral. V tem času je do 26. leta že izgubil mater, brata, sestro in očeta.¹¹

V Mariboru je opravljal službo odvetniškega koncipienta in sodnega pripravnika v letih od 1924 do 1929, ko pa je leta 1929 opravil odvetniški izpit, je v Mariboru odprl odvetniško pisarno.

V že omenjenem članku *Naš Maribor* je o mestu zapisal, da se ga iz otroštva spominja kot ponemčenega. Zdaj, v letu 1939 je boljše. Mesto je doživelo priliv Primorcev in njihovega kapitala, s prihodom Prekmurcev pa se je slovenizacija še povečala. Novi Maribor, v katerem je takrat živel, je bil bolj demokratičen, spominjal pa ga je na zgodovinski razvoj Firenc. V mestu se je takrat razvijala tekstilna industrija. O tem, da pa vseeno ni bilo vse z rožicami postlano, priča njegov klic mladim, naj ne zapuščajo Maribora.¹²

Advokaturu je v Mariboru opravljal do mobilizacije leta 1941.

Na naslednjih straneh si bomo podrobneje pogledali to obdobje njegovega življenja, v katerem je poleg ukvarjanja s pravom kot ideolog kmečkega gibanja objavil kar 62 člankov (v 78 izvodih) v treh časopisih.

¹¹ Vriskajoč do nebes in na smrt žalosten, *Večer*, 19. 10. 1994, str. 16–17.

¹² Povzeto po: *Naš Maribor*, *Mariborski večernik*, 6. 8. 1939, št. 177.

2 Med obema vojnama

V člankih se je Rosina pogosto osebno izpostavljala. Ko je odgovarjal na obtožbo, da so v kmečkem gibanju sami brezverci, je v članku z naslovom *Katoliška akcija* podal javno izjavo: "Jaz tukaj javno izjavljam: jaz verujem v Boga, verujem v onostransko življenje, verujem v Sveto pismo. V Lazarjevo vstajenje in v vstajenje Gospoda."¹³ Njegova osebna stališča in razmišljanja so še posebej očitna v podlistkih in bolj kolumnističnih člankih ob veliki noči ter božiču. Poleg tega je v *Mariborskem večerniku* objavil nekaj zapisov z bolj osebno noto, in sicer potopis z naslovom *Od Sušaka do Budve* in opis služenja vojaškega roka *Na vežbi*. V slednjem zase pravi: "O meni govore moji prijatelji, da sem visok in aroganten. Gotovo je to res."¹⁴

Njegovi nastopi na prireditvah so bili opisani kot goreči in navdihujoči, skoraj vedno pa se najde zapis, da so bili sprejeti z navdušenjem. Časopisi nasprotnih strank so ga občasno označevali za paranoika, ki še vedno vidi svet razdeljen med klerikalce in svobodomiselne,¹⁵ za brezverca in podobno, on pa jim ni ostal dolžan in jim je vračal z isto mero, čeprav po naši oceni nikoli ni prekoračil meje in je ostajal na dokaj okusnem nivoju.

Iz prebiranja njegovih člankov dobimo občutek, da je šlo za dobro obveščene, sodobnega človeka. Bral je tuje časnike, kot so Daily Telegraph, Temps, Le Matin, Neue Frei Presse,¹⁶ posegal je tudi po domačih časnikih, ki jih je potem komentiral v lastnih člankih (Jutro, Slovenec in srbski Večer). Pri primerjavah je pogosto navajal beletristiko, največkrat Fjodorja Dostojevskega, najverjetneje zaradi idealizirane podobe kmeta v njegovih romanih. Med drugimi navaja še Stjepana in Anteja Radića, zgodovinarja Wellsa, *Sveto pismo* in kralja Aleksandra. Od slovenskih avtorjev navaja Prešerna, Levstika, Cankarja, Finžgarja, Jurčiča in Tavčarja.

Pogosto se pojavljajo primerjave konkretnih političnih situacij v Jugoslaviji z ažurnimi političnimi dogajanjmi v okolici. Hči se v članku *Vriskajoč do nebes in na smrt žalosten* iz leta 1994 spominja, da je bil "[č]lovek spremenljivega razpoloženja, a hkrati tudi zelo trdnih prepričanj"¹⁷ in da je bil "[m]olčeč, nekoliko ironičen, a zainteresiran poslušalec."¹⁸

¹³ Katoliška akcija, *Kmeti list*, letnik 11, 26. 6. 1929, št. 26.

¹⁴ Na vežbi, *Večernik*, letnik 14, 3–4. 8. 1940, št. 174.

¹⁵ Prazni strahovi dr. Rosine, *Slovenec*, letnik 67, 4. 3. 1939, št. 53.

¹⁶ Vse našete tuje časopise navede v članku ob Radićevem pogrebu, nadaljnjih omemb nismo zasledili. V članku 20. junij 1928 in Slovenci, *Kmeti list*, letnik 10, 4. 7. 1928, št. 27.

¹⁷ Vriskajoč do nebes in na smrt žalosten, *Večer*, 19. 10. 1994, str. 16–17.

¹⁸ Vriskajoč do nebes in na smrt žalosten, *Večer*, 19. 10. 1994, str. 16–17.

Igor Rosina je veljal za zrelega človeka in intelektualca. Za njegovo pisanje je značilen tekoč stil, ki si na trenutke dovoli ekskurze, a se potem vrača. Ideje se pogosto ponavljajo v več člankih.

V intervjuju je njegova hči povedala, da je pred 2. svetovno vojno deloval v Slovenski kmetijski stranki (dalje SKS), kjer je bil v letih 1928–29 tajnik njenega okrožnega odbora. Organizacijsko se je udejstvoval zlasti v glavnem odboru Zveze kmečkih fantov in deklet (v nadaljevanju ZKFD). Tam so predvsem spodbujali samoorganizacijo, tako da niso imeli preveč dela. V *Kmečkem listu* (v letih 1926–1931) in v *Grudi* (1928–1934) je pisal ideološke članke, v katerih se je zavzemal za avtonomijo Slovenije v takratni kraljevini Jugoslaviji. Bil je tudi odbornik Sokola Maribor in podpredsednik Planinskega društva Maribor, eno mandatno dobo pa član upravnega odbora Narodne banke Jugoslavije v Beogradu.

2.1 Delovanje v časopisih

Njegovo obsežno objavljanje člankov v časopisih je povezano z njegovim udejanjanjem v političnem in javnem življenju med obema vojnoma. V *Kmetiskem listu* je objavil 33 člankov v 36 izvodih in bil omenjen 17-krat, v časopisu *Gruda* je objavil 9 člankov v 12 izvodih in bil omenjen še 31-krat, v časniku *Mariborski večernik "Jutra"* pa je imel 20 člankov in podlistkov v 30 izvodih.

Omembe se nanašajo na njegove izvolitve v odbore ZKFD–ja, predavanja v okviru društev ter izpostavljanje njegove prisotnosti na prireditvah. Vsebina govorov je redko povzeta v več kot stavku ali dveh. Pri omembah je nekajkrat naveden kot Rozina namesto Rosina. Članke je podpisoval z Dr. I. Rosina, Dr. Igor Rosina, Dr. I.R., Dr. Rosina I., Dr J. Rosina, Dr. J.R., –ir. Prav tako smo kot njegove upoštevali članke s podpisi –r. –i., R.I.

2.2 *Kmetiski list*

Kmetiski list je bil tednik Slovenske kmetijske stranke, ki je izhajal med letoma 1925 in 1941. Od 17. julija 1919 do leta 1925 je izhajal pod imenom *Kmetijski list* kot glasilo Samostojne kmetijske stranke. Leta 1925 se je preimenoval v *Kmetiski list* s podnaslovom *Glasilo zveze slovenskega kmetijskega ljudstva*, ki se leta 1926 spremenil v *Glasilo slovenske kmetijske stranke*. Po letu 1929 in do prenehanja izhajanja 2. aprila 1941 ni imel podnaslova.

Rosina je v njem prvič omenjen 16. decembra 1925, ko je na peronu "v imenu kmetiske mladine" pozdravil Stjepana Radića ob njegovem obisku Maribora. Rosinin prvi objavljeni

članek je izšel 11. avgusta leta 1926 pod naslovom *Kmetska stanovska kultura*. Njegov zadnji članek, naslovljen *Jugoslovanstvo in kmet* je izšel 22. junija 1938. Zadnjič je bil omenjen 12. marca 1941, ko je *Kmeti list* poročal o njegovem predavanju z naslovom *O sedanjem svetovnem položaju*, ki se ga je 9. marca udeležilo 30 ljudi.

2.2.1 Glavne teme in vsebina

Glavne teme člankov so položaj kmeta, njegova kultura in pogosto kritika Slovenske ljudske stranke (v nadaljevanju SLS). Iz citatov, ki jih je navajal v člankih, je razvidna njegova široka razgledanost. Kot poseben prikaz znanja zgodovine izpostavljam članek *Velika noč*, kjer Rosina prikaže koncizen pregled razvoja oblik oblasti, ki po njegovem mnenju kulminira v pravilnost vladanja s pojavom krščanstva, "*ko človeštvo šele res postane človeštvo*".¹⁹

Od filozofov v *Kmetiskem listu* izrecno omenja Hegla in Nietzscheja, in sicer ko išče vzroke za prvo svetovno vojno, ki jih vidi v želji nadvlade enega naroda nad drugimi in volji po moči.²⁰

Za posebne poudarke uporablja prej omenjen nabor slovenske in tuje literature, s posebnim poudarkom na mislih Radića, Dostojevskega in Svetega pisma.

Članki so pogosto direktna kritika člankov v *Slovincu*, z njimi pa ponovno odpira polemiko o Slovenski ljudski stranki, njenemu vodstvu, političnih odločitvah in klerikalizmu.

Anahronizem, da so Slovenci na današnjem slovenskem ozemlju živeli že tisoče let, je v njegovem pisanju vseprisoten. Ne preseneča, da Rosina razširja takrat še splošno sprejet mit o Slovencih kot kmečkemu narodu, ki je trpel pod nemškimi gospodarji.²¹

Zanimivo je, da (sicer v *Grudi*) o plemstvu ne razmišlja kot o tujcih, kot je to sicer počelo "komunistično" zgodovinopisje po drugi svetovni vojni do Sergija Vilfana in Nade Klaić.²² Nasprotno, zanj se je plemstvo s tem, ko se naselilo na to območje, bolj ali manj "sloveniziralo" in pomešalo s Slovenci. Tako zapiše: "*Celo mi Slovenci, ki čisto svojekrvnega plemstva niti imeli nismo, čutimo, da so Turjačani in Lambergarji in Tattenbachi in Celjski*

¹⁹ Velika noč, *Kmeti list*, 4. 4. 1928, št. 14.

²⁰ Kmeti list kot glavni faktor miru, *Kmeti list*, letnik 10, 13. 6. 1928, št. 24.

²¹ Jugoslovanstvo in kmet, *Kmeti list*, letnik 20, 22. 6. 1938, št. 25.

²² Peter Štih, Miti in stereotipi v podobi starejše slovenske nacionalne zgodovine, v: M. Ferenc, B. Petkovšek (ur.), *Mitsko in stereotipno v slovenskem pogledu na zgodovino*, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2006, str. 42.

grofje vendarle za nas zastopali. Iz naše zemlje so rastle, naš zrak so dihali in z našo krvjo so se mešali."²³

Slovenec je kmet in ima svojo kulturo, katero si je izbral preko ohranitve svojih tradicij in jezika. Velik pomen za to ohranitev Rosina priznava zadružniškemu gibanju, čitalnicam in preporodovcem. V člankih pronicljivo povezuje ažurne dogodke s primeri iz sosednjih držav in zgodovinskimi primeri. Že od prve objave dalje opozarja na problematični gospodarski položaj kmeta, ki propada zaradi politike, ki jo je zadnjih šest let vodila vlada.²⁴ Prevladujoč motiv v člankih je premajhna samozavest kmetov, ki so večinski del prebivalstva, za lastno samoorganizacijo, pogosto pa se pojavlja tudi poziv k aktivnosti in delovanju v politični sferi. *"Za kmetijski kulturni pokret je neizmerne važnosti, da ta podeželska plast uvidi končno, kje ji je pravo mesto in prava naloga."*²⁵ Kmet namreč predstavlja vse, kar je prave slovenske kulture, in njegova vloga je seveda na čelu kolone, ki jo vodijo enotni in združeni v želji po miru in sobivanju. Da pa bi bilo gibanje uspešno, mora biti organizirano. Kmetom tako svetuje povezavo v SKS.

2.2.2 Slovenska kmetijska stranka

SKS je nastala z združitvijo liberalne Samostojne kmečke stranke in levo usmerjene Slovenske delavsko kmečke republikanske stranke maja 1926. Stranka je bila aktivna le do leta 1929, leta 1927 pa se je udeležila volitev. Njen vpliv je bil močan zlasti v slovenski Štajerski in spodnji Kranjski. Kljub temu da je bila ena najmočnejših strank, se ni mogla kosati z močjo Slovenske ljudske stranke. Prevezela je federativen in progresiven program in se povezala s Hrvaško kmečko stranko (v nadaljevanju HSS), nikoli pa ni bila tako uspešna kot HSS. Med 1927 in 1929 je skupaj s HSS stala nasproti vladi SLS in srbskim radikalom.²⁶ Ko je bila 6. januarja 1929 z uvedbo diktature razpuščena, so se njeni člani začeli zbirati okoli Zveze kmetijskih fantov in deklet.

Po vzoru čeških agrarnih strank je poskušala z oporo in *"z jačanjem stanovske samozavesti"* pripraviti kmeta za javno življenje in politiko.²⁷ Poudarjala je, da je potrebno povečati stanovsko zavest kmeta in ga utrditi v zavedanju, da je od njega odvisno vse gospodarstvo.

²³ Ideološki prispevki, »Kmet je narod«, *Gruda*, letnik 6, 1929, št. 7–8.

²⁴ Kmetijska stanovska kultura, *Kmetijski list*, letnik 8, 11. 8. 1926, št. 32.

²⁵ Kulturna enotnost vasi, *Kmetijski list*, letnik 11, 18. 9. 1929, št. 38.

²⁶ Internetni vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Slovene_Peasant_Party, dostop: 28. 8. 2016; Internetni vir: http://dbpedia.org/page/Slovene_Peasant_Party, dostop: 28. 8. 2016.

²⁷ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

Rosina pravi, da je bila SKS sprva ustanovljena zaradi previsokih zaščitnih carin in protekcionistične politike. Opominja, da je češka agrarna stranka zaradi vprašanja carin uspešno vrgla vlado. Glavni motiv za združevanje v SKS vidi v dejstvu, da kmetje svoje stranke še nimajo, medtem ko so se vsi ostali stanovi že organizirali v svoje stranke, ki zagovarjajo njihove gospodarske interese.²⁸ Problematično se mu zdi, da kmetijstvo ni rentabilno ne glede na to, kako pridno kmetje delajo, saj je njihova kupna moč zaradi carin zmanjšana. Jugoslaviji, ki je bila agrarna država, bi to lahko povzročilo velike težave v ostalih gospodarskih panogah.²⁹

To idejo je povzel časopis SLS *Slovenec*, ki je (še) leta 1930 začel zagovarjati zahteve, ki so se prej pojavljale v programih Radića in člankih *Kmetskega lista*, čeprav jih je SLS pred tem pobijala. Končno so se strinjali, da bi bilo dobro omiliti industrijske zaščite in ustanoviti blok agrarnih držav Evrope: Jugoslavije, Madžarske, Romunije in Poljske.³⁰

Države stare Avstro-Ogrske so uvajale ogromne carine, s čimer je bila otežena trgovina, posledično so se višale cene in slabšali odnosi med državami. Kmetsko gibanje je želelo odpraviti zaščitne carine, saj so zaradi previsokih stroškov proizvodnje in prenizkih dobičkov vodile v uničenje kmeta, ki se je moral zadolževati.

Rosina v zaščitnih carinah prepozna ponavljanje vzorcev protekcionistične politike, ki so po njegovem mnenju vodile v prvo svetovno vojno in opozarja, da se s ponavljanjem starih napak premikajo proti novi vojni.

Bil je prepričan, da vojna ni v kmečkem interesu, saj na njihova pleča pade največ gorja. Zapisal je: "[K]met je steber miru."³¹ Menil je, da se bodo kmetje za dosego miru morali vplesti v politiko in združeni izkoristiti svojo številčno premoč ter sami preprečiti vojno.³²

Verjel je, da je naloga SKS napraviti narod svoboden, kar lahko doseže z dvigom stanovske samozavesti kmeta in s tem, da ga prepriča, da se organizira v lastnem kmečkem gibanju. Za zgled in dokaz, da je samoorganizacija v močno kmečko stranko možna tudi v slovanskih državah, je Rosina navedel Aleksandara Stambolyskega, ki je organiziral kmete v agrarno stranko v Bolgariji, in Radića, ki je naredil isto na Hrvaškem.

²⁸ Kmetska stanovska kultura, *Kmetski list*, letnik 8, 11. 8. 1926, št. 32.

²⁹ Kmetski pokret kot glavni faktor miru, *Kmetski list*, letnik 10, 13. 6. 1928, št. 24.

³⁰ Spremenjeni časi, *Kmetski list*, 6. 8. 1930, letnik 12, št. 32.

³¹ Kmetski pokret kot glavni faktor miru, *Kmetski list*, letnik 10, 13. 6. 1928, št. 24.

³² Kmetski pokret kot glavni faktor miru, *Kmetski list*, letnik 10, 13. 6. 1928, št. 24.

Močna kmečka stranka pa ni bila po volji SLS-a, zaradi česar so želeli narediti politični preboj z neizdelano idejo gospodarskega parlamenta. To bi bil poseben parlament izven parlamenta, namenjen pa bi bil samo gospodarskim zadevam. Kljub ideji zanj po mnenju Rosine v stranki niso imeli dorečene praktične izvedbe. SLS je podpiral predvsem idejo, da bi se v gospodarskem parlamentu vse stanove obravnavalo enako, ni pa jih zanimalo dejstvo, da kmetje predstavljajo 80 % prebivalstva.³³ Rosina: *"To zato, ker smo na poti, da bi se stanovi organizirali v posamezne stanovske stranke. Kmetje bi dobili premoč. Zato gospodarski parlament, s katerim bi "izenačili", pokorili kmeta. Da ne bi deloval v svojo korist, ampak v korist velekapitalističnemu krogom. Gospodarska zbornica bi kmeta, [ki je] v večini, izenačila z ostalimi."*³⁴

Rosina je bil prepričan, da se je v kmečko stranko potrebno združiti, ker se kmetom dela krivica. SKS je socialna stranka, ki temelji na ideji krščanske solidarnosti, saj so prepričani, da je to edino pravilno za cel narod. Naloga SKS je torej braniti pravice zapostavljenih in jih obvestiti, da niso brez pravic.³⁵ Program SKS je v principu sledil programu in vodstvu HSS, in sicer iz preprostega razloga, da bi kmetje združeni pod enim voditeljem lažje uveljavljali svoje interese v skupni državi Jugoslaviji.³⁶

V članku *Nekatere izmed idej Radičevega pokreta* predstavi ideje, ki jih prevzema tudi SKS. Na prvi pogled so to predelane ideje francoske revolucije, ki so bile prirojene hrvaškemu kmetu, saj je Radičevo kmečko gibanje *"značil prvotno ravno odvrnitev od zapada in orijentacijo na vzhod v slovansko smer."*³⁷ Radić se predvsem bori za uveljavljanje politike hrvaškega naroda, ki ga večinsko predstavlja ravno kmet s svojimi gospodarskimi ter kulturnimi interesi. Pomemben temelj stranke je krščanstvo, ki je mirotvorna ideja. Ideje gibanja tako ustvarjajo žive kulturne ideale, ki naj bi jim sledili v življenju in politiki. Razlog, da je bila stranka HSS tako uspešna, Rosina vidi v tem, da je kmete uspešno pritegnil h kulturnemu življenju.³⁸ To si za slovenskega kmeta želi tudi SKS. V priključevanju k politiki HSS Rosina ne vidi škodovanja slovenskim interesom, česar ga obtožuje SLS.

³³ Gospodarski parlament, *Kmetški list*, letnik 9, 17. 8. 1927, št. 33.

³⁴ Gospodarski parlament, *Kmetški list*, letnik 9, 17. 8. 1927, št. 33.

³⁵ Velika noč, *Kmetški list*, 4. 4. 1928, št. 14.

³⁶ Kmetška stanovska kultura, *Kmetški list*, letnik 8, 11. 8. 1926, št. 32.

³⁷ Nekatere izmed idej Radičevega pokreta, *Kmetški list*, letnik 12, 25. 6. 1930, št. 26.

³⁸ Nekatere izmed idej Radičevega pokreta, *Kmetški list*, letnik 12, 25. 6. 1930, št. 26.

2.2.3 Nasprotovanje Slovenski ljudski stranki

Priljubljena volilna parola SLS-a je poziv k združevanju vseh Slovencev pod eno stranko. S tem naj bi se povečal vpliv slovenskih interesov v Beogradu in zaščitilo "slovenstvo" v Jugoslaviji. Rosina je nasprotno prepričan, da "slovenstvo" v Jugoslaviji ni ogroženo.³⁹

Rosino moti, da nasprotniki stranko SKS obtožujejo centralizma in nasprotovanja samoupravnosti, saj stranka zagovarja samoupravo in odpravo nenadziranega proračuna. Podpira organizacijo v občine in zadruge. Želi si neposrednih volitev za skoraj vse uradnike, in sicer po ameriškem in bolgarskem vzoru, ki ga je za to državo zahteval Stambolyski.⁴⁰

V enotnosti in zahtevah po nepremišljenem pokoravanju vodstvu SLS vidi neskladje z nauki Biblije, ki zahteva, da uporabljamo lastni razum. SLS je za njega še vedno zaprta v klerikalizem in pravi, da ji bo to v Beogradu samo škodovalo, ker bo ostala izolirana. Rosina navedbe iz Biblije podčrta še z navedbo Gandhijevih misli o tem, da je avtoriteta dobra, če temelji na razumu, ne sme pa nadomeščati razuma. Tudi če bi držalo, da je za slovenske interese SLS najboljša izbira, to ne pomeni, da se bomo odločali v nasprotju z zdravo pametjo ali zapovedmi srca. Lahko se podvržemo tuji sodbi, a šele ko jo dobro premislimo.⁴¹ Zato SKS vztraja pri dvigu samozavesti kmeta in delavca, da lahko razvijeta vse svoje zmožnosti premisleka, da bosta sposobna verjeti in zaupati v svoj razum in svoje odločitve.

SLS obtožuje SKS, da ta ruši spoštovanje do oblasti, uradništva, kralja in cerkve. To Rosina jemlje kot dokaz, da so vsaj delno uspešni pri dvigu kmečke samozavesti, če se ta ne pokorava več slepo.⁴² Trdi tudi, da si spoštovanja ne moreš dobiti samo zato, ker si del SLS-a. Pravi, da nima nič proti duhovnikom, če so si kot vsi ostali spoštovanje zaslužili.⁴³

SLS obtožuje SKS loma enotnosti, brezverstva, delovanja v škodo slovenskih interesom. SKS pa jim vrača, da ti ne morejo zastopati vseh Slovencev, saj imajo Slovenci različne gospodarske interese. Očita jim, da volilna parola »za slovenstvo« ostaja njihov paradni konj predvsem v želji, da se ohranjajo na oblasti. SLS bi brez vseslovenskega motiva izgubila moč unifikacije, ki ji prinaša status quo. Ponovila bi se zgodba Slovaške klerikalne stranke – ko je

³⁹ Volilne parole SLS, *Kmetški list*, letnik 8, 29. 12. 1926, št. 52.

⁴⁰ Volilne parole SLS, *Kmetški list*, letnik 8, 29. 12. 1926, št. 52.

⁴¹ Kulturno-politična potreba kmetske stranke, *Kmetški list*, letnik 9, 13. 7. 1927, št. 28.

⁴² Kulturno-politična potreba kmetske stranke, *Kmetški list*, letnik 9, 13. 7. 1927, št. 28.

⁴³ Kulturno-politična potreba kmetske stranke, *Kmetški list*, letnik 9, 13. 7. 1927, št. 28.

le-ta dosegla samoupravo, je izgubila moč in oblast.⁴⁴ Kar SLS naredi za kmeta ni del programa, ampak zgolj popuščanje, ko to redko zahtevajo okoliščine in volivci.

SKS pa se obratno obrača samo na kmeta in delavca, zaradi česar imajo kmetje in delavci ter njihovi interesi prvo in zadnjo besedo. Inteligenca in meščani so v SKS le prehodno, saj morajo vodstvo sčasoma prevzeti sposobni kmetje.

Rosina je najbolj nezadovoljno odreagirala na to, da se SLS ni odzvala na Radićev atentat. Prevzem vlade pod Anton Korošcem po streljanju je Rosina označil za sramoto in prodajo vodstva kmečkega gibanja za tišino.

Rosina pravi, da za politiko ni rešitve niti v klerikalizmu SLS niti v liberalizmu NNS. Odgovor je v kmetu samem.

2.2.4 Kmet in nacionalizem

Ni presenetljivo, da je položaj kmeta osnovna tema, kmet pa naslovnik vsakega njegovega članka. Tematika doma in domovine se sicer pojavi v več člankih, a se Rosina na nacionalizem osredotoči šele v zadnjih člankih. Nikjer nismo zasledili, da bi bil proti Jugoslovanski ideji. Problematika jugoslovanstva se bo ponovila tudi v *Grudi*, kjer bo za prihod nacionalizma v vas, odgovornost pripisal vračanju kmečkih fantov iz služenja vojaškega roka, ki tako deluje kot samoreplicirajoči se propagandi aparat.⁴⁵

V Jugoslaviji mu predvsem ni všeč stanovska vzvišenost nad kmečkim in delavskim slojem. V državi, v kateri večino predstavlja kmet, je absurdno, da se uradniki obnašajo vzvišeno do sloja, ki prispeva večino davkov. Plača uradnika prihaja od dela kmetov in delavcev ter poganja gospodarstvo. Ti so tudi tisti, ki bi morali v primeru vojne tvoriti glavnino vojske. Kar je dobro, glede na to, da je kmet moralna hrbtenica in garant za mir, ker vojne noče. Le v mirnosti kmeta Rosina vidi možnost, da se pobotajo narodi po bratomornih vojnah, ko je prihajalo do velikih kriz vere, ko so vojaki na obeh straneh videli kardinale, ki so molili k istemu bogu za zmago.⁴⁶

Kmet, kljub temu da je agrarni delavec, ne bo zapadel h komunizmu. Res se zavzema za socialno politiko, a ta temelji na krščanski solidarnosti in ne bo nikoli podlegel ateizmu.

⁴⁴ Avtonomija Slovenije in SLS, *Kmeti list*, letnik 10, 25. 7. 1928, št. 30.

⁴⁵ Nekaj o državljanski zavesti in narodno-kulturnem problemu naše vasi, *Gruda*, letnik 8, 1931, št. 9.

⁴⁶ Katoliška akcija, *Kmeti list*, letnik 11, 26. 6. 1929, št. 26.

Rosina poudarja katolištvo kmeta, kljub delovski naravi in nečlanstvu v klerikalnih strankah. Ni nevaren komunist, ampak pravzaprav edina prava demokratična možnost. Kot smo že omenili, se vprašanja nacionalizma, kmečke kulture ter pomena kmetijskega gibanja pogosto ponovijo tudi v *Grudi*.

2.3 Gruda

Gruda je izhajala kot mesečnik za *ljudsko prosveto* v Ljubljani od leta 1924 do leta 1941. Od osmega letnika dalje je imela nov podnaslov za *kmetsko prosveto*. Od 1925 je izhajala v vlogi glasila Zveze kmetских fantov in deklet.⁴⁷

Rosina je v *Grudi* prvič omenjen oktobra 1927, njegova prva objava z naslovom *Kmetski pokret in zunanja politika* je v tem časopisu izšla aprila leta 1928. Zadnji članek z naslovom *Dosedanja kulturna vloga našega gibanja* je izšel v številki 8, 9 leta 1934, zadnjič pa je bil omenjen v številki 11, 12 leta 1939. Skupaj je objavil 10 člankov v 13 izvodih in bil omenjen 31-krat. Za razliko od *Kmetskega lista*, kjer je bil naslovnik očitno predvsem "kmet – volivec", je *Gruda* namenjena predvsem generaciji kmečke mladine.

2.3.1 Glavne teme in vsebina

Članki so predvsem izobraževalne in obveščevalne narave. Rosina zagovarja nujnost seznanjenja z zunanjo politiko in ažurnimi političnimi vprašanji, ki se tičejo Jugoslavije. V *Grudi* podrobneje razdela tudi ideje vzpona kmečke kulture in socialne dinamike na vasi.

Če je bil poseben nasprotnik v *Kmetskem listu* SLS, v *Grudi* to vlogo prevzame pojav fašizma v Italiji, ki skuša preko Jugoslavije zapreti pot Nemčiji proti morju in za to izkorišča odprta vprašanja Makedonije in Albanije. Prav tako se Italija se povezuje z Madžarsko, ki želi revizijo trianonske mirovne pogodbe s katero je leta 1920 izgubila ozemlja Slovaške, Podkarpatske Rutenije, Gradiščansko in Transilvanijo. Kraljevina SHS je Madžarski pri tem odvzela eno polovico Slovenske krajine (Prekmurje), Slavonijo in Banat ter si s tem nakopala novo, zelo slabo branjeno mejo nasproti nezadovoljnemu sosеду V *Grudi* se tako Rosina še toliko bolj zapleta v vprašanje geopolitičnega položaja Jugoslavije v Evropi in ponuja ideje, kje iskati zaveznike ter kje se lahko izognejo nepotrebnim sovražnostim.⁴⁸

⁴⁷ Internetni vir: [https://sl.wikipedia.org/wiki/Gruda_\(revija\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Gruda_(revija)), dostop: 27. 8. 2016.

⁴⁸ Internetni vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Trianonska_mirovna_pogodba, dostop: 27. 8. 2016.

2.3.2 Ideja agrarne moči

V članku *Kmetijski pokret in zunanja politika* je Rosina razvil misel o agrarnem bloku držav, ki bi združen lahko nasprotoval apetitom Italije. Države bližnje Evrope je razdelil med tri bloke. Blok agrarnih držav naj bi predstavljale Madžarska, Romunija, Jugoslavija in Bolgarija; države posredovalke naj bi bile Češkoslovaška, Poljska in Avstrija; industrijski blok pa industrijske države Nemčija, Anglija itd. Države istega bloka so povezovali skupni interesi, tako da je bilo sodelovanje ne samo možno, ampak tudi verjetno in zaželeno. Donava bi agrarne države povezala tudi z Grčijo, kar bi samo povečevalo možnosti razvoja gospodarskega sodelovanja in trgovine. Med vojnama, ko Rusija praktično ni več izvažala agrarnih produktov, bi tako agrarni blok lahko postal glavni uvoznik hrane in s tem utrdil svoj pomen in položaj v Evropi. S tem bi se v vseh državah bloka povečal vpliv agrarnih oziroma kmetijskih strank.⁴⁹

Rosina ponovi idejo, da nacionalizem kmeta ni imperialističen, je neosvajalen in miroljuben. Še posebej slovenski nacionalizem na vasi je bil vedno globoko kulturn. Z življenjskim prostorom na stiku različnih kultur smo razvili sposobnost razumeti drugega in se prilagajati, a ob tem ostati svoji. "*To nas usposablja za posredovalce in pomiritelje Balkana.*"⁵⁰

Tega prilagajanja in sožitja pa ni v bolj imperialističnih narodih, ki trenutno prevladujejo na svetovni ravni. Na žalost pa povezovanje agrarnega bloka preprečujejo imperialistični spori.

2.3.3 Zunanja politika

Rosina se je v svojih prispevkih lotil tudi aktualnega vprašanja Makedonije, in sicer v seriji treh člankov. Podal je zgodovinski oris izmenjave nadvlade nad ozemljem Makedonije med Srbi in Bolgari v preteklih stoletjih ter grškimi zgodovinskimi zahtevami. Zapisal je, da se je spor zaostрил na Berlinskem kongresu 1878, ko je Rusija pustila Makedonijo v rokah Bolgarov. Po aneksiji Avstro-Ogrske 1908 in po povojni razglasitvi avtonomnosti Bosne in Hercegovine so Srbi začeli iskati nov izhod na morje in leta 1912 zasedli Makedonijo. Zaradi tega se je začel spor Bolgarov s Srbi in posledično z Jugoslavijo.

Rosina je bil prepričan, da se lahko Jugoslavija tesno poveže z Bolgarijo takoj, ko se razreši makedonsko vprašanje. S tem bi prisilili Albanijo k prekinitvi stikov z Italijo in navezavo na

⁴⁹ Kmetijski pokret in zunanja politika, *Gruda*, letnik 5, 1928, št. 3.

⁵⁰ Nekaj o državljanski zavesti in narodno-kulturnem problemu naše vasi, *Gruda*, letnik 8, 1931, št. 9.

Balkan. Problem ni bil rešen zaradi šovinizma v Beogradu in meščanske struje, ki je želela izrabljati Makedonijo in ji ni hotela priznati avtonomije.

Menil je, da bi makedonsko vprašanje lahko rešil le kmetijski pokret, če bi ta prišel na oblast in do vodilne besede. Na Balkanu je bil edino Stamboliyski vodja agrarne stranke Bolgarije, ki je k Jugoslaviji pristopil z roko sprave za rešitev makedonskega vprašanja.⁵¹ Predlagal je sodelovanje Bolgarije, če Jugoslavija dopusti Makedoniji avtonomnost. Rosina v svojem pisanju razmišlja, da sta Stamboliyski in njegova vlada padla ravno zato, ker mu ni uspelo rešiti vprašanja Makedonije.⁵²

Sprašuje se, ali ne bo jugoslovanska zunanja politika žrtvovala Jadrana in prečanskih interesov za podporo Italije v vprašanju Makedonije. Če bi Jugoslavija ostala na Balkanu izolirana in brez zaveznic, najbrž ne bi imela druge izbire kot še bolj popuščati Italiji.⁵³

Rosina bi Makedoniji priznal avtonomijo, se povezal s Turčijo in z Nemčijo ter užival prednosti trgovske izmenjave preko jugoslovanskega ozemlja. Zato je bil zelo nezadovoljen z Momčilo Ninčičem in njegovim vodenjem Jugoslovanske zunanje politike, ki jo takole nejevoljno povzame:

"Malo prej smo z Rapallsko pogodbo izgubili Reko, potem je prišel Rimski pakt prijateljstva z Italijo, končno so naši diplomati v tekmi za italijanskim prijateljstvom še podpisali tzv. Nettunske konvencije, s katerimi so dali italijanskemu kapitalu prosto pot v Dalmacijo, prepustili Italiji Jadran ter se odrekli vsakim aspiracijam na slovensko zemljo Trsta in Gorice."⁵⁴

V izmeno za ta popuščanja so Italijani pristali na prekinitev pritiska na Albanijo in se z Jugoslavijo dogovorili za državno nedotakljivost Albanije. Ta je trajala do podpisa Tiranskega pakta leta 1925 med Italijo in Albanijo, ko je Ahmed Zogu pristal na to, da Albanija postane protektorat Italije. Tako se je Italija povezala z izdajalskim Ahmedom Zogujem v Albaniji. Balkan je bil tako v nevarnosti, da postane prizorišče nove vojne. Podpis Tiranskega pakta je Rosina razumel kot prednost za Slovenijo, saj tako ni prišlo do ratifikacije Nettunskih sporazumov. Jugoslovanski obrat od politike popuščanja Italiji je tako preprečil možnost menjave Slovencev in Hrvatov za Makedonijo.

⁵¹ Makedonsko vprašanje, *Gruda*, letnik 5, 1928, št. 6.

⁵² Makedonsko vprašanje, *Gruda*, letnik 5, 1928, št. 6.

⁵³ Makedonsko vprašanje, *Gruda*, letnik 5, 1928, št. 5.

⁵⁴ Makedonsko vprašanje, *Gruda*, letnik 5, 1928, št. 5.

V svojih člankih zagovarja stališče, da bodo problemi centralizma, decentralizacije, sožitja ene rase različnih narodov v skupni Jugoslaviji rešljivi le, če bodo vpleteni znali potrpeti in odpuščati. Rosina meni, da je tega zmožen le kmeti stan, saj so pretirani meščanski nacionalizmi preveč imperialistični in napadalni. So vzrok prve svetovne vojne.⁵⁵ Rosina zapiše: "Trgovec išče odjemalca in ko ga je našel, ga hoče trajno navezati nase; on išče dežele odjemalke, ki mu bodo kolonija in ki ga bogatijo."⁵⁶ Na tem mestu izpostavi razliko med meščanom in kmetom. Meščanu je domovina tisto, kar vidi z Velebita, kmetu je domovina sama zemlja, ki jo obdeluje. Zdi se mu, da je za svetovni mir bistveno vprašanje to, ali bo zmagal mirni kmečki nacionalizem ali pa se bo svet vrnil v stari šovinizem. Rosina je takrat pravilno predvideval, da bo v primeru šovinizma prišlo do novega klanja.

Na Balkanu imajo idejo države visoko razvito Srbi in Bolgari. Za njih država predstavlja "absolutum napram relativnosti pojedinca"⁵⁷. Oba naroda imata bogato vojaško zgodovino in impresivno disciplino na terenu. Prav tako je zgodovina obeh narodov polna izživiljanja agresije zunaj svojih meja. Rosina vidi problem v tem, da vas te državne zavesti še nima. Sprašuje se, kako jo privzgojiti.⁵⁸

Francoska revolucija je prinesla idejo nacionalizma med meščanske intelektualce in kasneje še med kmete. Rosina je sicer trdil, da v tistem času ni pravega meščanstva. V mestih naj bi po njegovem mnenju živeli ljudje, ki so zgolj nerodna kopija tujega s primesmi kmečkega. Rezultat pa so nekakšni pokvarjeni, ponemčeni meščani, ki naj bi jih časopis *Slovenec* in SLS skušala rešiti s katoliško akcijo. V slovenskih mestih ni niti pravega proletarskega delavca. Je kvečjemu polkmet z vrtičkom. "In pri nas ni individualist samo kmet, prav na isti način reagirajo na življenje tudi ostali sloji." Delavec z vrtičkom, intelektualec, ki sanjari o upokojitvi z rento in življenjem na kmetiji stran od sveta.⁵⁹ Tako je edina čista baza slovenstva kmet. "On je edini rasen, prvobiten in originaren," njegov vzpon po politični in družbeni lestvici pa bi lahko pomenil dvig kmečke aristokracije, kar je omenjal že Radić.⁶⁰

⁵⁵ Ideološki prispevki, »Kmet je narod«, *Gruda*, letnik 6, 1929, št. 7–8.

⁵⁶ Ideološki prispevki, »Kmet je narod«, *Gruda*, letnik 6, 1929, št. 7–8.

⁵⁷ Nekaj o državljanski zavesti in narodno–kulturnem problemu naše vasi, *Gruda*, letnik 8, 1931, št. 9.

⁵⁸ Nekaj o državljanski zavesti in narodno–kulturnem problemu naše vasi, *Gruda*, letnik 8, 1931, št. 9.

⁵⁹ Kmetijska demokracija, *Gruda*, letnik 9, 1932, št. 10.

⁶⁰ Ideološki prispevki, »Kmet je narod«, *Gruda*, letnik 6, 1929, št. 7–8.

2.3.4 Država in kmet

Ideal kmetske demokracije si Rosina predstavlja kot vmesno pot med industrijskim zahodom Anglije in boljševidnično Rusijo. "Njeno bistvo je, da se vlada predvsem po kmetskih načelih," ne pa da je polna kmetov.⁶¹ Kmečko demokracijo vidi kot neodvisno zvezo neodvisnih samostojnih ljudi, kjer je vsak zase svobodna okolica. Vsak prideluje hrano, je do neke mere samozadosten in preko samodiscipline dela svoboden. Na tej točki je po njegovem možno loviti ravnovesje med absolutno pokorščino državi in svobodo posameznika.⁶²

Že v *Kmetskem listu* je opozarjal na pomanjkanje slovenske zavesti in poudarjal potrebo po dvigu stanovske samozavesti. V *Grudi* pravi, da če je slovenske zavesti malo, je jugoslovanske še manj. Pri širjenju le-te pomaga skupno služenje vojaškega roka, ki je bilo takrat, kot smo že omenili, še najučinkovitejši unifikativni element.⁶³

V prispevku se ponovi misel, da je domovina kmeta zemlja in ni ista kot tista meščana – nacionalista. Tako velja, da kmetu "[d]ržava /.../ ni skupina uradnikov, katerim mora plačevati davek, ni abstrakten pojem brez življenja, ni nevidna roka, ki se igra sem in tja z njegovo usodo,"⁶⁴ ampak je "ta kmetski narod sam /.../ država."⁶⁵

2.3.5 Socialna razdelitev vasi in intelektualci

Med intelektualce Rosina šteje izobražence, uradnike, predvsem pa učitelje in duhovnike. Kot je že omenjal v *Kmetskem listu* se intelektualci premalo posvečajo vasi, kmeta ne smatrajo sebi enakega, vrtijo se le okoli bogatih kmetov zgornjih slojev. Vse pa bi se morale vrteti okoli zibelke kulture, to je vasi in slovenskega kmeta, ki ga mesta niso pokvarila. Od padca fevdalizma dalje so vodenje javnega življenja v vasi prevzeli premožnejši vaščani, ki so imeli edini zveze tudi izven vasi. Običajno so bili že njihovi starši premožni in sta tako njihova javna služba in vloga skorajda podedovani po načelu legitimitete.⁶⁶ Njihovo delovanje "za narodov blagor" Rosina primerja s socialno prakso dobrodelnosti, ki se zahteva od angleške aristokracije. S to ne še Radićevo kmečko aristokracijo bogatih gostilničarjev in kulakov sta v previdno povezani distanci učiteljstvo in duhovščina.⁶⁷

⁶¹ Kmetska demokracija, *Gruda*, letnik 9, 1932, št. 10.

⁶² Kmetska demokracija, *Gruda*, letnik 9, 1932, št. 10.

⁶³ Nekaj o državljanski zavesti in narodno-kulturnem problemu naše vasi, *Gruda*, letnik 8, 1931, št. 9.

⁶⁴ Macedonsko vprašanje, *Gruda*, letnik 5, 1928, 1928, št. 6.

⁶⁵ Macedonsko vprašanje, *Gruda*, letnik 5, 1928, 1928, št. 6.

⁶⁶ Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, 1933, št. 1.

⁶⁷ Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, 1933, št. 1.

Učitelji so po njegovem prepričanju na splošno zamujena priložnost. Če bi bila večina manj vzvišena, bi lahko zlahka postali gonilna sila za dvig kmečke kulture. Njihova izobrazba jim je v izgovor, da so se oddaljili od kmeta. Rosina jim priporoča, naj se v imenu boljše integracije poročijo na kmetije in se tako zares uživajo v vaško življenje, "*makari naj potem tudi trpi kvaliteta poučevanja.*"⁶⁸ Duhovniki so se v življenje na vasi veliko bolje živeli, a so tudi ohranili "božjo" distanco. V veliko škodo jim je bila po mnenju Rosine Mahničeva ločitev duhov konec 19. stoletja, ki je versko življenje pozunanjala na javne manifestacije in sovražnosti, namesto da bi bila vera notranji dialog med prav in narobe.

Vendar Rosina še v istem članku priznava, da nova generacija že ne razume več sporov starejše generacije in da obstaja nadvse realna možnost, da se spor med klerikalci in liberalci ne bo ponavljal v nedogled. Nov pogled na religijo je po njegovem mnenju tudi posledica dejstva, da je Jugoslavija versko mešana država.⁶⁹ Na Slovenskem so ideje protestantizma, predvsem tiste o kritiki cerkvenega življenja in samostojni razlagi vere, pustile velikanski pečat. V skupni državi, še posebej pri Srbih in Hrvatih, cerkev nima takega vpliva kot pri Slovencih, kljub temu da je pomemben dejavnik v javnem življenju. Svobodomiselstvo je Rosina označi kot možen podaljšek protestantizma.⁷⁰

Rosina predvideva, da bo kulturni boj izginil. Nov problem vidi v vse večjih socialnih razlikah: "*[V]as se vedno bolj socialno diferencira.*"⁷¹ Mladina, ki se združuje v društva, je začetek preseganja teh rastočih razlik. Društva kmečkih fantov deklet kažejo na kulturno enotnost vasi in povezujejo tisto, kar socialne razmere trgajo narazen. V tem pomladku je treba iskati gorivo, ki bo kmečko gibanje gnalo naprej.⁷² "*Nedvomno pa so ona prvi resnični in odkritosrčni poskus organiziranja kmeta iz kmeta samega.*"⁷³

Rosina pa je izpostavil drugi del vasi, tisto večino, ki ne bo šla volit, če ni neposredno agitirana, in se še takrat ne bo odločala po lastni glavi. To so srednji kmeti, mali kmetje, bednjaki, kočarji, viničarji. Ker so gospodarsko odvisni od vaških veljakov, večinoma nimajo samozavesti in tudi niso na isti kulturni ravni. To so ljudje, ki jim je "*vsak dan /.../ v doslovnem smislu besede borba za kruh. To je naš – »mali človek«.*"⁷⁴ Te ljudi je kmečko gibanje na začetku spregledalo, presenetili so jih, ko so se povezali v Zvezo agrarnih

⁶⁸ Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, 1933, št. 1.

⁶⁹ Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, 1933, št. 1.

⁷⁰ Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, 1933, št. 1.

⁷¹ Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, 1933, št. 1.

⁷² Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, 1933, št. 1.

⁷³ Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, 1933, št. 1.

⁷⁴ Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, št.1.

interesentov. "Srednji kmet je temelj zadružništva. Sam je gospodarsko preslab, da bi našel za svoj produkt zvezo inozemskim trgovcem; dosti pa inteligenčen, da ve, da ga domači prekupčevalec izrablja do skrajnosti."⁷⁵ Rosina je bil prepričan, da je v kmečko gibanje potrebno aktivno vključiti tudi ta pasivni del. Ti ljudje so bili tisti, ki se niso ponemčili in so ohranjali slovenstvo preko kmečke kulture. Za njegove gospodarske in socialne interese se mora boriti SKS. Za tiste, ki ne zavidajo drugim in se ne sramujejo biti kmetje.

2.3.6 Zveza kmetskih fantov in deklet

Rosina je veljal za ideologa SKS, ob tem pa je deloval tudi v raznih odborih ZKFD-ja, obiskoval prireditve in predaval na njihovih srečanjih. Kljub sodelovanju v odborih je s ponosom zatrjeval, da se stranka v organizacijo ni pretirano vpletala: "[K]omaj dvakrat na leto smo jih lahko obiskali." Poudarjal je, da "ZKFD niso vodili niti učitelj, niti vaški magnati, niti duhovniki, ampak mladina sama."⁷⁶

Delovanje društva je ob desetletnici obstoja, ko je bil njegov podpredsednik, v članku *Dosedanja kulturna vloga našega gibanja* ocenil kot pozitivno.⁷⁷ Izpostavil je, da se tako želena samozavest kmečkega stanu rojeva v povezavi z društvom in kar je najpomembneje, do nje prihaja preko samoorganizacije. Zapisal je: "Od vsega začetka torej nismo prišli vzgajati, ampak smo polagali težišče v samovzgojo," in nadaljeval, da so pri obisku prihajali kot gosti, enaki k enakim in ne kot gospod k manjvrednemu."⁷⁸ Rosina priznava, da je njegovo navdušenje nad delavnostjo in resnostjo društev mogoče pristransko, saj ni stalno prisoten pri njihovih dejavnostih. Načeloma pa mu je všeč zdravi realizem mladine, "predvsem pa pametno uravnovešanje med telesno in duhovno kulturo, ki ga pri mestni inteligenčni kulturi ne najdem."⁷⁹

Samo združevanje v društva je bilo že v predvojnem času zelo popularno, a jih je večina po vojni propadla, ker so "izgubila nekako svoj *raison d'être*, svoj življenjski smisel."⁸⁰ In na žalost je prišlo do tega, da se je "tudi inteligenčna mladina /.../ odtegnila in brezinteresno gledala na javno življenje, tako je tudi naša slovenska vas, zlasti pa nje mladina zapadla apatičnosti."⁸¹ Preživela so edino društva, ki so predstavljala pomladek strank To so Orli,

⁷⁵ Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, št. 1.

⁷⁶ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

⁷⁷ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

⁷⁸ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

⁷⁹ Naši kmetski mladini v opomin, *Gruda*, letnik 9, 1932, št. 6.

⁸⁰ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

⁸¹ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

Sokoli in kasneje še ZKFD. Ta je uspešno "[p]rekoračil ta prvotno mu namenjeni okvir in postal danes res središče kulturnega gibanja vse naše kmetske mladine."⁸²

Rosina je bil kritičen do naprednih in klerikalnih društev in je zapisal, da so napredna društva vodili učitelji, klerikalna pa duhovniki, oboji pa so se spuščali med široke plasti naroda, potrebnega kulturne vzgoje, kot rojeni voditelji in pametnejši med manj pametne.⁸³ V nasprotju z njimi se je kmetsko mladinsko gibanje raje osredotočilo na vrednost kmečkega stanu in potrebo po samoorganizaciji kmeta, zato so položaje v društvu dajali predvsem mladim kmetom. Ti so predstavljali "slovenskega človeka z vsemi dobrimi in slabimi lastnostmi"⁸⁴, ZKFD pa je postala ena "najvažnejših kulturnih institucij našega podeželja."⁸⁵

Tako kot v SKS so tudi v ZKFD prevzeli Radičev program, ker je bila samo stanovska podlaga premalo. Velja, "da je kmet narod, moralna in gospodarska hrbtenica vsega naroda, fizični in moralni branitelj vseh slojev."⁸⁶ Zaradi udejstvovanja ljudstva v društvih je čutil veselje in olajšanje in zapisal, da "se ne bojimo več plebiscita!", saj društva širijo državno zavest. Dobrodošla posledica tega je bila sprememba nezaupljivega odnosa do države. Prej je oblast le jemala krave in njihove sinove silila v umiranje "za tuje interese in nerazumljive cilje."⁸⁷ Zdaj se državo jemlje kot nekaj svojega, kmet jo povezuje z zemljo, ki jo obdeluje.

2.3.7 Kultura vzgoja in religija

Tako kot v *Kmetskem listu* je Rosina tudi v *Grudi* pogosto izpostavljajal kmetsko kulturo kot edino še pravo slovensko kulturo, kmeta pa kot edino pravega Slovenca. V prispevkih za *Grudo* je dajal večji poudarek na vzgojnem aspektu kulture in potrebi nad navduševanjem mladih za ohranjanje starih tradicij in običajev. Opredeljeval pa se je tudi do gledališke kulture, saj mu ni bilo vseeno, ali se gledališča odločajo za uprizoritve tujih del ali del, ki so nastala v njihovem okolju. Pri tem navaja primer Rusov, ki so se razcepili na pristaše zahoda in slovanofile. Za pristaše zahoda je Evropa ideal, vse, kar je domače, pa je slabo in zaničevano. Slovanofili, med njimi tudi Dostojevski, ki ga je Rosina še posebno cenil, pa so si za ideal vzeli kmeta.⁸⁸

⁸² Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

⁸³ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

⁸⁴ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

⁸⁵ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

⁸⁶ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

⁸⁷ Dosedanja kulturna vloga našega gibanja, *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9.

⁸⁸ Ideološki prispevki, »Kmet in narod«, *Gruda*, letnik 6, 1929, št. 5–6.

Stjepan Radić naj bi po mnenju Rosine svoje gibanje zgradil na paroli "Kmet je narod". Njegov brat Ante Radić pa je podobno kot agrarne stranke drugih držav zbiral folkloro, pesmi in običaje kmečkega dela naroda in s tem pripomogel k ohranjanju tradicije, ki je postala temeljna vzgojna taktika gibanja.⁸⁹ Rosina je bil prepričan, da je s takšno vzgojo potrebno začeti zgodaj. Najbolj nevarno se mu je zdelo obdobje od štirinajstega do dvajsetega leta, ko se človek izoblikuje kot oseba. Meni, da se mnogi, ki so takrat padli, niso pobrali. Zato je potrebno mlade kmete obvarovati cinizma in jih oborožiti z znanjem, pogumom in predvsem samozavestjo, ker je samo iz njihovega delovanja mogoč preporod. Samo samozavesten, discipliniran, svoboden kmet bo lahko postal pravi državotvorec. Veliko skrb je treba posvetiti temu, da se ne privzgoji občutka manjvrednosti, stanovske zavisti ali vzvišenosti.⁹⁰ Kot je zapisal že v *Kmetskem listu*, je kultura pomembna skoraj toliko kot sam kmet. Rosina ju je pravzaprav izenačil.

Primerjal je tudi kmečko in mestno mladino. Kmečka mladina je ostala čista, mestna pa se je spridila. Tako npr. mestna telovadna društva nimajo globljega smisla in so namenjena zgolj akumulaciji moči, brez namena. Telovadba ZKFD, ki oponaša gibe koscev, kovačev ter kmetov, ki opravljajo ostala opravila, ima nek namen, je koristna priprava. Mladina v mestih se ne zmeni za duhovnost in umetnost, dela z naivnostjo in je moralno neodgovorna. "*Gre le še za pridobivanje in gromadenje živalske energije in telesnega zdravja za vedno neizprosnejši življenjski boj.*"⁹¹ Mladi v mestih življenje smatrajo za krivično, politikom ne zaupajo, vse to pa vodi v dokončni pesimizem, ki je za Slovence, ki so po naravi optimisti, nenaraven. Rosina opominja kmečko mladino, naj ne pade pod vplivom mesta, naj ostane močna. Življenje je boj za obstanek in pehanje, a zaradi tega še ne smemo izgubiti duhovnosti.⁹²

Pozitivno gleda na dejstvo, da se stare razprtije med liberalci in klerikalci v mladinskih krogih pozabljajo. Na nekem mestu zapiše: "*Mladina posebno, če se v naših društvih vodi sama, kakor da ne razume več žalostnih preprirov stare generacije,*"⁹³ in nadaljuje: "*Saj se zdi, da so si celo pri inteligenci "mladi" obeh taborov bližji, kakor "mladi" in "stari" v istem.*"⁹⁴ Tako opaza, da se v ZKFD vključujejo tudi mladi iz klerikalnih družin. Religija ostaja osrednji temelj kmečkega življenja: "*Ker smatramo religijo kot skup etičnih načel človeka, ki naj ga*

⁸⁹ Ideološki prispevki, »Kmet in narod«, *Gruda*, letnik 6, 1929, št. 5–6.

⁹⁰ Kmetska demokracija, *Gruda*, letnik 9, 1932, št. 10.

⁹¹ Ideološki prispevki, »Kmet je narod«, *Gruda*, letnik 6, 1929, št. 7–8.

⁹² Ideološki prispevki, »Kmet je narod«, *Gruda*, letnik 6, 1929, št. 7–8.

⁹³ Kmetska demokracija, *Gruda*, letnik 9, 1932, št. 10.

⁹⁴ Kmetska demokracija, *Gruda*, letnik 9, 1932, št. 10.

vodijo skozi življenje, mislimo, da je krščanstvo, ki ga prevzema kmetska mladina od svojih očetov kot tradicionalno svojo verstvo, vir njegove moralne moči in življenjske, sreče."⁹⁵

2.4 Mariborski večernik "Jutra"

Mariborski večernik "Jutra" je naslednik časnika *Tabor*. Kot dnevnik je izhajal v letih od 1927 do 1941 s prilogo *Večernik za mladino*.⁹⁶ Rosina je bil v njem prvič omenjen 25. aprila 1938, v članku *Pionirji kulturnega in narodnega obrambnega dela ob naši meji*, prvi članek z naslovom *Narodno gibanje na socialnih temeljih* pa je v njem objavil 5. novembra 1938. Zadnji članek *O narodni skupnosti* je objavil v številki datirani 23. in 26. decembra 1940. Skupaj je bil v *Večerniku* objavljen v izvodih. Pri tem je treba upoštevati, da je potopis *Od Sušaka do Budve* izšel v petih delih, opis vpoklica v služenje vojaškega roka *Na vežbi* pa v sedmih delih. Če je bil naslovnik *Kmetskega lista* kmet, *Grude* pa kmečka mladina, je naslovnik člankov v *Večerniku* Rosinov sogovornik, torej malomeščan in intelektualec.

2.4.1 Glavne teme in vsebina

Članki v *Večerniku* so bolj kot ostali zaznamovani z osebnim odnosom do sveta, ki ga obdaja. Prispevki se berejo kot kolumne. Še vedno piše o aktualnih dogodkih in dogajanjih, a člankov ne povezuje neka skupna tema, pač pa so razdrobljeni (a ne raztreseni) miselni prebliski ob tekočih dogodkih. Poleg tega so bolj globalno usmerjeni in podajajo pogled na širšo sliko. Njegova hči je v intervjuju izpostavila, da je v *Mariborskem večerniku* v letih 1938–40 poleg podlistkov objavljal tudi članke za potrebe politične integracije slovenstva in utrjevanja narodnega odpora na meji. Njena trditev ni napačna. Ker nas je na to opozorila, smo bili bolj pozorni in opazili te ideje kot podton člankov, ki pa niso izstopale toliko, da bi jih brez opozorila sami posebej izpostavili.

Preseneča njegov ponos na jugoslovansko vojaštvo v serialu *Na vežbi*. V člankih *Kmetskega lista* in *Grude* navaja primere mirnih razrešitev bratomornih vojn, govori o prednostih diplomacije in o kmetu kot stebru miru ter kot glavni cilj krščanskega človeka opiše sobivanje na materi zemlji. V *Večerniku* pokaže, da tudi on sam ni bil povsem imun na vročico navdušenja, ki je pred prvo ali drugo svetovno poklicala množico ljudi v kasarno in

⁹⁵ Kmetska demokracija, *Gruda*, letnik 9, 1932, št. 10.

⁹⁶ Internetni vir: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:spr-NGIPWX00>, dostop 25. 8. 2016.

unifikacijo pod uniformami. Sproščena svoboda vojaštva v mirnih časih je zapeljiva. Kot pravi Rosina sam: "*Skrbi so kot na mah odpadle od mene.*"⁹⁷

2.4.2 Ideja slovenskega naroda

Rosina je bil prepričan, da Slovencem manjka ponosa in tradicije. Srbi imajo travmo kosovskega polja, Hrvati svojo "seljačko" državnost, slovenski narod pa ima željo po redu in tlačanski kompleks manjvrednosti. Manjka mu srbski žar na bojnem polju in črnogorska vztrajnost, revščini navkljub. Ugotovi, da Slovenci tako svojo narodno misel utemeljujejo predvsem na jeziku in literaturi.⁹⁸

Če v *Grudi* in *Kmetskem listu* govori predvsem o kmetu in kmetski kulturi, je v *Večerniku* dovoljena ideja naroda tudi intelektualcu in meščanu. Na pariški konferenci 1919 so bili meščani obtoženi, da so izumili slovenski narod.⁹⁹ Prav tako se je jugoslovanstvo sprva razumelo kot predvsem meščanska ideja. V času gospodarske krize se je problematika slovenstva v Jugoslaviji izkoriščala za odpiranje vprašanja prednosti centralistične ali federativne ureditve. V centralistično urejeni Jugoslaviji je bilo slovenstvo zgolj krajevna posebnost, kar so Slovenci razumeli kot izzivanje. Strah pred idejami velike Srbije in velike Hrvaške je bil še toliko bolj pekoč, ker je ideja velike Slovenije živela zelo kratko. Porazil jo je že koroški plebiscit leta 1920. Ostala je želja po suverenosti vsaj v federativni obliki enakovrednega partnerstva med posameznimi plemeni Jugoslavije.¹⁰⁰ Tako sta postali Prešernova ideja narodnega vstajenja in ljubezen do zemlje vse večji ideal slovenskega človeka.

Rosina potoži nad tem, da so Slovenci še vedno preveč malodušni do jugoslovanstva in še vedno trdijo, da je v skupni državi vse slabo. Drugi narodi so se že nehali pritoževati in priznavajo izboljšanje situacije.¹⁰¹ Rosina izpostavi, da je bila v Jugoslaviji izvedena najradikalnejša agrarna reforma v Evropi, s katero se je kmetom črtala polovica dolgov, in pohvali trud pri reševanju problema kmetijstva: "*Mi imamo delovno pravo enako najkulturnejšim narodom v Evropi in s kmetsko razdolžitvijo smo rešili kmetsko posest, pa*

⁹⁷ Na vežbi, *Večernik*, letnik 14, 10.–11. 8. 1940, št. 180.

⁹⁸ Nova spoznanja, *Večernik*, letnik 13, 6–7. 5. 1939, št. 103.

⁹⁹ Potrebne nove usmeritve, *Večernik*, letnik 13, 27. 5. 1939, št. 120.

¹⁰⁰ O narodni skupnosti, *Večernik*, letnik 14, 23.–26. 12. 1940, št. 292.

¹⁰¹ Naša letošnja velikonočna bilanca, *Večernik*, letnik 13, 8.–10. 4. 1939, št. 81.

čepprav še mnogo manjka do končne razrešitve agrarnega problema. Javnost ni indeferentna in plača mežiškega rudarja je enaka plači okrajnega sodnika."¹⁰²

Verjame v boj za skupne interese, saj pravi, da so vsi v državi (gospodarsko) povezani med seboj, enakost pa se mora zahtevati in pridobiti za vse na enak način, in sicer s sodelovanjem vseh. S pravicami pa prihajajo tudi odgovornosti: "[N]ikakega stanu ni in nobenega razreda, ki bi smel odklanjati odgovornost pred narodom in zgodovino. Tudi razredni boj ni opravičilo za to."¹⁰³

Rosina se obrača na inteligenco in je prepričan, da bo njihova generacija odgovarjala za tisto, za kar se bodo zavzemali v naslednjih letih. "Inteligenca, ki je po naravi stvari same individualistična, ne more priznavati razredne borbe."¹⁰⁴ Ker je razredni boj zaničeval vse, kar ni proletarsko in ročno delo, je to prisililo inteligenco in ves srednji sloj v smer solidarnosti do kapitala, čeprav ga večina niti nima. Izobraženci "smo vedno poudarjali vrednost in kardinalno pomembnost drugih stanov. Toda poznati moramo tudi svojo."¹⁰⁵ Zapiše, da je bil že pred vojno družbeni položaj izobražencev na evropski ravni. Skupaj s standardom inteligence pa je padel tudi življenjski standard inteligence.¹⁰⁶

Boji se, da bi Slovenci v primeru ponovnega svetovnega spopada lahko hitro izgubili neodvisnost, ki so jo pridobili po prvi svetovni vojni. Upa, da se bo napetost po božiču leta 1940 umirila in da bo mir ohranjen. Pred prvo svetovno vojno je slovenstvo namreč skoraj izumrlo in slovenski narod se je le stežka ohranil. Tudi zato je prepričan, da se mora narodno gibanje graditi na socialnih temeljih, saj se bosta delavec in kmet v vojni borila le za državo, ki zanj skrbi. Vsem je treba dati občutek enakovrednosti in enakopravnosti in vsaj izenačiti socialne pridobitve s sosedi. Zdi se mu, da na podeželju prihaja do očitnih sprememb na bolje in pričakuje priliv intelektualcev iz podeželja vsaj že čez dve generaciji.

Dotakne se tudi pravic delavcev, saj vidi velik problem v tem, da nimajo dovolj zagovornikov. Veliko slovenske industrije je namreč v tujih rokah, še posebej v Mariboru. Tam je praktično vsa industrija v rokah tujega kapitala in tako se boj za socialno varnost delavstva izteče v boj za narod proti tujcem. To bi lahko izkoristile meščanske stranke in preusmerile svojo energijo v socialno problematiko. Zdi se mu, da lahko tukaj nastane

¹⁰² Naša letošnja velikonočna bilanca, *Večernik*, letnik 13, 8.–10. 4. 1939, št. 81.

¹⁰³ O narodni skupnosti, *Večernik*, letnik 14, 23–26. 12. 1940, št. 4–5.

¹⁰⁴ O pomenu naše inteligence, *Večernik*, letnik 14, 30–31. 3. 1940, št. 72.

¹⁰⁵ O pomenu naše inteligence, *Večernik*, letnik 14, 30–31. 3. 1940, št. 72.

¹⁰⁶ O pomenu naše inteligence, *Večernik*, letnik 14, 30–31. 3. 1940, št. 72.

problem, ko bo zaradi gospodarske odvisnosti od tujega kapitala delo narodnih gibanj v Sokolu in kmetskih organizacijah zaman.¹⁰⁷ Čeprav država na te sloje pozablja, se bo morala zavedati, da bo poleg kmeta delavec tisti, ki bo v primeru vojne stal v milijonskih armadah države. Vojsko namreč sestavlja taka masa ljudi, da poklicni vojaki in najemniki ne bodo mogli več kontrolirati rezultatov bitk. Država podcenjuje tudi intelektualce, saj imajo plače občasno nižje od delavcev, kljub temu da novi pomembni vojni resurs postajajo ravno izobraženi inženirji.¹⁰⁸ Ker je obdobje velikega ekonomskega buma mimo, Rosina pričakuje, da se bodo te socialne razlike samo še zaostrole. Kmetje, delavci in podcenjeni intelektualci pa se ne bodo borili za udobje drugih.¹⁰⁹

2.4.3 O prihajajoči vojni

Leta 1939 je vojna že na pragu Jugoslavije. Narodi se zbirajo okoli Nemčije na eni strani in Velike Britanije na drugi strani. Demokracija se bojuje proti tretjemu Rajhu. Spopadu ni videti konca in kljub vsemu trpljenju sta obe strani trdno ter zagrizeno prepričani vsaka v svojo zmago. Rosina pravi, da bi morali tak trmast odnos posvojiti tudi Jugoslovani.¹¹⁰

Ruski zunanji minister Molotov pravi o vojni: "*Zločin je, ako trdi kdo, da se bori za obrambo demokracije.*" Noče reči, da gre za vojno idej.¹¹¹ Rosina se ne strinja in pravilno ugotavlja: "*Vse kaže, da se bo svet razdelil v dva velika nasprotujoča si tabora tudi duhovno. In bo prišlo do spopada ideologij.*"¹¹²

Francoski sistem in ideja demokracije sta nekako preživela preizkušnjo prve svetovne vojne in se postavljata nasproti bolj agresivnim diktaturam Nemčije in Italije. Slabše so jo odnesli veliki aristokratski imperiji, ki so ali propadli ali pa se občutno skrčili. Kljub temu ni izginila uporabnost aristokratskih gibal in njihova sposobnost združevanja. Rosina razkrije naslednike aristokratskih tendenc: "*Tako Rusija, kakor nacizem in fašizem so danes v bistvu aristokratsko vodeni režimi.*"¹¹³ Veliko bolj kot Anglija.

Nasproti geslom francoske revolucije tako stoji Heglova ideologija o "*nadmočnosti rase, krvi in zemlje in absolutni podrejenosti posameznika volji kolektiva.*"¹¹⁴ Temu nevarno sledi

¹⁰⁷ Narodno gibanje na socialnih temeljih, *Večernik*, 5. 11. 1938, št. 251.

¹⁰⁸ Na levo, *Večernik*, letnik 13, 7.–8. 10. 1939, št. 230.

¹⁰⁹ Na levo, *Večernik*, letnik 13, 7.–8. 10. 1939, št. 230.

¹¹⁰ O ciljih današnje vojne, *Večernik*, letnik 13, 11.–12. 11. 1939, št. 259.

¹¹¹ O ciljih današnje vojne, *Večernik*, letnik 13, 11.–12. 11. 1939, št. 259.

¹¹² O ciljih današnje vojne, *Večernik*, letnik 13, 11.–12. 11. 1939, št. 259.

¹¹³ O pomenu naše inteligence, *Večernik*, letnik 14, 30.–31. 3. 1940, št. 72.

¹¹⁴ O ciljih današnje vojne, *Večernik*, letnik 13, 11.–12. 11. 1939, št. 259.

Hitlerjev pangermanistični klic vsem, ki živijo zunaj domovine, saj pravi, da so pravi Nemci dolžni zvestobo le nemški državi ne glede na to, kje bivajo. Rosino skrbi, da bodo manjšine v Jugoslaviji najbrž odgovorile na ta klic.¹¹⁵

Opaža, da se v državi čuti napetost, medtem ko se socialne razmere ne razlikujejo preveč od tistih v Nemčiji in Italiji pred vzponom nacizma in fašizma. V članku se sicer ne vda v neizbežnost vključitve Jugoslavije v svetovni spopad, vendarle pa je prepričan, da se v državi vedno bolj bližajo času odločitve.¹¹⁶ V prispevku ne pove, katero odločitev ima v mislih, a je jasno, da se bodo morali odločiti o tem, na čigavo stran bodo stopili v primeru, da se spopad razlije po celotnem svetu. Ko se spopad razlije po celem svetu.

¹¹⁵ O ciljih današnje vojne, *Večernik*, letnik 13, 11.–12. 11. 1939, št. 259.

¹¹⁶ Glejmo velike!, *Večernik*, letnik 14, 29. 9. 1940, št. 220.

3 Vojna

Aprila 1941 je Nemčija napadla Jugoslavijo, vlada je kapitulirala, država pa je prišla v roke nemškega, italijanskega in madžarskega okupatorja. Vojna se je v obliki upora proti okupatorju nadaljevala do leta 1945. Kralj je z družino pobegnil v Anglijo, ljudje pa so se organizirali v partizane, ki so se posvetili gverilskim taktikam, in četnike, ki so se predstavljali kot monarhična vojska in igrali igro čakanja. Zavezniki se do teheranske konference 1943 niso mogli odločiti, koga bi raje podprli. Titovi partizani so bili sicer komunisti, a občasno četniško sodelovanje z okupatorji in mlačnost pri borbah so prevesili tehtnico na Titovo stran.

Upor je potekal v obliki spopadov, sabotаж, pomoči partizanom, vzpostavljanja ilegalnih radijskih postaj, vohunjenja in kurirjev. Okupator je na to odgovoril s streljanjem talcev, množičnimi deportacijami in terorjem. Poleg tega so rekrutirali lokalno prebivalstvo. Del je bil vpoklican v služenje vojske, del pa se je prostovoljno organiziral v vaške straže in druge kvizlinške oblike sodelovanja z okupatorjem, predvsem zaradi strahu pred komunizmom, ki je že pred vojno vladal v svetu.

Rosina je bil leta 1941 mobiliziran in poslan na Hrvaško. Ker je vedel, da se nahaja na spisku mariborskega Kulturbunda, se po kapitulaciji kraljevine Jugoslavije ni vrnil v Maribor. V Ljubljani je počakal na družino, ki je s pomočjo nekega nemškega odvetnika pribežala iz Maribora. Rosina mu je v zahvalo za pomoč leta 1945 uslugo vrnil, ko je izjavil, da se je dr. Kupnik obnašal korektno do njegove družine, ko so mu okupatorji določili Rosinovo staro službo.¹¹⁷

Junija 1941 je Rosina odprl odvetniško pisarno v Metliki v Beli krajini, kjer pa je deloval le do februarja 1942, ko ga je italijanska policija na zahtevo Gestapa aretirala. Zaprt je bil v sodnih zaporih v Ljubljani in nato v Padovi. Zatem je bil do padca Badoglio interniran v mestecu Esine v pokrajini Bergamo, nakar se je vrnil v Metliko. Hči pravi, da je bil zaprt v celici, iz katere so jemali talce za streljanje, njena mati pa je ves čas vztrajala, da ne bo verjela, da je mrtev, dokler ne dobi uradnega obvestila.¹¹⁸

Izpustili so ga julija 1943 in ga v času, ko je bil zaprt, niso niti enkrat zaslišali. Po izpustu je z družino živel na osvobojenem ozemlju v Beli krajini in se po kapitulaciji Italije septembra 1943 pridružil narodno-osvobodilnemu gibanju. Postal je referent pri Osvobodilni fronti

¹¹⁷ Internetni vir: <http://4d.rtvsllo.si/arhiv/spomini/174383237>, dostop: 27. 8. 2016.

¹¹⁸ Internetni vir: <http://4d.rtvsllo.si/arhiv/spomini/174383237>, dostop: 27. 8. 2016.

okrožja Črnomelj, nato pa pravni referent pri Komisiji za ugotavljanje zločinov okupatorja in njegovih pomagačev (v nadaljevanju KUZOP). Oktobra 1944 je bil poslan na tedaj osvobojeno ozemlje v zgornji Savinjski dolini, po nemški ofenzivi pa se je vrnil v Belo krajino.

4 Povojno obdobje

Po vojni je Jugoslavija stopila v temno obdobje, o katerem je bilo prelito še premalo črnila, mi pa smo o njem brali v knjigi Mitje Ferenc *Prikrito in očem zakrito*. V njej je raziskana problematika množičnih poveljnih pobojev tistih kolaborantov, ki so bežali preko slovenskega ozemlja, in tistih, ki so že prebežali v Avstrijo in so jih Angleži v dogovoru s Titom vrnili ob koncu vojne. Nekateri oddelki, ki so zbežali v smer proti Avstriji, so bili prepričani, da bodo kapitalistične sile hotele razbiti socialistično ureditev Jugoslavije, zato so se urejeno pripravljali na vrnitev, ko bodo lahko prevzeli oblast. To dokazuje, da niso bili ravno nedolžni. A v času vojnih sodišč je potekala selekcija, ki še preveč spominja na selekcije, ki jih je pred tem izvajal okupator, in ne moremo oziroma nočemo mimo tega, da delovanja partizanov ne bi označili drugače kot maščevanje in žejo po krvi. Tako kot je prej sistematično čistil okupator, tako so z industrijskim pristopom k smrti hitro in učinkovito opravili tudi komunisti. Poleg tistih, ki so bili dejansko krivi zločinov, so "poskrbeli" še za tiste, ki bi lahko nasprotovali njihovem prevzemu oblasti. Veliko število ljudi je bilo obsojenih za izdajalstvo pod vojaškim in ne civilnim pravom. Masovne eksekucije so polnile rudniške rove, protitankovske jarke, jame in parke (Zagreb).¹¹⁹

Kot bo razvidno iz obravnave poročil in predavanj je bil Rosina proti ideji kolektivne krivde, čiščenju s poboji ter deportiranji in je podal zahtevo, da naj sojenje dokazuje individualno odgovornost.

4.1 Poročila in predavanja

Takoj po koncu vojne je prišel v Maribor, kjer je od 1. avgusta 1944 deloval kot pravni referent Komisije za ugotavljanje zločinov okupatorje in njihovih pomagačev. V oktobru 1944 je organiziral podružnico za Štajersko in jo začel voditi v avgustu 1945.¹²⁰ Vodil jo je do njene ukinitve leta 1946.

V tem delu bomo obravnavali tri poročila iz KUZOP-a in dve predavanji o vprašanju kočevske manjšine in Vindišarjev. Pri tem se je Rosina osredotočil na teorije, ki so manjšine na jugoslovanskem ozemlju priključevale nemškemu kulturnemu prostoru, in sicer kot izgovor za izdajanje Jugoslavije. Poročila so spisana zelo kvalitetno. Rosina je poskrbel za to,

¹¹⁹ Povzeto po: Mitja Ferenc, *Prikrito in očem zakrito* (Celje 2005), str. 5–14.

¹²⁰ Rosina, Igor, 7. 10. 1900 – dosje, ARS ministrstvo za kulturo, fond AS 1931 Republiški sekretariat za notranje zadeve, (str. 6).

da so bili podatki preverjeni ter potrjeni s strani več virov, poiskal pa je tudi ustrezne primerjave z zgodovinskimi precedensi.¹²¹

Tukaj bomo izpostavili zgolj glavne točke njegovih poročil in predavanj. Predstavili bomo njegove predloge za soočanje s povojno situacijo, njegovo poznavanje vojnih zločinov in delovanja manjšin med drugo svetovno vojno. Kljub dejstvu, da se je pri delu srečeval z najhujšimi zločini, je ostal zvest svojim načelom in ni zahteval rek krvi. Namesto povojnih pobojev je predlagal deportacijo in zaplenitev premoženja agresorjev, a le tistih, katerim bi bila dokazana individualna krivda. Tistim, ki so po njegovem mnenju državo izdali.

4.1.1 Predlog glede prvih ukrepov naše oblasti ob prelomu na Štajerskem študijski komisiji SNOS

Poročilo je bilo spisano 12. septembra 1944, obsega 9 strani, njegov naslovnik je bil dr. Lado Vavpetič v Rogu, Bazi 80. Poročilo obravnava problem južno-tirolske, kočevske in besarabske nemške manjšine ob severni meji. Rosina predlaga izmenjavo, za katero najde precedens v grško-turški izmenjavi manjšin leta 1922, saj pričakuje, da bo do podobne izmenjave nemških manjšin prišlo tudi s Poljsko in Francijo. Kljub temu da so bile manjšine del Jugoslavije, v novi Jugoslaviji niso mogle ostati, saj so pomagale Hitlerju pri napadu. Ne samo da so se mu priključile med okupacijo, bile so središča irendističnih gibanj še pred vojno, ker so verjele, da je *"član nemške narodnosti, čeprav tuji državljan, dolžan pokorščino le Rajhu in ne državi, ki mu je dala streho"*.¹²² Vsi vidnejši predstavniki manjšin so bili vpleteni v izdelane programe okupacije že pred vojno. Rosina je predlagal, naj Nemčija za uveljavljanje lastništva nad temi emigranti zastavi vrednostne papirje. Njihovo vrednost pa bo Jugoslavija odbila od povojne odškodnine.¹²³

Z njihovo izselitvijo bi v jugoslovansko last prešlo lastništvo nad težko industrijo, vinogradi in velikimi gozdnimi površinami. Prepričan je bil, da če bo Jugoslavija diktirala pogoje Nemcem, se bo tako lahko znebila občutka manjvrednosti. Opozoril je, da je bila leta 1919 zamujena priložnost za vzpostavitev nacionalno čiste meje. Predlagal je, naj se v novo mejo zahteva vključitev Radgone, Celovca in Beljak, ker je v teh krajih v sedemdesetih letih devetnajstega stoletja potekalo nasilno raznarodovanje. Menil je, da v primeru, da bi manjšine

¹²¹ Vsa besedila, ki jih obravnavamo v točkah od 4.1.1 do vključno z 4.1.5., nam je posredovala gospa Alenka Šelih, ki jih je pridobila v Arhivu Muzeja narodne osvoboditve Maribor.

¹²² Predlog glede prvih ukrepov naše oblasti ob prelomu na Štajerskem študijski komisiji SNOS, Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond: Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev, (AMNOM, fond: KUŽOP), str. 1.

¹²³ Prav tam, str. 1.

ostale v državi, reslovenizacija ne bi bila mogoča, ker se niti kočevski Nemci niso slovenizirali, pa so šla mimo cela stoletja.¹²⁴

S hitrim odvzemom lastnine bi Nemcem lahko preprečili prenos delnic na zahod, skrivanje kapitala pod "slovenske" lastnike in neplačevanje vojne odškodnine. Menil je, da bi bilo razlastitev potrebno izvesti takoj, ker potem ne bo več mednarodno dopustnega razloga za ta postopek. V razlastinjenju in v izselitvi Rosina ne vidi moralno nič spornega. Odvzem je zgolj oblika jamstva, ki ga je legitimirala že Francija z zasedbo Porurja, ko Nemčija ni plačala obrokov reparacij po prvi svetovni vojni.¹²⁵

Poudarjal je le, da je potrebno poskrbeti, da se razlastitev izvede legalno in legitimno. To bi se lahko doseglo z jasnim razglasom, s katerim bi dobili mednarodno pravno zakonsko podlago. Zaplenitev je edini način, "da se dobi polno zadoščenje za storjeno strahovito škodo."¹²⁶ Jasno je bilo, da niti Nemčija niti Avstrija ne bosta mogli plačati vojne škode.¹²⁷ Zagovarjal je stališče, da če ne bo prišlo do dogovora, da bo morala za to izplačilo jamčiti nemška manjšina. Za začetek bi bilo dovolj, če bi lahko zaplenili vsaj lastnino tujih državljanov, predvsem nemškemu anonimnemu kapitalu. Rosina je menil, da je jasno, komu se mora odvzeti na Štajerskem, za Koroško pa je predlagal distinkcijo po rojstvu, domovinski pravici ali opciji.¹²⁸ S tem bi nacionalizirali veliko industrijo (Trbovlje, Fala, Dušik) in velik del težkega kapitala na Štajerskem ter verjetno tudi celotni finančni sektor na Koroškem. S takšno odločno akcijo bi bilo mogoče preprečiti veliko večino prej omenjenega nekontroliranega odliva.

Rosina je v poročilu opozoril, da je jugoslovanski ugled odvisen od tega, kako hitro in kako učinkovito bodo vzpostavili red in uredili življenje na ponovno zasedenih pokrajinah. Menil je, da reda ne bo mogoče doseči s povojnimi eksekucijami, ker bi v primeru pokola odškodninske spore prevzeli dediči in pravno gledano tako ne bi razrešili ničesar.¹²⁹ Rosina je vztrajal, da se mora kot ekstremna oblika kazni uveljaviti le izgon, a spet poudaril, da se lahko kaznuje le na podlagi osebne krivde. Dokazati je potrebno vohunstvo ali veleizdajo še pred okupacijo. Narobe bi bilo izgnati manjšine brez dokaza krivde, "tako tretiranje brez paralelne

¹²⁴ Prav tam, str. 2.

¹²⁵ Prav tam, str. 3.

¹²⁶ Prav tam, str. 3.

¹²⁷ Prav tam, str. 3.

¹²⁸ Prav tam, str. 4.

¹²⁹ Prav tam, str. 5.

ugotovitve individualne krivde bi zamoglo biti usodno,"¹³⁰ ker bi vodilo v vrsto odškodninskih sodb v Haagu.

Rosina ni pričakoval velikih težav pri dokazovanju veleizdajstev, na kar kaže njegova izjava:

*"Nobenih težkoč ne bo dve tretjini vsega štajerskega nemštva zajeti v mrežo narodnega izdajstva in veleizdajo, ako se samo pravočasno in naglo izvede preiskava. Vsak član nemške manjšine na Štajerskem, če je bil jugoslovanski državljan, je bil dolžan zvestobo svoji državi tudi med okupacijo. Vsak vstop v Gestapo ali v SS ali v nemško politično službo, ali sicernejša javna izjava pomeni izdajo, kakor je tudi veleizdaja pristop h Kulturbundu, ki je notorno imel namen pripraviti vse za odcepitev posameznih delov od naše države in v katerem so bili že predvojno ob vednosti tega cilja vpisani skoraj vsi štajerski Nemci, ne glede na državljanstvo."*¹³¹

Razmišljal je, da če bodo oblasti objavile informacijo o tem, kaj se smatra za vojni zločin, bo večina krivih tako ali tako sama pobegnila in izгона ne bo potrebno izvršiti. Za takšne primere bi bilo potrebno sprejeti zakon, ki bi dopuščal sojenje na civilnih sodiščih tudi v odsotnosti obtoženca. Rosina je predlagal, da bi se izročitev zahtevala le za težje zločine, za ostale pa bi se na sojenju zahtevala le zaplenitev premoženja. Za dejanji sodelovanja pri vselitvi v stanovanje deportiranega državljana Jugoslavije in sodelovanja pri razprodaji premoženja je predlagal, da se pred sodiščem ne glede na narodnost obtoženca obravnava kot sotorilstvo pri vojnem zločinu.¹³²

Njegovo naslednje opozorilo je letelo na možnost, da bi Länderbanka lahko zahtevala odškodnino od Jugoslavije za premoženje, ki si ga je banka ustvarila na okupiranem ozemlju. Da bi preprečili zaplete, bi bilo po Rosinovem mnenju najbolje zapleniti vse premoženje kolaborantov in to premoženje postaviti pod nadzor komisarjev. Ti bi nadzorovali lastnino do vrnitve deportirancev ali pa vse dokler se gospodarstvo ne bi pobralo.¹³³

Rosina je v tem poročilu predlagal mirno in legalno pot razlastitve in odstranitve manjšin s slovenskega območja. Svoje predloge je podkrepil s številnimi argumenti in potrebnimi modifikacijami zakonov, ki bi poskrbeli, da bi prehod v mir potekal čim bolj gladko. Pri tem je očitno, da se je zavedal resnega problema financ in drugih logističnih komplikacij, ki bodo

¹³⁰ Prav tam, str. 4.

¹³¹ Prav tam, str. 5.

¹³² Prav tam, str. 5.

¹³³ Prav tam, str. 7.

zadele državo po vojni. Njegovi predlogi, s katerimi bi se izognili maščevalnim pobojem, niso bili upoštevani.

4.1.2 Poročilo o postopanju okupatorja napram slovenskim ženam in otrokom, na področju severo-vzhodu Slovenije

Poročilo je bilo napisano v Mariboru, 17. oktobra 1945 in obsega 4 strani. V poročilu so predstavljeni vojni zločini okupatorja nad ženskim prebivalstvom Spodnje Štajerske. Obravnava zločine deportacij, mučenj in umorov.

*"Zdi se, da je je slovenska žena na Spodnještajerskem izmed slovenskih žena imela nositi najtežje breme."*¹³⁴ S to ugotovitvijo je Rosina zaključil poročilo. Poročilo je še vedno napisano v zanj značilnem slogu – proučuje in striktno navaja podatke, medtem ko do zadnje poante ohranja rdečo nit.

V poročilu je poudaril, da v preselitveni akciji v juniju in juliju 1941 nemški okupator ni delal razlik med spoloma. Okoli 15.000 Slovencev je bilo poslanih v Srbijo in Hrvaško. Očete so aretirali kmalu po zasedbi, žene in otroke pa pustili v stanju pripravljenosti na izselitev. Presenečen je bil nad neverjetno sposobnostjo in trdnostjo značaja žensk, ki so bile neizmerno požrtvovalne in ki so v težki situaciji prosjačile, intervenirale po uradih ter skrivale imetje.¹³⁵

Novembra 1941 je okupator iz preselitvene cone A (brežiški preselitveni pas) v Šlezijo preselil več kot 27.000 Slovencev. Ženske, poslane v Šlezijo, so bile večinoma iz spodnještajerske regije in kmečkega rodu, intelektualke in meščanske žene pa so bile preseljene v Srbijo in na Hrvaško. Rosina je poročal o številki 16.222 izseljenih žena in deklet ter čez 15.000 otrok.¹³⁶

V času NOB je bil nemški okupator spet bolj grob od italijanskega. Načrtno *"je nacizem baš z udarcem napram ženi in rodbini kot taki nameraval zadušiti naraščajočo vstajo"*.¹³⁷ Tako je uredba šefa civilne uprave za spodnjo Štajersko iz 16. avgusta 1941 predvidevala kolektivno kazen. Uvedla je zaplenitev premoženja upornikov, pomagačev in njihovih družin. Ta dejanja je Rosina označil za drugi mednarodni zločin okupatorja. Še več, v praksi se je zaplenilo tudi premoženje streljanih talcev in njihovih družin. Člane družin streljanih so deportirali, tudi če

¹³⁴ Poročilo o postopanju okupatorja napram slovenskim ženam in otrokom, na področju severovzhodne Slovenije, Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond: Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev, (AMNOM, fond: KUZOP), str. 4.

¹³⁵ Prav tam, str. 1.

¹³⁶ Prav tam, str. 2.

¹³⁷ Prav tam, str. 2.

niso bili z njimi v sorodu in so samo živeli v isti hiši. V posebna taborišča so poslali starejše od 60 let, otroke so ločili od staršev in jih poslali v ločena taborišča,¹³⁸ medtem ko so ženske pošiljali v kazenska taborišča, kot je bil Auschwitz.¹³⁹

K umrlim 1213 ženskam Rosina prišteje še tiste, ki so umrle zaradi zlorab in mučenj, in tako pridemo do številke 1898 umrlih žensk. Teror se je umiril šele leta 1944, ko so Nemci svojce borcev NOB in dezertarjev začeli pošiljati tudi v delovna in ne samo kazenska taborišča.¹⁴⁰

Prepričan je bil, da upor na severozahodu ne bi bil možen brez pomoči žensk, ki so ostale na kmetijah. Rosina najbrž ni pretiraval, ko je trdil, da so bile kmetice ključna logistična točka NOB, saj so borce oskrbovale s hrano, delile obvestila in skrivale borce.

Po javnih oklicih je okupator streljal na 1578 talcev. Od tega je bilo 82 talk, 24 izmed njih je bilo rojenih pred letom 1900. Streljali so na ženske vseh poklicev, večina jih je prihajala s podeželja. Okupator je zaprl 3981 deklet in žena. V nasprotju z mednarodnim pravom so za pridobitev priznanja uvedli mučenje žensk. Tako je bilo na severovzhodu Slovenije zabeleženih 1039 primerov mučenja, ki so imeli za posledico težko telesno poškodbo, in 1964 z lahko telesno poškodbo. 360 žensk so ustrelili, 37 zaklali, 549 pa jih je umrlo za posledicami zlorabe. Rosina je v poročilu izpostavil še to, da je na področju severovzhodne Slovenije okupator pomoril 2442 žensk in da je še 963 otrok umrlo v taboriščih zaradi slabih razmer in zlorabljanja.¹⁴¹

4.1.3 Prepis poročila KUZOP-a o avstrijskih državljanih vojnih zločincih na Štajerskem

Prepis poročila je bil narejen 27. decembra 1945 v Ljubljani in obsega 2 strani. Priložen mu je seznam 90 najhujših zločincev. V poročilu Rosina v številkah predstavi dotedanje delo KUZOP-a.

Izmed 2435 obravnavanih primerov so v komisiji 582 avstrijskih državljanov spoznali za krive vojnih zločinov. Obsodili so jih po "*kvalifikaciji zločinov po haaških konvencijah, kakor so nam ti bili javljeni svoječas s posebno okrožnico*".¹⁴² V poročilu je navedeno, da so Nemci iz nemške Štajerske načrtno poslali okoli 500 učiteljev, ki so na slovenskem ozemlju

¹³⁸ Največ so jih poslali v taborišče v Saldenburgu na Bavarskem. Prav tam, str. 2.

¹³⁹ Prav tam, str. 2.

¹⁴⁰ Rosina navede: Ankenstein pri Ptuj, Sonderdienstlager za Celje, Umsiedlungelager st. Mihael pri Leobnu, Neumarkt, Degendorf, Pocking, Rawenabrück, Flossenburg na bavarskem. Prav tam, str. 3.

¹⁴¹ Prav tam, str. 3–4.

¹⁴² O avstrijskih državljanih vojnih zločincih na Štajerskem, Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond: Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev. (AMNOM, fond: KUZOP), str. 1.

poučevali 2255 ljudskošolskih razredov in sodelovali v raznarodovalnih programih, ki so bili pripravljene še pred začetkom vojne.

Nemško uradništvo je prišlo iz Avstrije potem, "ko je bilo očitno že v letih pred okupacijo za posamezne svoje funkcije pripravljeno in določeno".¹⁴³ Imeli so pripravljene "sezname Nemcem nevarnih oseb," ki so jih takoj aretirali.¹⁴⁴

Denacionalizacija Slovencev se je vršila po načrtih Štajercev, zlasti po ideoloških načelih dr. Gerhard Wernerja.¹⁴⁵

Rosina se je še predobro zavedal zločinov storjenih na slovenskem ozemlju. Ni nastavljal drugega lica, zagovarjal je nevdržnost sobivanja z okupatorji in njihovimi pomagači. Je pa vztrajal na legalnosti in legitimnosti kaznovanj ter izseljevanj. To po našem mnenju kaže na to, da je želel s pravnimi mehanizmi in zakoni, ki bi bili sprejeti v času moralnega miru, prekiniti krog sovraštva ter nasilja, ki ga je napajala vojna.

4.1.4 Okupator o slovenskem problemu na spodnjem Štajerskem

Predavanje je bilo napisano v Mariboru med leti 1945–1947 in obsega 13 strani. V njem je Rosina podrobneje raziskal in predstavil pojmovanje Vindišarjev, tri načrtovane valove deportacije in njihovo spodletelo izvedbo.

Nemci so trdili, da so Vindišarji skupina, ki živi na Štajerskem in spada v jugoslovansko jezikovno skupino, a je kulturno in gospodarsko povezana z Nemci in kot taka del nemškega kulturnega in gospodarskega kroga. Slovenstvo je bilo označeno le kot izmišljena fasada. Posameznik je lahko bil Štajerec in če je želel, se je lahko izrekel za del nemškega Rajha. V prvem delu besedila je Rosina predstavil teorijo Müller-Scholteza.¹⁴⁶

Ta je zatrjeval, da jezik "ni /.../ edino, kar tvori bistvo naroda".¹⁴⁷ Isti narod je stvar rase, zgodovine in skupnega življenjskega prostora. Podobno je trdil tudi Eugen Leutscher o koroških Slovencih, in Madžari o Prekmurcih, ki so jih označevali kot Vende.¹⁴⁸

¹⁴³ Prav tam, str. 1.

¹⁴⁴ Prav tam, str. 1.

¹⁴⁵ Prav tam, str. 1.

¹⁴⁶ Okupator o slovenskem problemu na spodnjem Štajerskem, Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond: Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev. (AMNOM, fond: KUZOP), str. 1–3.

¹⁴⁷ Prav tam, str. 3.

¹⁴⁸ Prav tam, str. 3.

V začetku okupacije si je Štajerska domovinska zveza (nem: Heimatbund) za cilj zadala ponovno ponemčitev vseh štiristo tisoč Štajercev. Zveza je to zatrjevala, ko se je že začela protinemška vstaja ter se je že pričelo streljanje na prvih petsto talcev.

*"Na podlagi firerjevega povelja, da je napraviti Spodnje Štajersko zopet nemško, se v zvezi s prečiščevanjem odstranjujejo po določenih, od deželnega vodje danih smernicah vsi oni slovenski elementi, ki jih je od njih pričakovati, da bi bodisi po svoji osebnosti, prejšnjem položaju ali političnem udejstvovanju, mogli zoperstaviti se regermenizacijskemu procesu ali sicer organizirati nova slovanska ognjišče nemira."*¹⁴⁹

Ljudje so bili izseljeni brez dokazane krivde, le zato da se ne bi upirali ponemčenju. Kot prvo so Nemci želeli izseliti vso inteligenco, potem vse priseljene po letu 1914, skupaj z njihovimi družinami. Nato so nameravali očistiti področja ob Savi, temu bi sledila območja ob Sotli in vse vasi, ki so na zunaj tuje. Ostali bi lahko tisti, ki so vstopili v Štajersko domovinsko zvezo ali se opredelili za Nemce in so bili v posebnih komisijah spoznani za dovolj nemške.¹⁵⁰

V Srbijo so nameravali izseliti pravoslavce, na Hrvaško katolike, prav tako je bila načrtovana izmenjava pripadnikov ver med Hrvaško in Srbijo.¹⁵¹ V uradnih številkah pa niso zajeti tisti, ki so jih lokalne nemške oblasti izselile samoiniciativno. Prvotni načrt izselitve je propadel po prvem izselitvenem valu. Že drugi val je bil izveden samo polovično, do tretjega vala pa sploh ni prišlo.¹⁵²

Velik del Slovencev iz brežiške cone A naj bi izselili v Neodvisno državo Hrvaško (v nadaljevanju NDH), da bi se ustvaril prostor za preselitev kočevske manjšine. Ker pa so Hrvatje zagrozili, da bodo izseljence poklali že na meji, so bili Slovenci večinoma deportirani v šlezijska taborišča in na delovne kmetije. NDH je že 29. septembra 1941 vedela, da ne bo tretjega vala, Kočevarji pa o tem še niso bili obveščeni.¹⁵³

Formalno gledano so Nemci vedno ostali samo okupatorji spodnje Štajerske, ker aneksija ni bila nikoli izvedena. Slovesna priključitev je bila načrtovana za 1. november 1942, a se ni izvedla zaradi izbruha gorenjskega upora.¹⁵⁴ Če bi se spodnja Štajerska tudi uradno priključila

¹⁴⁹ Navedek je obrazložitev, zakaj se zavrača vračanje Slovencev, ki je bil pregan v Srbijo. Zapisana je v pismu 31. avgusta 1942, ki je bilo odkrito v arhivu urada za utrditev nemštva. Prav tam, str. 4.

¹⁵⁰ Prav tam, str. 5.

¹⁵¹ Prav tam, str. 6.

¹⁵² Prav tam, str. 7.

¹⁵³ Prav tam, str. 8.

¹⁵⁴ Prav tam, str. 9.

Rajhu, bi s tem tam začelo veljati nemško državno pravo. Nemci so zmotno verjeli, da bodo lažje zatrli upor, če pri tem ne bo prava, ki bi ga kršili.¹⁵⁵

Rosina je nemško manjšino videl kot izdajalce, saj so že pred začetkom vojne podali sugestijo za deportacije in razvili koncept Vindišarja. V poročilu je navedel pritoževanje uradnika, češ da so že v Kulturbundu predlagali deportacijo določenih oseb, a te niso bile vključene v drugi val. Ob osvoboditvi so našli imenske sezname oseb, ki so bile predvidene za izselitev. Ti sezname so za Slovenijo izdelani še posebej natančno, obdelane so praktično vse vasi, kar kaže na leta zbiranja statističnega materiala.¹⁵⁶

Rosina pravi, da je bila v Kulturbundu "*včlanjena z malenkostnimi izjemami vsa nemška manjšina*."¹⁵⁷ Za nalogo so si zadali "*uničiti šolstvo in slov. kulturno življenje, pa bo vse dobro*."¹⁵⁸

Rezultat pridnega dela je bila deportacija najmanj 50.000 Slovencev in zaplenitev premoženja, ki se meri v milijardah. Okupator je že od začetka ukinil vso slovensko upravo, sodstvo, šolstvo in uničeval knjižnice ter slovenske kulturne spomenike. Nacizem ni nikoli razumel, da upor poteka na osnovi narodnostnega gibanja, zaradi česar je teror v "brezpravnem" vakuumu samo stopnjeval. Štajerska je tako z uporom in lastno krvjo dokazala, da je del Slovenije.¹⁵⁹

4.1.5 Nemška narodnostna skupina Kočevarjev

Besedilo je bilo spisano v Mariboru med leti 1945–1947 in obsega 18 strani in 3 strani dodatkov. V njem je Rosina obravnaval problematiko kočevskih Nemcev in njihovega sodelovanja z okupatorjem.

Prvi del je posvetil kolonizaciji Nemcev, ki so ostali homogena enota, odkar jih je na ozemlje svojega ribniškega posestva naselil grof Oton Ortenburški.¹⁶⁰ Upad števila nemškega prebivalstva¹⁶¹ je Rosina pripisoval ostarelosti prebivalstva, nizkemu prirastku, novemu načinu štetja, ki se ni naslanjal več le na občevalni jezik, in migracijam nemškega

¹⁵⁵ Prav tam, str. 10.

¹⁵⁶ Prav tam, str. 11–12.

¹⁵⁷ Prav tam, str. 12.

¹⁵⁸ Prav tam, str. 13.

¹⁵⁹ Prav tam, str. 13.

¹⁶⁰ Kolonizacija je potekala iz gospodarskih razlogov (da se izkoristi premalo naseljeno ozemlje) in ne zavoljo germanizacije. Druga kolonizacija ozemlja je sledila, ko so turški vpadi povzročili pojav pustot in so bili na ozemlje naseljeni Uskoki, ki so imeli obrambne naloge. Zabeležene so pritožbe Kočevarjev nad tem, da so Uskoki naseljeni v njihove sredine. Povzeto po: Nemška narodnostna skupina Kočevarjev, Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond: Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev. (AMNOM, fond: KUZOP), str. 1–2.

¹⁶¹ Avstrijsko štetja prebivalstva Rosina jemlje kot razmeroma točno. Leta 1400 so jih našeli 3000, največji porast so zabeležili leta 1869, ko so jih našeli 25.000, leta 1931 pa padejo spet na 11.121. Številke držijo, so pa štetje vedno opravljali Nemci in veliko gospodarsko šibkejših Slovencev se je izreklo za Nemce. Prav tam, str. 2–3.

prebivalstva ob zamenjavi države v letih 1910–1921.¹⁶² Kar pomeni, da o *"kakem nasilnem raznarodovanju nemškega življenja na Kočevskem s strani slovanske uprave za časa Jugoslavije ne more biti govora."*¹⁶³

Večinoma so se Kočevjarji ohranili, kar pomeni, da jih Jugoslavija ni ovirala pri narodnostnem razvoju. Kočevjarji so zahtevali in dobili pravice manjšin, ki so bile določene z versajsko pogodbo 18. januarja 1919. Poudarjali so, da so narodno avtonomni kot nekateri evropski mali narodi (San marino, Monako).

Rosina je ugotovil, da Jugoslovani niso *"pognal[i] kočevske manjšine v veleizdajo in nacizem,"*¹⁶⁴ ampak so si to izbrali sami. Njihova cerkev je bila nedotaknjena, imeli so svoje šolstvo, svoj tisk in 32 gasilnih društev. Na šolah so imeli manjšinske oddelke s svojo knjižnico, in sicer že v primeru, da je bilo v razredu 30 otrok, kar je bila manjša številka kot kjerkoli drugje po Evropi. Imeli so še 15 knjižnic za mladino in 25 za odrasle. Nasilna slovenizacija se ni izvajala. Kar se tiče manjšin, so imeli praktično najboljši položaj v Evropi, in zato niso imeli nobenega razloga za veleizdajo.¹⁶⁵

Do vzpona Hitlerja tudi ni bilo znakov veleizdaje. V njegovem času pa je začel delovati Kulturbund, razvpit zaradi svojih klicev k priključitvi Rajhu. Zlasti po letu 1939 sta se Kulturbund in kočevska manjšina vključila v nacionalsocializem. Kulturbundu se je pridružila malodane vsa manjšina, ta pa je zahteval, da se organizirajo v "šturmih", ki so predstavljali vojaške organizacije nacizma pri nas. Tako je *"bil tedaj vsak član organizacije KB od 21. do 50. leta ob zagrojitvi izključenja iz KB obvezan, da vrši službo v napadalnih oddelkih (Šturmih)."*¹⁶⁶

Podobno so bili v oddelke v mladinski grupi organizirani mladi od 6. do 21. leta, in sicer pod vodstvom mladine same. Od 12.187 Kočevarjev jih je bilo 8.553 članov Kulturbunda, od tega jih je bilo 4.099 vključenih v šturme. Rosina je zapisal, da ti oddelki niso imeli enotne uniforme, a so izvajali vaje, ki zanj niso pomenili nič manj kot celostna priprava za napad na Jugoslavijo. *"Šturmi z orožjem v roki, mladina na kolesih kot kurirji."*¹⁶⁷ Za ustanovitev šturmov naj bi se manjšine odločile, ker so se bale koncepta velike Srbije. Šturmi so se šolali na posebnih nacističnih "kurzih", člani Kulturbunda že od 1937 leta dalje.¹⁶⁸

¹⁶² Prav tam, str. 1–2.

¹⁶³ Prav tam, str. 3.

¹⁶⁴ Prav tam, str. 4.

¹⁶⁵ Prav tam, str. 4.

¹⁶⁶ Prav tam, str. 7.

¹⁶⁷ Prav tam, str. 8.

¹⁶⁸ Prav tam, str. 9.

Njihovo sodelovanje z okupatorjem se je nadaljevalo, ko so se 1941 Kočevarji zaradi lastnih koristi izselili v brežiški izselitveni pas. Tu so se naseljevali Kočevarji in tisti iz ljubljanske pokrajine, ki so se izrekli za Nemce. Zavedali so se, da se selijo na ozemlje deportiranih Slovencev. Kočevarjem je bilo odmerjenih po 50 do 60 oralov zemlje. To je približno zemlja dveh do treh kmečkih domov. Izbrali so si najlepše zgradbe in ostala poslopja porušili. Zahtevali so še več zemlje, a je bila zahteva zavrnjena.¹⁶⁹

Po preselitvi so ustanovili posebno brambno moštvo in se nato reorganizirali v brambno moštvo Štajerske domovinske zveze. Manjšina se je spet včlanila v polnem številu. V času NOB je to moštvo vdiralo na osvobojeno območje kozjanskega ozemlja, kjer so izvajali požiganja naselij. Poleg tega so v akcijah na pokopališčih začeli nadomeščati slovenske nagrobnike z nemškimi.¹⁷⁰

V korespondenci med delovnim štabom za utrditev nemštva v Brežicah, okrožnim vodstvom Štajerske domovinske zveze v Brežicah ter centralnim državnim komisarjem za utrditev nemštva v Berlinu je posebej od junija do oktobra 1943 potekala polemika o pokopavanju umrlih v taboriščih na domači zemlji. Kljub pritožbam Kočevarjev Berlin ni prepovedal pokopa.¹⁷¹

Že pred vojno je Hitler sprejel več deputacij kočevskih Nemcev, ki so obljubljali, da se bodo bojevali zanj. Iz povojnih zaslišanj se jasno vidi, da so že pred vojno sodelovali z Nemčijo. Rosina je bil prepričan, da je mogoče manjšine brez težav povezati z načrtovanjem deportacij. Kot vir je navedel okrožnico naselitvenega štaba iz 24. septembra 1941. V njej je predstavljen načrt preselitev, iz katerega je razvidno, da je nemška manjšina izvedla predpripravo za deportacijo s podrobnim zbiranjem statističnih podatkov. Načrt preselitev je vključeval zasedbo Štajerske do Zidanega Mostu in regermanizacijo ozemlja.

Celi oddelki nemških manjšin so se priključili napadu na Jugoslavijo, tako da je bil ob prihodu Italijanov narodnostni otok že povsem očiščen in v rokah Nemcev. Rosina citira uradno glasilo, v katerem je bilo 23. aprila 1941 zapisano:

*"Dosegli smo, da nam je bilo izročeno obstoječe orožje orožniških postaj. S tem orožjem smo zasilno opremili naše napadalne oddelke (Šturme) in kot nemška bramba (Deutsche Wehr) smo nastopili proti sovražniku (!), kjerkoli je bilo potrebno."*¹⁷²

¹⁶⁹ Prav tam, str. 17.

¹⁷⁰ Prav tam, str. 17.

¹⁷¹ Prav tam, str. 18.

¹⁷² Prav tam, str. 13.

Javne urade je 15. aprila prevzela narodnostna skupina pod vodstvom Josefa Schoberja (vodjo Kulturbunda), ki je za komisaričnega okrajnega glavarja določil Wilhelma Lampetra, za komisaričnega župana mesta Kočevje pa dr. Hansa Arka.

Glede na storjene zločine se Rosini ni zdelo čudno, da so Kočevjarji po osvoboditvi ozemlja pobegnili na Zgornjo Štajersko.¹⁷³

4.2 Dosje

Po navedbah Jere Vodušek Starič je Viktor Avbelj ukazal ukiniti podružnico KUZOP-a v Mariboru prav zato, ker je bil Rosina "politično nezanesljiv".¹⁷⁴ To oznako je pridobil, ker je nasprotoval kolektivnemu kaznovanju in ni bil naklonjen marksizmu.

Po ukinitvi podružnice leta 1946 je Rosina do maja leta 1947 v Mariboru opravljal odvetniški poklic, dokler mu ni po Skamljičevem procesu zaradi "*protiljudskega načina izvrševanja odvetniškega poklica*" Komisija za presojo pravice za opravljanje odvetništva odvzela pravico opravljanja odvetniškega poklica. Ta odvzem se je pokazal za zelo dolgotrajnega, saj so mu trinajst let zavračali prošnje za vrnitev pravice.

V pomoč pri predstavitvi tega težavnega obdobja v življenju Rosine nam bo dosje Uprave državne varnosti, ki ga je spremljala med leti 1945 in 1965.

Jože Pirjevec pravi, da je pod vodstvom Aleksandra Rankovića Uprava državne varnosti¹⁷⁵ z leti zbrala velikansko količino dosjejev o vseh, ki so imeli kakršnokoli vlogo v jugoslovanski državi, in sicer pod pretvezo odkrivanja notranjih in zunanjih sovražnikov. S tem je postala center moči, ki je želel imeti pod kontrolo celotno družbo.¹⁷⁶ Tako so odprli dosje tudi o Igorju Rosini, ki so mu ob zaprtju dosjeja 1967 dodali naslednji izvleček:

"Navedeni je bil v bivši Jugoslaviji vodilni član Slovenske kmečke stranke (SKS). V času okupacije je bil proti koncu vojne v partizanih. Po osvoboditvi je bil zaposlen v raznih pravniških službah. Sedaj živi v Mariboru. Politično je še vedno starejšega mišljenja. Rad bi bil vodja kakšne opozicijske skupine

¹⁷³ Prav tam, str. 13.

¹⁷⁴ Jera Vodušek Starič, *Prevzem oblasti 1944–1946* (Ljubljana 1992), (str. 378).

¹⁷⁵ UDV ali UDBA (Uprava državne bezbednosti).

¹⁷⁶ Jože Pirjevec, *Jugoslavija 1918–1992* (Koper 1995), (str. 257).

*vednarje za to preboječ. Kakšnih posebnih ukrepov proti njemu ni bilo, razen, da je bil pod kontrolo. Material je od leta 1945 do 1965.26/9-1967*¹⁷⁷

4.2.1 Politično nezanesljiv

Jeseni 1945 je bil torej označen za "politično nezanesljivega". Leta 1946 so mu odvzeli skoraj vse premoženje in mu prepovedali opravljanje poklica za 13 let.¹⁷⁸ Poročilo iz 20. maja 1947 pravi, da ga je odvzem advokature in upad prihodkov prizadel, predvsem pa ga je skrbelo, kako bo izšolal otroke.¹⁷⁹ Odvzem advokature so obrazložili z njegovim nepravilnim nastopanjem pri razpravah. Pri tem je glavno vlogo igral Skamljičev proces. 19-letni Skamljič je bil obtožen izdajstva, ker je dal hrano protikomunistični monarhični formaciji Križarjev, ki se je skrivala po gozdovih. Rosina je pri obrambi zatrjeval, da ni govora o izdajstvu, ker je Skamljič hrano posređoval pod prisilo. Problematično je bilo njegovo izvajanje pri zagovoru, ko je trdil, da so tudi oni sami kot partizani jemali hrano od "belih". "*Če so nam dali, v redu, drugače smo si pa vzeli.*" Tožilec je iz tega naredil škandal in po dveh dneh je prišla prepoved.¹⁸⁰

18. oktobra 1951 je bil Rosina poklican na razgovor z namenom, da bi ga pridobili za sodelovanje s policijo v vlogi informatorja. Medtem ko je v razgovoru priznaval, da je policija trenutno nujno zlo, pa je zavrnil idejo, da bi policijo informiral o kolegih. Bil bi pripravljen prijaviti le težje kršitve zakonov, kar je tako ali tako njegova dolžnost, če dobi nazaj advokaturu. Zatrđil pa je, da raje ostane brez advokature, kot da pa postane informator. Avtor poročila o Rosini pravi, da hoče dati vtis, da je lojalen režimu, a se noče izpostavlјati. V dokumentu je tako izražena misel, da se mu advokatura lahko vrne, ker poklica ne bo opravljal nič slabše kot ostali odvetniki. Nekdo se očitno ni strinjal, ker so Rosinove prošnje za povračilo advokature vse do leta 1960 zavračali.¹⁸¹

Nasploh se mnenja o Rosini razlikujejo. Nekateri podajajo pozitivne ocene o njegovih sposobnostih in značaju. Fedor Košir je pohvalil njegovo delovanje v komisiji KUZOP-a: "*Tovariš Rosina ima največje zasluge, da je bil zbran in urejen material za razpravo proti nemškim vojnim zločincem v Nürnbergu.*"¹⁸² V poročilu iz 9. avgusta 1950, ki obravnava

¹⁷⁷ Rosina, Igor, 7. 10. 1900 – dosje, Arhiv republike Slovenije ministrstvo za kulturo, fond AS 1931 Republiški sekretariat za notranje zadeve.

¹⁷⁸ Vriskajoč do nebes in na smrt žalosten, *Večer*, 19. 10. 1994, str. 16–17.

¹⁷⁹ Rosina, Igor, 7. 10. 1900 – dosje, ARS ministrstvo za kulturo, fond AS 1931, str. 10.

¹⁸⁰ Internetni vir: <http://4d.rtvsllo.si/arhiv/spomini/174383237>, dostop: 27. 8. 2016.

¹⁸¹ Rosina, Igor, 7. 10. 1900 – dosje, ARS ministrstvo za kulturo, fond AS 1931, str. 30–31.

¹⁸² Prav tam, str. 6.

pogovor Jožeta Pučnikom o propadu SKS, je zapisano, da je ta Rosino označi za nediscipliniranega, a ambicioznega politika. Dodal je še: "*Njemu ne zaupam.*"¹⁸³

V poročilu Igorja Založnika iz časa, ko je bil Rosina zaposlen pri podjetju Konstruktor, je zapisano, da Rosina "*delo opravlja pedantno in samostojno.*"¹⁸⁴ Prav tako poda mnenje, da je Rosina sicer socialist, a zelo poudarja pravice posameznika, ki ne bi smele trpeti na račun večine.¹⁸⁵

Jože Durnik ni izjema, ko Rosino označuje za državnega sovražnika, lenuha najhujše sorte in izpostavlja njegovo odsotnost in odsotnost njegove družine v udarniškem gibanju.¹⁸⁶ "*Je zelo sposoben toda noče delati po svoji sposobnosti, napravi le to, kar mora, ščiti privatnike ne pa interesa podjetja. Je tipičen prebrisan lenuh, ki namerno noče delati za korist skupnosti.*"¹⁸⁷

Negativno se o njem izrazi tudi poročilo iz 11. marca 1954, ki pravi, da je Rosina sovražen do države in da v času služenja zaporne kazni ni bil naklonjen komunistom.¹⁸⁸

Podrobneje in bolj zbrano so Rosino obravnavali le v dveh primerih. Pri aferi Konstruktor in kot del preiskave v zadevi Kmet.

4.2.2 Afera Konstruktor

Po odvzemu advokature 1947 se je Rosina zaposlil kot pravni referent v gradbenemu podjetju Konstruktor v Mariboru. Iz tistega obdobja je poročilo varnostne službe o njegovem razburjanju nad člankom *Mi smo mi*, ki je izšel v Večeru. V članku je zelo podrobno predstavljena razdelitev nagrad za storjeno delo upravnemu odboru Konstruktorja, ki jo je odbor izpeljal mimo pravih postopkov. Toda avtor članka je pri obtožbah o nepravilnem postopanju, uporabljal nepreverjene informacije, ki so se izkazale za napačne. Tako je Rosina takrat ostro nastopil proti ponovnemu napadu na odbor Konstruktorja¹⁸⁹ in dokazoval, da so v članku nepravilnosti. Rosina je trdil, da so bile nagrade samo izgovor, pravi namen članka pa je bil razbijanje kolektiva, rušenje gospodarstva in blatenje posameznikov. Na koncu se je bil sprejet sklep za ustanovitev komisije, ki bo poiskala vir članka v Konstruktorju in ga potem izročila Rosini. Informator je trdil, da so na seji le bežno omenili napako odbora–

¹⁸³ Prav tam, str. 26.

¹⁸⁴ Prav tam, str. 17.

¹⁸⁵ Prav tam, str. 17.

¹⁸⁶ Prav tam, str. 19.

¹⁸⁷ Prav tam, str. 19.

¹⁸⁸ Prav tam, str. 42.

¹⁸⁹ Rosina navaja, da je bil na podoben način napaden Lah, zdaj pa članek poskuša doseči še odstranitev Šlajmerja iz odbora. Prav tam, str. 17.

izplačilo nagrade brez odobritve delavskega sveta. Prav tako tudi avtor drugega poročila o aferi skritizira članek *Mi smo mi*. Če bi bil napisan splošnejše, bi bil bolj učinkovit, tako pa so se s pravico razburjali glede nepravilnosti v članku.¹⁹⁰

4.2.3 Primer "Kmet"

Na koncu dosjeja je priloženo zaključno poročilo o zadevi "Kmet". Ker so Rosino smatrali za voditelja SKS po drugi svetovni vojni, so v tem zaključnem poročilu med drugim povzeta tudi njegova razmišljanja o notranji politiki, ki so drugače razdrobljeno podana v njegovem dosjeju.

Rosina je bil v zaključnem poročilu označen za duhovnega vodjo skupine, ki se je navduševala za nastop opozicije, za katero so napravili osnutek programa.¹⁹¹ Prav on naj bi vodil napredne sile v Mariboru, ob pomoči Jožka Tomažiča in Vlada Krefta. Povezoval se je tudi z Ivanom Kronovškom in raznimi drugimi bivšimi politikami. Med njimi ni bilo nekega tesnega sodelovanja in so o prednostih opozicije razpravljali ob priložnostnih srečanjih. Po njihovem mnenju naj bi bil ravno večstrankarski sistem sposoben preprečiti nepravilnosti v gospodarstvu, saj postavlja delo vlade pod nadzor opozicijskih strank, ki bi prevzele oblast, če vlada ne bi opravila svojih nalog.¹⁹²

Ker je skupina imela velik vpliv med kmeti, je po oceni poročila širila nezdravo vzdušje. Ko so člani skupine opazili, da so pod nadzorom, so postali previdnejši in začeli slediti maksimi "več si misliti, manj govoriti". V poročilu je zapisana ocena, da ne bodo sposobni uveljaviti opozicije, saj so že ostareli in jih ljudje ne jemljejo več resno, ker se njihove črne napovedi niso uresničile ter nimajo več vpliva med mladino.¹⁹³

Rosina je bil najbolj aktiven med koncem leta 1950 in začetkom leta 1951, ko je bil prepričan, da bo Jugoslavija sledila političnemu zgledu zahodnih demokracij. Do načrtovanega sestanka, ko naj bi se okoli jedra stare Zveze kmečkih fantov in deklet zbrali predstavniki protikomunističnih skupin, nikoli ni prišlo, ker so se predstavniki zavedali poostrelega nadzora.¹⁹⁴

¹⁹⁰ Prav tam, str. 36–37.

¹⁹¹ Več o tem programu Pučnik v: Jože Pučnik, Iz arhivov slovenske politične policije (Ljubljana 2002) (str. 424).

¹⁹² Rosina, Igor, 7. 10. 1900 – dosje, ARS ministrstvo za kulturo, fond AS 1931, str. 104.

¹⁹³ Prav tam, str. 104.

¹⁹⁴ Prav tam, str. 104.

Zapisano je, da Rosina pravi, da v Jugoslaviji ni prave demokracije, "*ker je ta možna samo tam, kjer je večstrankarski sistem, ko lahko vsaka stranka zastopa svoja stališča v parlamentu in tako se razvija prava borba mnenj ter pridejo na dan vse slabosti*".¹⁹⁵ Tako naj bi Rosina verjel, da bi lahko imeli pravo demokracijo in prave volitve, a oblast tega ne dovoli.¹⁹⁶ Pravi, da so v bivši Jugoslaviji probleme delali Srbi, zato večstrankarski sistem ni mogel biti najbolj učinkovit. Rosina ne vidi razloga, zakaj ne bi mogli v povojni Jugoslaviji ustvariti sistema, ki bi dopuščal plodonosno kritiko.¹⁹⁷

4.2.4 O volitvah

V poročilih se informatorji pogosto obregnejo ob vprašanje volitev. 12. januarja 1950 je tako zabeležen pogovor, v katerem Rosina pravi, da je iz svojih starih stikov v ZKFD izvedel, da so uradni rezultati volitev neresnični. Tako se sogovorniki v pogovoru strinjajo, da bo večina prebivalstva izrazila nestrinjanje z enim samim ponujenim kandidatom s tem, da bo dala kroglico v črno skrinjico,¹⁹⁸ oblast pa bo vseeno objavila rezultate, ki jih že ima pripravljene.¹⁹⁹ V poročilu iz 16. februarja 1950 je predstavljena podobna situacija, a kljub temu da sogovorniki menijo, da so volitve farsa in da bodo tudi delavci glasovali proti, se strinjajo, da bodo šli raje vsi volit, da ne bi pritegnili nezaželene pozornosti.²⁰⁰ Podobno spet ni nobenega zanimanja za volitve med prebivalstvom leta 1958. Iz poročil je zaznati, da Rosina ni govoril več o svoji stranki in ni aktivno deloval proti oblasti, čeprav je dajal vtis, da si še vedno želi večstrankarskega sistema po zgledu zahodne demokracije. Bil je mnenja, da bodo odvetniki sicer odšli na volišča, a so politično preveč pasivni, ker so v službah preobremenjeni.²⁰¹

Poročilo iz 30. decembra 1959 elaborira mnenje Rosine, da pri nas demokracije ni. Ni niti izbire med dvema kandidatoma iste stranke. Vsa množica svetov so le slepa orodja Centralnega komiteja, ki si je za cilj zastavil streti vsako preudarno samostojno misel in iz človeka narediti njej podrejenega robota. Država namerava zdrobiti vse temelje neodvisnosti, zato se spravlja na kmeta, ki še ohranja mali kos neodvisnosti preko svoje zemlje. Rosina se

¹⁹⁵ Prav tam, str. 106.

¹⁹⁶ Prav tam, str. 105.

¹⁹⁷ Prav tam, str. 92.

¹⁹⁸ Način izvedbe tajnih volitev, ko so ljudje nepismeni. Na volišču se prijaviš, dobiš kroglico in roko vtakneš v obe škatli. Tako se zagotavlja tajnost volitev.

¹⁹⁹ Rosina, Igor, 7. 10. 1900 – dosje, ARS ministrstvo za kulturo, fond AS 1931, str. 16

²⁰⁰ Prav tam, str. 22.

²⁰¹ Prav tam, str. 58.

vrača nazaj v svoja predvojna prepričanja, ko pravi, da če bo kdaj prišlo do demokracije, se bo ta morala opreti na kmeta, ki se je še najmanj okužil s komunizmom.²⁰²

4.2.5 Nadzor varnostne službe

Sam nadzor se je večinoma vršil preko informatorjev, ki so poročali o pogovorih in delovanju na delovnem mestu, obiskih v njegovem stanovanju ali naključnih srečanjih. V dosjeju je opisan samo en primer zasledovanja in še to je bilo namenjeno angleškemu konzulu iz Zagreba. V poročilu iz 16. julija 1959 je zapisano, da je bil poklican na zagovor glede pogovora z angleškim konzulom Lancelottom Pymanom iz Zagreba in konzularnim uslužbencem Ottom Varadyem, dne 7. julija 1958. Rosina pravi, da se ne spominja v celoti, kaj se je dogajalo. Pojasni, da ga je predsednik Apih določil, da bo vodil ogled železarne Ravne. Ker je Pyman želel videti hidroelektrarno na Dravi, so zavili še v Vuzenico.²⁰³

Poročilo iz julija 1953 pravi, da je Rosina najostreje nastopal konec leta 1950 in v začetku leta 1951. V tem času je večkrat izjavil, da bi bilo potrebno organizirati nekakšno samostojno kmečko stranko, ki bi nasledila Zvezo kmečkih fantov in deklet. Decembra 1950 je bil predlagan že omenjeni sestanek vseh protikomunistov, da bi se pogovorili o možnostih organiziranja vladne opozicije. Protiukrepi so Rosino prestrašili do te mere, da je postali pazljiv in je željo po opoziciji in nagnjenje do zahodne oblike demokracije omejil na zasebne pogovore.²⁰⁴ Tako se z njim povezana poročila varnostnih služb nanašajo večinoma na njegove komentarje člankov iz časopisov, ki jih informatorji občasno prinesejo s seboj ali pa sami odpirajo teme o zunanji in notranji politiki. Rosina postane še posebej pazljiv in zaprt sam vase po letu 1960, ko so mu vrnilo advokaturu. Boji se namreč, da mu ne bi spet odvzeli advokature, zato v pogovorih pazi, da se ne inkriminira. Iz istega razloga se noče zapletati v preveč pravnih primerov, ko se odloča glede prehoda zemlje v zasebno last.²⁰⁵

4.2.6 O razmerah v Jugoslaviji

Februarja 1949 Rosina pravi, da v principu odobrava izvedene državne reforme in verjame v obstoj trenutnega družbenega reda. Nasprotuje le nekaterim načinom, kako so se reforme izvedle.²⁰⁶ Sedež nezadovoljstva s komunizmom je po njegovem v mestih, preko njih pa širi

²⁰² Prav tam, str. 77–78.

²⁰³ Prav tam, str. 66.

²⁰⁴ Prav tam, str. 34.

²⁰⁵ Pomaga enkrat in tudi ta primer najdemo zapisan v dosjeju. Prav tam, str. 102.

²⁰⁶ Prav tam, str. 17.

tudi na deželo.²⁰⁷ Titov govor ob plenumu in otvoritvi ceste leta 1959, v katerem je ostro nastopil proti nergačem v partiji, za Rosino jasno kaže na to, da nezadovoljstvo s komunizmom narašča tudi znotraj partije.²⁰⁸ Rosina se že načeloma ni strinjal z marksizmom ali tedanjim režimom, ampak je prepričan, da bi vsaka sprememba v tej točki škodila vojaški in politični moči Jugoslavije.²⁰⁹

Rosina je bil mnenja, da "*Tito dela komunizem sprejemljiv zahodu*"²¹⁰ in ga je veselilo, da ni šel v smer kopiranja režima Sovjetske zveze. Da se gre v revoluciji daleč, je razumljivo, a tudi v Jugoslaviji so že zagrešili nepotrebne napake.²¹¹

Izločitev verskega življenja iz šol zanj ni bila ena izmed teh napak, pač pa je bila posledica sekularizacije, ki je bila izvedena v kombinaciji z zaplenbo premoženj, da se duhovnike odvrne od gospodarskih in s tem tudi od političnih funkcij. Z izločitvijo cerkve iz šol naj bi se zmanjšal še vpliv na mladino. V Sloveniji so oblasti nastopile proti cerkvi še toliko ostreje, ker so morale sesuti ostanke klerikalizma, ki je bil tu še najmočnejši.²¹²

Rosina je komentiral tudi slabe uspehe v šolah, ki jih je pripisal temu, da dijaki iz delavskih vrst za razliko od meščanskih otrok niso imeli jasnega cilja študija. Pri kmetski otrocih je bila situacija posebna, saj je bilo njihovim staršem važnejše, da si najprej poskrbijo za vsakdanji kruh in je bil zato študij postranskega pomena.²¹³ Rosina je bil prepričan, da bo v Jugoslaviji vse v redu, dokler bo živel Tito, in da bo njegova smrt prinesla velike težave.²¹⁴

Po upor Milovana Djilasa²¹⁵ je Rosina pričakoval, da bo končno prišlo do dvostranskega sistema in razvoja opozicije, a so leta 1954 Djilasa zaprli. Brez njega kot voditelja je bilo prepozno za spremembe,²¹⁶ tedanji režim se ni mogel več zrušiti od znotraj. Pravilno je predvideval, da se bo državna sloga končala z vojno.²¹⁷

Glede gospodarstva je menil, da ga uničujeta korupcija in delovanje po partijski politiki namesto po tržnih zakonih. Velik problem je videl v tem, da v Jugoslaviji posameznik ni

²⁰⁷ Prav tam, str. 23.

²⁰⁸ Prav tam, str. 78.

²⁰⁹ Prav tam, str. 30.

²¹⁰ Prav tam, str. 24.

²¹¹ Prav tam, str. 31.

²¹² Prav tam, str. 33.

²¹³ Prav tam, str. 33.

²¹⁴ Prav tam, str. 65.

²¹⁵ Djilasov položaj v državi je bil tako močan, da se je verjelo, da bo nasledil Tita. Tako je obstajala možnost, da bi se postavil v opozicijo, a ker so ga drugi vodilni začeli smatrati kot grožnjo, so ga, ko je 1954 izrazil podporo madžarski revoluciji, obsodili na 9 let zapor. V zaporu je izjavil, da v Jugoslaviji ne vlada egalitarni komunizem ampak "novi razred privilegirane birokracije." Internetni vir: https://sl.m.wikipedia.org/wiki/Milovan_Dilas, dostop: 1. 9. 2016.

²¹⁶ Rosina, Igor, 7. 10. 1900 – dosje, ARS ministrstvo za kulturo, fond AS 1931, str. 65.

²¹⁷ Prav tam, str. 78.

plačan za sposobnost in ni nobenega stimulansa za gospodarski sistem, tako da se ta ne more razvijati.²¹⁸ Rosina omeni, da je bila Slovenija pogosto deležna očitkov, da ima previsok življenjski standard, in da so nanjo letele zahteve, naj ga prilagodi ostalim članicam Jugoslavije. Ampak ker je Tito rekel, da Slovenija več dela in si je zato tudi zaslužila višji standard, so druge članice to morale sprejeti.²¹⁹

Komunizem se v praksi zgodovine izkazal kot tržno nekonkurenčen. Kmetje niso bili zainteresirani za preseganje minimalnih zahtev, ker se je moral vsak višek oddati in niso imeli nič od tega, če so se ubijali z delom. Podobno se je dogajalo tudi v tovarnah in drugih panogah. Ni bilo vredno početi nekaj novega, izboljševati staro ali preprosto delati več, ker se je ta višek porabil za to, da se je pokrpalo luknje pri tistih, ki svojega minimuma niso dosegli. Ali še huje, da so se viški porabili za luksuz funkcionarjev, medtem ko so proračunske luknje rastle.

4.2.7 Zunanja politika

Za povojni čas bi lahko rekli, da ves politični kapital Jugoslavije temeljil na Tito osnovi. Jugoslavija si je prav zaradi Titovega vpliva lahko privoščila nekakšno vmesno življenje med Sovjetsko zvezo in Združenimi državami Amerike.

Rosino je presenetilo, da je Vatikan pri tržaškem vprašanju podprl Italijane.²²⁰ Leta 1953 pravi, da bi se morali bolj odločno zavzeti za ohranitev Trsta, da ne pade tisoče Slovencev v nemilost fašistom, pa čeprav spor bi nam spor z Ameriko prinesel ogromno gospodarsko škodo.²²¹

Uradno se Jugoslavija ni pridružila niti NATO paktu, niti njegovi komunistični protiuteži Varšavskemu paktu, a maja 1954 je Rosina komentiral, da so s podpisom pakta s Turčijo in Grčijo, ki sta članici NATO-ja že od 1952, če ne dejansko, pa že formalno postali del NATO pakta.

Ni presenetljivo, da ga v letu 1955, tako kot mnoge, skrbi hladna vojna in ga mučijo črne misli o atomski vojni.²²² Če pomislimo, da je preživel že dva velika svetovna spopada, potem nam je jasno, da njegove spekulacije o poteku nove vojne niso brez resne podlage.

²¹⁸ Prav tam, str. 58.

²¹⁹ Prav tam, str. 94.

²²⁰ Prav tam, str. 41.

²²¹ Prav tam, str. 49.

²²² Prav tam, str. 45.

Predvideva, da bi, ob začetku vojne v Angliji, Sovjetska zveza poskušala sprožiti državljansko vojno v Italiji, Franciji ali Nemčiji. Pri vseh ima po njegovem mnenju zadostno podlago za uspeh.²²³

Z dvajsetim kongresom komunistične partije v Sovjetski zvezi leta 1956, se je spremenil svet. Nikita Hruščev je nadaljeval z rušenjem kulta osebnosti Stalina, ki ga je načel že Tito, ko se ni pokoril sovjetskemu vplivu leta 1948. Maja 1962 Rosina izrazi mnenje, da je Jugoslovanski dolg Zahodu katastrofalen in bi že bil čas, da se glede njega kaj ukrene.²²⁴ Oktobra istega leta, komentira, da se bodo zdaj, ko so jim ZDA odklonile nadaljnjo pomoč, spet obrnili proti Sovjetski Zvezi, bo pa presenečen, če bo za Jugoslavijo ta povezava dobičkonosna. Rosina je mnenja, da bo zaradi državnih obiskov prišlo vsaj, da izboljšanja političnih odnosov.²²⁵

Leta 1962 Rosina opiše pristanek na demontaže raket Hruščeva v Kubanski krizi kot kazatelj, da Hruščev nima moči, da bi še tekmoval z ZDA. Rosina trdi, da je SZ v tekmi hladne vojne v dosti slabšem položaju od ZDA in je ravno zato popustila.²²⁶ Zunanja politika se tako po Titovem obisku v Moskvi leta 1963 ne bo spremenila, ker se vladajoči režim še preveč dobro spominja od kje so prišle milijarde posojil in da mošnjiček ZDA še ni prazen. Sovjetska zveza je tista, ki si je želela močnejše povezave z Jugoslavijo.²²⁷ Titov obisk je bil predvsem poslovni in bo zaradi njega prej prišlo do povezovanj na drugih področjih.²²⁸

Kot smo že omenili, je Rosina postal izjemno previden in dolgih razprav o zunanji ali notranji politiki ni želel, niti načenjati, niti nadaljevati. Razvijanja in spekulacije so bila redko zaupana informatorjem. Le kdaj pa kdaj mu je ušel kakšen drobec, ki se je zdel vreden poročanja. Če so ga hoteli stisniti v kot, je rekel, da se za te stvari ne zanima, ker noče zibat čolna. Večkrat raje napelje pogovor na stvari s katerimi je zadovoljen, še posebej na svojo družino. V politiko pa se ne želi več vpletati.

4.2.8 O zasebnem življenju

Ker so informatorji v zadnjih letih opazovanja iz njega le stežka izvlekli stališča o ažurni politiki, so poleg pogrevanja starih spominov v zadnjem delu dosjeja zapisovali predvsem podatke o zasebnem življenju. Oktobra 1952 je Rosina o sebi še vedno menil, da je demokrat

²²³ Prav tam, str. 45–46.

²²⁴ Prav tam, str. 95.

²²⁵ Prav tam, str. 97.

²²⁶ Prav tam, str. 98.

²²⁷ Prav tam, str. 100–101.

²²⁸ Prav tam, str. 101.

– individualist – ter pristaš večstrankarskega režima.²²⁹ V poročilu iz 30. decembra 1959 je zabeležena njegova izjava, da se je politično formiral v SKS in svojih prepričanj od takrat ni spremenil.²³⁰

Prvotne skrbi o šolanju otrok so bile mimo, ker je bilo za vse tri že poskrbljeno. Varnostne službe je zanimal predvsem Alenkin študij v Angliji²³¹ in Aleševa pridobitev štipendije za študij v Franciji, ki pa ju v Rosinovem dosjeju ne raziskujejo podrobneje. Družinsko življenje je bilo že od prvih let opisano kot harmonično.²³²

Informatorji so poročali, da se družina ni udeleževala udarniškega gibanja ali terenskih sestankov in da je Rosina zgolj poredko obiskoval lokala Orel in Jadran.²³³ V poročilu iz 9. aprila 1955 so zapisali, da se je Rosina nasploh spremenil in ni več tako zgovoren, kot je bil včasih.²³⁴ V letu 1957 je povedal, da je v preteklem letu zaslužil 30–40.000 dinarjev in je s tem zadovoljen.²³⁵ Prav tako je zapisno, da je zadovoljen s svojim položajem v mestnem ljudskem odboru in s svakom Rudijem Šelihom, za katerega pravi, da je bivši informbirojevec, a poštenjak in bister.²³⁶ On ali pa sin Aleš naj bi po njem dobila lokal, če dobi nazaj advokaturu, kar je še edini razlog, da sploh še zaproša zanjo. Sam si je raje želel postati predavatelj na fakulteti.²³⁷ Pravi, da so mu ponudili delovno pravo, a mu to ne leži, ker so to konkretne stvari in tam nima možnosti filozofiranja.²³⁸ Poleg načrtov za prihodnost, službe, družine in odsotnosti iz javnega življenja je v poročilu nekajkrat omenjeno njegovo pisanje člankov v časopisih, kar mu je prineslo dodaten zaslužek, ko so mu odvzeli advokaturu.

4.3 Delovanje v časopisih po vojni

Po mnenju Uprave državne varnosti je dr. Igor Rosina po osvoboditvi predstavljal SKS in "*bil najaktivnejši od vseh predstavnikov bivših meščanskih strank.*" Kasneje je prenehal s politično aktivnostjo in se posvetil pravni publicistiki in to predvsem na področjih delovnega in gospodarskega prava.²³⁹

²²⁹ Prav tam, str. 30.

²³⁰ Prav tam, str. 73.

²³¹ Prav tam, str. 46.

²³² Prav tam, str. 27.

²³³ Prav tam, str. 27.

²³⁴ Prav tam, str. 45.

²³⁵ Prav tam, str. 55.

²³⁶ Prav tam, str. 65.

²³⁷ Prav tam, str. 69.

²³⁸ Prav tam, str. 82.

²³⁹ Jože Pučnik, Iz arhivov slovenske politične policije (Ljubljana 2002), str. 424.

Kot smo že omenili v uvodu, se v analizo vsebine člankov iz povojnega obdobja ne bomo spuščali, ker so povsem strokovne narave. Obravnava pravne tematike bi znala biti zanimiva za zgodovino prava, a se bo tu naša analiza omejila na to, da povemo, da obstaja možnost, da je v *Gospodarskem vestniku* med leti 1952 in 1969 objavil najverjetneje 18 člankov. Zagotovo je imel v *Našem gospodarstvu* od leta 1955 do vključno leta 1960 objavljenih 67 člankov. Prav tako je potrjeno avtorstvo 10 člankov v *Pravniku* med leti 1954 in 1969.

4.3.1 Gospodarski vestnik

Gospodarski vestnik je začel izhajati leta 1952 s podnaslovom *Glasilo za gospodarska, finančna in organizacijska vprašanja*. Do 12. marca 1952 je izhajal kot tednik in potem od 2. aprila istega leta naprej dvakrat tedensko. Leta 1962 se je njegov podnaslov spremenil v *Slovenski gospodarski list*, ki se še v letu 1969 (do Rosinove smrti) ni spremenil. V letu 1964 je začela kot polmesečnik izhajati istoimenska priloga *Gospodarski vestnik*, ki je bila za člane zbornic brezplačna. Čeprav je *Gospodarski vestnik* nehal izhajati šele leta 2005, smo mi pregledali le številke, ki so izhajale do Rosinove smrti leta 1969. Že iz prvega podnaslova je jasno, da se ukvarja s širokim razponom tem, ki niso bile vedno strokovne narave.

Prva objava, ki bi lahko bila Rosinova, je članek *Še neurejeni riziko gradbenih podjetij*, ki je izšel 7. aprila 1954, zadnja objava pa bi lahko bila članek *Nobenih stičnih točk med železarji in predelovalci?*, ki je izšel 9. septembra 1969.

Glede števila objavljenih člankov nismo prepričani, ker so vsi članki v *Gospodarskem vestniku* podpisani le z inicialkami. To je bila sicer napol ustaljena praksa v *Gospodarskem vestniku*, kjer so bili polno ime in priimek objavljeni le izjemoma in je veliko člankov natisnjenih brez podpisa ali pa ga je podpisala kakšna zbornica ali narodna banka. Članki, ki so podpisani z inicialkami I.R. (ali i.r., -r.) se ukvarjajo z vprašanji gospodarskega in delavnega prava. Možno je, da je Rosina sodeloval tudi v rubriki *Vprašanja in odgovori*,²⁴⁰ a je kolumna žal brez podpisa. Vsega skupaj smo v *Gospodarskem vestniku* zasledili 174 objav, ki so podpisane z I.R., R.I., i.r., in i.r.

Po letu 1955 naletimo na veliko količino člankov, ki so podpisani z neločljivim znakom 1, ki bi glede na uporabljeni font lahko bil ali veliki *i* ali mali *l*. Trdimo, da je možno, da bi njihov avtor lahko bil tudi Rosina, ni pa verjetno. Glede na vsebino člankov in dejstvo, da so

²⁴⁰ Še posebej zaradi velike količine člankov, ki jih je v *Našem gospodarstvu* napisal v rubriki Pravni in gospodarski svetovalec.

inicialke drugih avtorjev zapisane ali obe z veliko ali obe z malo začetnico, je verjetneje, da gre za podpis mali *l* in mali *r*, ki predstavlja L. Rupnika. On je zelo pogosto pisal v istem tonu in sorodnih (ne ravno pravnih) temah. Na to, da je lastnik podpisa Rupnik, lahko sklepamo tudi iz tega, da so se v letu 1961 istočasno nehali pojavljati podpisi L.R. in L. Rupnik in tudi sumljivi podpis l.r.

Poleg tega se je v šestdesetih letih pojavil še en kandidat za podpis I.R. To je bil Igor Ravnikar, ki se je leta 1964 podpisal pod članek z naslovom *Izvozna problematika se kaže v novi luči*.²⁴¹ Njegova izbira tem in slog pisanja se ujemata z drugimi članki s podpisi I.R. v tistem obdobju in se nam zdi verjetnejši avtor od Igorja Rosine. Da, Rosina bi lahko zamenjal teme, s katerimi se je ukvarjal. A dvomimo, da je do tega prišlo, ker niti v dosjeju niti v intervjujih ni bila nakazana takšna drastična sprememba interesov. Če kaj, je osredotočenje na pravo tisto, kar se v dosjeju poudarja. Tako je verjetneje, da je v petdesetih letih lastnik dvomljivih podpisov L. Rupnik in avtor velike večine člankov v šestdesetih letih Igor Ravnikar.

Izločili smo idejo, da bi Rosina pisal pod psevdonimom in se tako poigral z novimi temami. Da, ujemalo bi se z njegovim smislom za humor, da bi obdržal isto ime in se podpisoval kot Igor P(ravnikar). A ker lahko v dosjeju beremo o tem, da Rosina o gospodarstvu govori predvsem negativno, in ker so Ravnikarjevi članki naklonjeni režimu ali z njim spravljeni, v to resno dvomimo. Še posebej, ker ne bi imelo smisla uporabljati psevdonima za članke, ki so v podporo režimu. Drugi, močnejši argument je, da se podpis I.R. pojavlja še v decembru 1969, medtem ko je Rosina umrl že konec septembra. Ni možno, da bi te objave bile posthumne, ker obravnavajo dogodke, ki so se zgodili po njegovi smrti.

4.3.2 Naše gospodarstvo

Naše gospodarstvo je začelo izhajati leta 1955 kot lokalni mariborski dvomesečnik in še danes izhaja. Pregledali smo številke iz let 1955 do 1969. *Naše gospodarstvo* je izhajalo s podnaslovom *Mariborsko gospodarsko glasilo*, ki se je do leta 1960 spremenil v podnaslov *Časopis za praktična gospodarska vprašanja*.

Prvi članek, ki ga je v njem objavil Rosina, je iz leta 1955 in nosi naslov *Odškodninska odgovornost šoferjev*. Kot zadnji je leta 1960 izšel članek z naslovom *Odločbe vrhovnih sodišč, ki zanimajo podjetja*, in sicer kot tretji del serije z istim naslovom. Rosina je v *Našem*

²⁴¹ Igor Ravnikar, *Izvozna problematika se kaže v novi luči*, *Gospodarski vestnik*, letnik 13, 11. 12. 1964, št. 97.

gospodarstvu objavil 67 člankov, ki so bili pogosto razdrobljeni med več izvodov. Od leta 1960 naprej se je podpisoval z dr. iur. Igor Rosina, članki pred tem so bili podpisani z I.R. in R.I. ali R.J., vendar se tu identiteta pisca z lahkoto preveri v celoletnih preglednih kazalnih po rubrikah in imenskem kazalu, ki izhajajo kot del revije. Njegovi članki se pojavljajo v različnih rubrikah. Najpogosteje v rubriki Pravni in gospodarski svetovalec (42-krat), v Delavskem samoupravljanju 11-krat, Iz dela ljudskih odborov 8-krat, v Gospodarskih informacijah 4-krat ter v Gospodarskem in pravnem svetovalcu 2-krat.

V *Gospodarskem vestniku* smo leta 1955 zasledili oglas, ki opisuje začetek časopisa *Naše gospodarstvo*. *Naše gospodarstvo* je začelo izhajati vsakega desetega in petindvajsetega v mesecu, dvakrat na mesec s podnaslovom *Mariborsko gospodarsko glasilo* in obravnava z lokalno gospodarsko problematiko.²⁴² Leta 1960 postane glasilo Društva ekonomistov in Višje komercialne šole, ki je pri njegovi izdelavi sodelovala že od začetka. Omeji se na mesečne izvode, ki so namenjeni obiskovalcem predavanj Višje komercialne šole, ljudskim odbornikom, članom organov delavskega samoupravljanja in vsem, ki se ukvarjajo z gospodarskimi in ekonomskimi problemi.²⁴³

4.3.3 Pravniki

Pravnik je časopis za praktična in teoretična vprašanja z dolgo tradicijo. Začel je izhajati leta 1881 kot *Slovenski pravnik* v vlogi glasila društva Pravniki v Ljubljani in je izhajal enkrat mesečno do leta 1944. Leta 1946 se je preimenoval v *Ljudski pravnik* in prav tako izhajal enkrat na mesec do leta 1952 v Ljubljani v sklopu Društva pravnikov Ljudske republike Slovenije. Leta 1953 se je preimenoval v *Pravnik*, ki se je leta 1965 združil z revijo *Javna uprava* in še v letu 2016 izhaja kot revija za pravno teorijo in prakso kot dvomesečnik²⁴⁴

Prva Rosinova objava je razprava *Kakovostne napake po splošnih blagovnih uzancah*, zadnja pa članek *Še o skupnem premoženju zakoncev*.

Za oceno vsebine se zanašam na komentar Albina Torellija, ki pravi:

"Zelo pomembna je dejavnost pokojnega dr. Rosine v pravni publicistiki, kjer je z njegovo smrtjo nastala občutna vrzel. Poleg številnih aktualnih prispevkov v Našem gospodarstvu in v Gospodarskem vestniku je treba z vsem poudarkom

²⁴² Naše gospodarstvo (oglas), *Gospodarski vestnik*, 9. 3. 1955, letnik 4, št. 20.

²⁴³ Sporočilo bralcem, *Naše gospodarstvo*, 25. 1. 1960, letnik 6, št. 1.

²⁴⁴ Internetni vir: <http://www.revija-pravnik.si/>, dostop: 30. 8. 2016.

*opozoriti na njegove razprave v Pravniku, v katerih so z vso temeljitostjo teoretično in praktično, obravnavana, kakor že naslovi povedo, aktualna vprašanja iz splošnega civilnega prava, zlasti pa iz gospodarskega in delovnega kot tudi iz upravnega prava. Razprave izpričujejo avtorjevo globoko znanje in široko obzorje ter izreden realističen čut za praktično uporabo obravnavanih primerov.*²⁴⁵

Rosina si je očitno prislužil spoštovanje svojih kolegov za svoje pravniško znanje in lahko samo obžalujemo, da ni uspel prvotni načrt kombiniranega diplomskega dela. Po tem načrtu bi na tem mestu štafeto prevzel študent prava, ki bi lahko bolje pokazal na vpliv in zapuščino, ki ju je na pravnem področju pustil Rosina. Tako se na tu diplomsko delo počasi zaključuje, dodamo lahko le še, da je diplomskemu delu priložena bibliografija vseh člankov, ki jih je Rosina objavljala v časopisih, ki smo jih obravnavali, vključno s temi tremi povojnimi, pri katerih nismo izvedli vsebinske analize.

²⁴⁵ Albin Torelli, Dr. Igor Rosina, *Pravnik*, letnik 24, 1969, št. 10–12.

5 Zaključek

Širše gledano smo mnenja, da je Rosinova dediščina političnega in kulturnega delovanja izgubljena. Redki so ljudje, ki so sploh slišali za Slovensko kmetško stranko, kaj šele za njenega ideologa. Današnja kmečka združenja, kot so npr. društva podeželskih žena, ki so prevzela vlogo ohranjanja tradicij, so mogoče podobna organizaciji kot je bila ZKFD, ne vlečejo pa kontinuitete iz ZKFD. Še redkejši so tisti, ki imena Rosina ne povezujejo prej z njegovimi otroci in njegovim očetom kot pa z njim. Situacija je mogoče drugačna na pravnem področju, a pri zgodovini se njegova vloga ne poudarja in se Rosino redko omenja. Kljub temu da sami prihajamo s podeželja, težko ocenimo, ali je Rosini uspel predvojni plan dviga samozavesti kmetov ali je bil njegov boljši položaj dosežen ob izteku vojne z ljudsko demokracijo komunizma ali pa je to dosegla šele demokracija, ki jo imamo danes. Generacija, s katero je delal Rosina, sta v večini pogoltnila vojna in povojne razmere, mi, ki prihajamo za njimi, pa smo že preveč odmaknjeni, da bi direktno čutili njegov vpliv oziroma vpliv SKS ali ZKFD. Ti dve organizaciji sta preživeli le v arhivskih zapisih in obsežnih časopisnih prispevkih zgodovine Slovenije, ki so uporabni zlasti zato, da pokažejo, da v času med obema vojnama niso bili vsi pripravljeni slepo slediti geslu "Če si za Slovenijo, boš volil SLS". Slovenci so preko delovanja SKS na politični sceni malo več izbire, kot samo meščanske stranke.

Stanovska vzvišenost ostaja v Sloveniji prisotna in se najbolj občuti, ko ljudje uporabijo besedo *kmet* kot zmerljivko za nekoga, ki se ne obnaša primerno. Po drugi strani se na podoben način uporablja tudi beseda *malomeščan* tako da bi lahko rekli, da gre tu bolj za medsebojno distanco med načini življenja. Spomnim se reporterja, ki je ustavljal ljudi na ulici v Ljubljani, ko so kmetje pritoževali nad ponovnim povišanjem davkov v kmetijstvu. Izjava meščanke "naj še kmetje plačajo, če plačujemo vsi" je bila izrečena v sladki ignoranci. Kmetje so takrat pritožili, ker so *že* plačevali iste davke kot vsi ostali, država jim je dodala nove obveznosti. To so na primer dovolilnica za izvoz lesa iz lastnega gozda in zakonska zahteva po knjigovodstvu, če kmetija pridelava več kot 10.000 evrov dobička. To sta samo dva primera zadnjih petih let, ki kažejo, da se država še vedno rada spravi na kmeta s skorajda absurdnimi birokracijami, kadar želi kriti proračunske primanjkljaje.

Nismo prepričani, ali vaški mogotci še vedno vodijo politiko okraja, se pa zagotovo vsaj v naši okolici organizacija veselic tradicionalno prepušča gostilničarjem in gasilskim društvom. Prav tako lahko omenimo osip in opustitev študija študentov, ki prihajajo iz kmečkih družin,

in sicer zavoljo prioritete družine in službe, ki še vedno velja kot zadnji cilj podeželskega okolja. Ti vzroki pa zopet niso omejeni zgolj na kmečko okolje. Bolj se zdi, da smo se vsi Slovenci zlili v nekega polkmeta, ki živi v pretežno majhnih mestecih z veliko zelenja in vrtički. Smo danes bolj aktivni v samoorganizaciji ali zapadamo nazaj v pasivnost? V naših opažanjih trend neaktivnosti in naveličanosti spet ni omejen niti na mesta niti na podeželje.

Kot mnogi drugi je Rosina ugotavljal, da je za dosego avtarkije, samozadostnosti države potrebno močno kmetijsko gospodarstvo. Samo ugibamo lahko, da je bilo za Rosino srečanje s kmetom, ki ga mestni prepiri niso pretirano zanimali, dobrodošlo presenečenje. Danes je že splošno sprejeto, da položaj slovenskega kmeta v skupni državi Avstro-Ogrski ni bil kaj dosti drugačen od statusa nemško govorečega kmeta. Nujnost uradovanja samo v nemškem jeziku je bila razmeroma nova domislica 20. stoletja in izum nacionalnih držav. Razlike so se zaostriale v mestih, kjer so nove ideje vzkliše hitreje, še posebej zaradi hitrega tempa življenja, ki ga prinaša živčnost mest.

Tempo kmeta je tempo letnih časov. To ni niti vojaški "pohiti in čakaj", dokler se ti ne zmeša, niti meščanski živčno hitri življenjski slog. Naravni zakoni so absolutni in ne gre jih prehitovati. Kmet je navajen prevetriti hudo. Stik z naravo daje vedeti, da je sprememba konstantna in tak pogled na življenje je težko ne prenesti na politično dogajanje. Vojne, davki in še posebej politiki so samo še ena suša, ki jo je treba pretrpeti, dokler ne mine. Da se, saj dokler živimo, se lahko vse obrne na bolje.

Rosinovo ukvarjanje s pomladkom kmetov je razumljivo. V podlistku *Na vežbi*²⁴⁶ sporoča, da se je že, ko je bil del gosposke dece družil z otroki, ki so bili v bližini, ne glede na stanovsko pripadnost. Če je rekel, da se je politično formiral v SKS in ZKFD, se je to lahko samo zato, ker se je že kot otrok prepričal v enakost, podobnost med otroci vseh stanov in nepravilnost vzvišenosti samo zaradi pripadnosti "višjemu" stanu. Njegovo delovanje v podporo slovenstva, še posebej na severni meji v času pred drugo svetovno vojno in avtonomiji slovenstva mu je prisluzilo mesto na seznamu Kulturbunda ter celico v italijanskih zaporih.

Kljub temu proti Kulturbundovcem ni nastopil maščevalno, le vztrajal je, da so bili tisti Slovenci, ki so bili del Jugoslavije, večji izdajalci, kot tisti, ki so bili del Rajha. Da so ti sonarodnjaki načrtovali vojne zločine in raznarodovalni program še v času miru, ko so bili dolžni zvestobo Jugoslaviji, je bilo nekaj, kar jim ni mogel odpustiti. Ni se pa strinjal z

²⁴⁶ Na vežbi, *Večernik*, letnik 14, 7. 8. 1940, št. 177.

dodeljevanjem kolektivne krivde in enačenjem tistih, ki so se okupatorju pridružili prostovoljno ali bili v nemško vojsko vpoklicani. Ni si mogel pomagati, da ne bi tega izpostavil tudi v uradnem poročilu in nakazal, da so tisti, ki so se uprli vpoklicu ali dezertirali iz nemške vojske, tvegali streljanje in deportacijo celotne domačije.

Njegovo povojno vztrajanje pri ideji večstrankarskega sistema in opoziciji, ki naj kontrolira delo vlade ter predlog sestanka vseh protikomunističnih skupin, ki bi lahko tvorile tako opozicijo, mu je prineslo nadzor varnostnih služb, odvzem advokature in zaplembo premoženja. Skratka, želeli so ga prestrašiti in pasivizirati. Imel je malo sreče, da so leta 1953 smatrali njegove izjave iz konca 1950 in začetka 1951 že za zastarele in da protiukrepi niso bili še hujši.

Postal je javno pasiven, a ne zlomljen. Če je prej deloval za dvig kmetske stanovske samozavesti, še posebej preko pomladka, se je zdaj omejil na lastni pomladek. Svoje otroke je vzgajal "[v] neke vrsti dvojni vzgoji: ena je veljala za zunanji svet, druga pa za svet ožjega okolja, toda nikoli ni segla na raven sovraštva in povračilnosti."²⁴⁷

V službi se je moral v Mestnem ljudskem Odboru pokoravati partijskim pritiskom, zato je ventil izražanja našel v strokovnih pravniških publikacijah in v filozofskem pristopu k zakonom. Če bi sami morali opisati Igorja Rosino po tem, ko smo imeli možnost spoznati njegovo celoživljenjsko delovanje, bi morali reči, da je bil človek, ki se je zavedal, da igra igro na dolgi rok.

Res je, da vsaka generacija odgovarja za svoja dejanja. Njena glavna naloga pa je vzgoja ter priprava naslednjih generacij na vstop *in* prevzem oblasti nad vzgojo naslednje generacije.

Pa če je to spodbujanje odprave stanovske vzvišenosti in občutka manjvrednosti zaradi tlačanskega mita ali pa za prevetritev opresivnega režima. Vseskozi je vztrajal pri prepričanju, da je potrebno misliti s svojo lastno glavo in se tako tudi odločati. Ne moremo pa mu zameriti, da je glede na informatorje, ki so prihajali v zasebnost njegove lastne dnevne sobe, k temu vzgojno dodal še: "Ampak. Previdno."

²⁴⁷ Vriskajoč do nebes in na smrt žalosten, *Večer*, 19. 10. 1994, str. 16–17.

6 Bibliografija člankov Igorja Rosine po kronološkem zaporedju²⁴⁸

6.1 Kmetški list (pregledane številke med letoma 1925–1941)²⁴⁹

- Kmetska stanovska kultura, *Kmetski list*, letnik 8, 11. 8. 1926, št. 32, str. 2–3.
- Vstop SLS v vlado in mi, *Kmetski list*, letnik 8, 3. 11. 1926, št. 44, str. 2.
- Volilne parole SLS, *Kmetski list*, letnik 8, 29. 12. 1926, št. 52, str. 3–4.
- Kulturno–politična potreba kmetske stranke, *Kmetski list*, letnik 9, 13. 7. 1927, št. 28, str. 2–3.
- Gospodarski parlament, *Kmetski list*, letnik 9, 17. 8. 1927, št. 33, str. 3.
- Velika noč, *Kmetski list*, 4. 4. 1928, št. 14, str. 1.
- Kmetski pokret kot glavni faktor miru, *Kmetski list*, letnik 10, 13. 6. 1928, št. 24, str. 1.
- 20. junij 1928 in Slovenci, *Kmetski list*, letnik 10, 4. 7. 1928, št. 27, str. 1.
- Revizija ustave, *Kmetski list*, letnik 10, 18. 7. 1928, št. 29, str. 2.
- Avtonomija Slovenije in SLS, *Kmetski list*, letnik 10, 25. 7. 1928, št. 30, str. 2–3.
- Slovenstvo v vladi, *Kmetski list*, letnik 10, 22. 8. 1928, št. 34, str. 1.
- Naša bilanca, *Kmetski list*, letnik 10, 19. 9. 1928, št. 38, str. 1.
- Kmetska demokracija in Evropa, *Kmetski list*, letnik 10, 10. 10. 1928, št. 41, str. 1–2.
- Katoliška akcija, *Kmetski list*, letnik 11, 26. 6. 1929, št. 26, str. 1.
- Nova generacija, *Kmetski list*, letnik 11, 3. 7. 1929, št. 27, str. 1.
- Kulturno–politična misija slovenstva, *Kmetski list*, letnik 11, 17. 7. 1929, št. 29, str. 1;
Kmetski list, letnik 11, 24. 7. 1929, št. 30, str. 1–2.
- Socialna enotnost vasi, *Kmetski list*, letnik 11, 4. 9. 1929, št. 36, str. 1–2.
- Kulturna enotnost vasi, *Kmetski list*, letnik 11, 18. 9. 1929, št. 38, str. 1–2.
- Temelji kmetsko-kulturne prosvete, *Kmetski list*, letnik 11, 27. 12. 1929, št. 52, str. 1–2.
- Načelno stališče, *Kmetski list*, letnik 12, 29. 1. 1930, št. 5, str. 1.
- Kmetski dom, *Kmetski list*, letnik 12, 18. 2. 1930, št. 8, str. 1–2.
- Velikonočna premišljevanja, *Kmetski list*, letnik 12, 16. 4. 1930, št. 16, str. 1–2.
- Nekatere izmed idej Radičevega pokreta, *Kmetski list*, letnik 12, 25. 6. 1930, št. 26, str. 1–2.
- Spremenjeni časi, *Kmetski list*, 6. 8. 1930, letnik 12, št. 32, str. 2.

²⁴⁸ Članki, ki so citirani znotraj diplomskega dela, so podčrtani.

²⁴⁹ V letih 1925, 1932, 1933, 1936 in med 1939–1941 nismo našli člankov Igorja Rosine.

- Svetovna agrarna kriza, *Kmetiski list*, letnik 12, 19. 11. 1930, št. 47, str. 1–2; *Kmetiski list*, letnik 12, 26. 11. 1930, št. 48, str. 1–2.
- –i. r. (verjetno dr. Igor Rosina), K medsebojnemu spoznavanju, *Kmetiski list*, letnik 12, 26. 11. 1930, št. 48, str. 3; *Kmetiski list*, letnik 12, 3. 12. 1930, št. 49, str. 3.
- Pregled kmetско-kulturnega dela, (Sokolstvo in narod. Pokret kmetске mladine. Agrarna reforma), *Kmetiski list*, letnik 13, 29. 7. 1931, št. 30, str. 1–2.
- Mlada kmetска generacija in nacionalizem, *Kmetiski list*, letnik 15, 6. 9. 1933, št. 36, str. 4.
- Dr. Janžetu Novaku v spomin, *Kmetiski list*, letnik 16, 1. 8. 1934, št. 31, str. 5.
- R, (morda dr. Igor Rosina), Samo v slogi je moč, *Kmetiski list*, letnik 17, 2. 1. 1935, št. 1, str. 2.
- Nacionalizem in kmetски pokret, *Kmetiski list*, letnik 19, 9. 6. 1937, št. 23, str. 2.
- –i. r. (verjetno dr. Igor Rosina), Nacionalizem in kmet, *Kmetiski list*, letnik 20, 11. 5. 1938, št. 190 a, str. 1.
- Jugoslovanstvo in kmet, *Kmetiski list*, letnik 20, 22. 6. 1938, št. 25, str. 1.

6.2 Gruda (pregledane številke med letoma 1924–1941)²⁵⁰

- Kmetски pokret in zunanja politika, *Gruda*, letnik 5, 1928, št. 3, str. 57–60.
- Macedonsko vprašanje, *Gruda*, letnik 5, 1928, št. 4, str. 85–87; *Gruda*, letnik 5, 1928, št. 5, str. 105–108; *Gruda*, letnik 5, 1928, št. 6, str. 129–133.
- Ideološki prispevki. »Kmet in narod« –, *Gruda*, letnik 6, 1929, št. 5–6, str. 131–133; »Kmet je narod«, *Gruda*, letnik 6, 1929, št. 7, 8, str. 165–168.
- Delokrog slovenske kmetске mladine, *Gruda*, 1931, št–1, str. 42–44.
- Nekaj o državljanski zavesti in narodno-kulturnem problemu naše vasi, *Gruda*, letnik 8, 1931, št. 9, str. 217–220.
- Naši kmetски mladini v opomin, *Gruda*, letnik 9, 1932, št. 6, str. 163–165.
- Kmetска demokracija, *Gruda*, letnik 9, 1932, št. 10, str. 279–281.
- Kulturna slika naše vasi, *Gruda*, letnik 10, 1933, št. 1, str. 25–29.
- Dosedanja kulturna vloga našega gibanja *Gruda*, letnik 11, 1934, št. 8–9, str. 265–271.

²⁵⁰ V letih 1924, 1925, 1926, 1940 in 1941 nismo našli člankov Igorja Rosine.

6.3 Mariborski Večernik "Jutra" (pregledane številke med letoma 1938–1940)

- Maribor 25. oktobra, *Večernik*, letnik 12, 25. 10. 1938, št. 242, str. 2.
- Narodno gibanje na socialnih temeljih, *Večernik*, 5. 11. 1938, št. 251, str. 3.
- Eppure, si muove, *Večernik*, letnik 13, 28. 1. 1939, št. 23, str. 3.
- Maribor 21. februarja, *Večernik*, letnik 13, 21. 2. 1939, št. 42, str. 2.
- Smernice pok. Pija XI. in Slovenci, *Večernik*, letnik 13, 1. 3. 1939, št. 49, str. 3.
- Maribor 18. marca, *Večernik*, letnik 13, 18.–19. 3. 1939, št. 64, str. 2.
- Naša letošnja velikonočna bilanca, *Večernik*, letnik 13, 8.–10. 4. 1939, št. 81, str. 2.
- Nova spoznanja, *Večernik*, letnik 13, 6.–7. 5. 1939, št. 103, str. 3.
- Potrebne nove usmeritve, *Večernik*, letnik 13, 27. 5. 1939, št. 120, str. 4.
- Naš Maribor, *Večernik*, letnik 13, 5.–6. 8. 1939, št. 177, str. 3–4.
- Od Sušaka do Budve, *Večernik*, letnik 13, 23. 8. 1939, št. 191, str. 5.
- Od Sušaka do Budve, *Večernik*, letnik 13, 24. 8. 1939, št. 192, str. 5.
- Od Sušaka do Budve, *Večernik*, letnik 13, 25. 8. 1939, št. 193, str. 5.
- Od Sušaka do Budve, *Večernik*, letnik 13, 26.–27. 8. 1939, št. 194, str. 7.
- Od Sušaka do Budve, *Večernik*, letnik 13, 28. 8. 1939, št. 195, str. 7.
- Na levo, *Večernik*, letnik 13, 7.–8. 10. 1939, št. 230, str. 3.
- O ciljih današnje vojne, *Večernik*, letnik 13, 11.–12. 11. 1939, št. 259, str. 3.
- Nekaj misli ob letošnjem Božiču, *Večernik*, letnik 13, 23. 12. 1939, št. 293, str. 5.
- Politični pokreti in Slovenci, *Večernik*, letnik 14, 5.–7. 1. 1940, št. 4, str. 3.
- O pomenu naše inteligence, *Večernik*, letnik 14, 30.–31. 3. 1940, št. 72, str. 3.
- Na vežbi, *Večernik*, letnik 14, 3.–4. 8. 1940, št. 174, str. 4.
- Na vežbi, *Večernik*, letnik 14, 7. 8. 1940, št. 177, str. 3.
- Na vežbi, *Večernik*, letnik 14, 10.–11. 8. 1940, št. 180, str. 4.
- Da se sliši tudi druga plan zvona, *Večernik*, letnik 14, 10. 8. 1940, št. 180, str. 12.
- Na vežbi, *Večernik*, letnik 14, 14. 8. 1940, št. 183, str. 6.
- Na vežbi, *Večernik*, letnik 14, 17.–18. 8. 1940, št. 185, str. 4.
- Na vežbi, *Večernik*, letnik 14, 21. 8. 1940, št. 188, str. 6.
- Na vežbi, *Večernik*, letnik 14, 24. 8. 1940, št. 191, str. 7.
- Glejmo velike!, *Večernik*, letnik 14, 29. 9. 1940, št. 220, str. 3.
- O narodni skupnosti, *Večernik*, letnik 14, 23.–26. 12. 1940, št. 292, str. 4–5.

6.4 Gospodarski vestnik (pregledane številke med letoma 1952–1969)²⁵¹

- i. r. (verjetno Igor Rosina), O gradbenih pogodbah, *Gospodarski vestnik*, 12. 6. 1954, letnik 3, št. 4, str. 2.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Še neurejeni riziko gradbenih podjetij, *Gospodarski vestnik*, 7. 4. 1954, letnik 3, št. 28, str. 2.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Pravni referent in zastopstvo pred arbitražo, *Gospodarski vestnik*, 24. 7. 1954, letnik 3, št. 58, str. 3.
- l. r. (verjetno Igor Rosina), O organizaciji in delovne metode organov delavskega upravljanja. *Gospodarski vestnik*, letnik 6, 12. 6. 1957, št. 46, str. 1, 4.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Delavsko samoupravljanje v številkah, *Gospodarski vestnik*, letnik 8, 18. 11. 1959, št. 91, str. 3.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Analiza in poročila družbenega knjigovodstva, *Gospodarski vestnik*, letnik 8, 19. 12. 1959, št. 99, str. 2.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Knjigovodske predpise je treba prilagoditi potrebi po modernizaciji te službe, *Gospodarski vestnik*, letnik 14, 2. 2. 1965, št. 9, str. 2.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Katere pogoje mora izpolnjevati občan, ki želi odpreti gostinski lokal, *Gospodarski vestnik*, letnik 14, 26. 3. 1965, št. 24, str. 2.
- i. r. (verjetno Igor Rosina) Štiri variante nove zakonodaje o zunanji trgovini, *Gospodarski vestnik*, letnik 14, 8. 10. 1965, št. 79, str. 8.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Podjetja se bodo lahko dogovarjala o cenah ob osnutku zakona, *Gospodarski vestnik*, letnik 16, 24. 1. 1967, št. 6, str. 2.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), O reelekciji direktorjev, *Gospodarski vestnik*, letnik 16, 7. 2. 1967, št. 10, str. 6.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Še o menici, meničnem pravu in neporavnanih obveznostih, *Gospodarski vestnik*, letnik 16, 11. 8. 1967, št. 62, str. 2.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Zakon o pobotanju dolgov in terjatev pred zvezno skupščino, *Gospodarski vestnik*, letnik 17, 22. 2. 1968, št. 17, str. 2.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Knjigovodstvo v službi racionalnega gospodarjenja, *Gospodarski vestnik*, letnik 17, 26. 3. 1968, št. 25, str. 2.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Problemi izvajanja predpisov o blagovnem prometu, *Gospodarski vestnik*, letnik 17, 28. 6. 1968, št. 51, str. 4.

²⁵¹ V letih 1952, 1953 in med leti 1955–1958 in 1960–1966 nismo našli člankov, za katere bi lahko trdili, da je njihov avtor Igor Rosina.

- i. r. (verjetno Igor Rosina), Poslovnemu združenju dati pravni status, ki ustreza sodobni teoriji in praksi, *Gospodarski vestnik*, letnik 7, 25. 10. 1968, št. 83, str. 4.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Kaj narekujejo in dopolnitve zakona o vodah, *Gospodarski vestnik*, letnik 7, 26. 11. 1968, št. 91, str. 2.
- i. r. (verjetno Igor Rosina), Nobenih stičnih točk med železarji in predelovalci?, *Gospodarski vestnik*, letnik 8, 9. 9. 1969, št. 69, str. 2.

6.5 Naše gospodarstvo (pregledane številke med letoma 1955–1969)²⁵²

Naše gospodarstvo, letnik 1

V rubriki *Gospodarske informacije*

- Odškodninska odgovornost šoferjev, *Naše gospodarstvo*, letnik 1, 10. 3. 1955, št. 5, str. 75.

V rubriki *Iz dela ljudskih odborov*

- Odgovornost članov samoupravnih organov podjetja, *Naše gospodarstvo*, letnik 1, 25. 3. 1955, št. 6, str. 96–97.
- Gospodarske funkcije občin, *Naše gospodarstvo*, letnik 1, 25. 11. 1955, št. 22–23, str. 369–372.

V rubriki *Delavsko samoupravljanje*

- Odpoklic članov delavskega sveta, *Naše gospodarstvo*, letnik 1, 25. 6. 1955, št. 12, str. 196–197
- Poslovnik za delo delavskega sveta, *Naše gospodarstvo*, letnik 1, 25. 9. 1955, št. 18, str. 295–297; *Naše gospodarstvo*, 10. 10. 1955, št. 19, str. 311–312.
- Referendum v podjetju, *Naše gospodarstvo*, letnik 1, 10. 9. 1955, št. 17, str. 279–281.

V rubriki *Pravni in gospodarski svetovalec*

- Odškodninska odgovornost »odgovorne osebe« za gospodarski postopek, *Naše gospodarstvo*, letnik 1, 25. 5. 1955, št. 10, str. 165–167.
- Odškodninska odgovornost v podjetju, *Naše gospodarstvo*, letnik 1, 10. 10. 1955, št. 19, str. 313–315.

²⁵² V letih 1961–1969 nismo odkrili člankov Igorja Rosine. Ker je bil to med obravnavanimi viri edini publicistični vir z rednimi rubrikami, smo ohranili razdelitev po posameznih letih in rubrikah.

Naše gospodarstvo, letnik 2

V rubriki *Iz dela ljudskih odborov*

- Delavsko samoupravljanje in obrati, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 15. 2. 1956, št. 3, str. 43–45.
- O upravnem sporu, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 30. 5. 1956, št. 10, str. 178–181.
- Inšpekcija dela in podjetje, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 31. 8. 1956, št. 16, str. 300–302. (podpisan R. I.).

V rubriki *Delavsko samoupravljanje*

- Razmejitev pristojnosti med upravnim odborom in direktorjem podjetij, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 15. 1. 1956, št. 1, str. 10–12.
- Priprava predlogov za organe upravljanje, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 15. 3. 1956, št. 5, str. 75–77; *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 31. 3. 1956, št. 6, str. 93–95.
- Pravni položaj člana upravnega odbora, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 15. 4. 1956, št. 7, str. 120–122.
- Pravice in dolžnosti člana delavskega sveta, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 31. 10. 1956, št. 20, str. 583–584.
- Pravni položaj predsednika delavskega sveta, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 31. 12. 1956, št. 24, str. 663–665.

V rubriki *Pravni in gospodarski svetovalec*

- Disciplinski postopek, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 5. 1. 1956, št. 1, str. 12–16.
- Objektivna odškodninska odgovornost podjetij, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 30. 5. 1956, št. 10, str. 187; *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 15. 6. 1956, št. 11, str. 212–213.
- Odškodninska odgovornost državne uprave za dejanja svojih uslužbencev, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 31. 7. 1956, št. 14, str. 264–265.
- O načelu zakonitosti, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 31. 7. 1956, št. 14, str. 262–264.
- O zavarovalni pogodbi, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 31. 7. 1956, št. 14, str. 266–267; 15. 8. 1956, št. 15, str. 289–290.
- O škodnem zavarovanju, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 15. 8. 1956, št. 15, str. 290–291; 31. 8. 1956, št. 16, str. 306.
- Inšpekcija dela in podjetje, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 15. 9. 1956, št. 17, str. 327–328.

- Nastanek in prenehanje funkcije člana delavskega sveta, *Naše gospodarstvo*, letnik 2, 15. 12. 1956, št. 23, str. 647–649.

Naše gospodarstvo, letnik 3

V rubriki Iz dela ljudskih odborov

- Akti ljudskih odborov v medsebojnem razmerju in razmerjih do višjih organov, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 31. 1. 1957, št. 2, str. 41–43.
- Upravna odločba (akt, izdan v upravnem postopku), *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 15. 2. 1957, št. 3, str. 59–62.

V rubriki Pravni in gospodarski svetovalec

- Akti ljudskih odborov izdani, izven upravnega postopka, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 28. 2. 1957, št. 4, str. 76–78.
- O pojmu gospodarske organizacije, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 31. 3. 1957, št. 6, str. 112–111.
- Določbe o odpovedi, ki jih ni več uporabljati, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 30. 4. 1957, št. 8, str. 144–145.
- Še nekaj o odpovedih, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 15. 5. 1957, št. 9, str. 162–164.
- Pritožbena pot pri odpovedi v luči pravosodne prakse, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 31. 5. 1957, št. 10, str. 173.
- Honorarni uslužbenci in honorarno delo, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 31. 5. 1957, št. 10, str. 175–177.
- O suspenziji, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 30. 6. 1957, št. 12, str. 207–208.
- Oskrbnina v luči pravosodne prakse, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 31. 7. 1957, št. 14, str. 238–237.
- Nadurno delo v gospodarskih organizacijah, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 15. 8. 1957, št. 15, str. 273–274.
- Letni dopusti po predlogu zakona o delovnih odnosih, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 31. 8. 1957, št. 16, str. 295–296.
- Pravica delavca do povišanja plače po novi uredbi, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 15. 9. 1957, št. 17, str. 310–312.
- Ukinitve delavske samouprave v podjetjih zaradi nastopa določenih okoliščin, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 30. 9. 1957, št. 18, str. 330–331.

- O delovnih odnosih nasploh, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 30. 9. 1957, št. 18, str. 332–333.
- Gospodarsko združevanje podjetij, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 30. 10. 1957, št. 20, str. 365–366.
- Odločbe vrhovnih sodišč, ki zanimajo podjetja, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 15. 11. 1957, št. 21, str. 381–382.
- Imenovanje direktorja podjetja, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 30. 11. 1957, št. 22, str. 395–396.
- Odločbe vrhovnih sodišč, ki zanimajo podjetja, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 15. 12. 1957, št. 23, str. 429–430.

V rubriki *Delavsko samoupravljanje*

- Neposredna upravna ukinitve delavske samouprave, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 15. 9. 1957, št. 17, str. 309–310.
- Odstavitev direktorja v rednem postopku, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 31. 12. 1957, št. 24, str. 442–443.
- Administrativna odstavitev direktorja, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 31. 12. 1957, št. 24, str. 443–444.

V rubriki *Gospodarske informacije*

- Odločbe vrhovnih sodišč, ki zanimajo podjetja, *Naše gospodarstvo*, letnik 3, 30. 11. 1957, št. 22, str. 389–390.

Naše gospodarstvo, letnik 4

V rubriki *Pravni in gospodarski svetovalec*

- Postavljanje poslovodij gospodarskih organizacij, *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 1. 1958, št. 1, str. 15–16; *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 31. 1. 1958, št. 2, str. 32; *Naše gospodarstvo*, 28. 2. 1958, št. 4, str. 61–62.
- Odločbe Vrhovnih sodišč, ki zanimajo podjetja, *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 28. 2. 1958, št. 4, str. 62–63; *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 5. 1958, št. 9, str. 147–148; *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 31. 5. 1958, št. 10, str. 160–163; *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 6. 1958, št. 11, str. 173–174; *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 9. 1958, št. 17, str. 278–279; *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 10. 1958, št. 19, str. 307–308; *Naše*

gospodarstvo, letnik 4, 15. 11. 1958, št. 20, 21, str. 333–337; *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 11. 1958, št. 22, str. 354–356.

- Odškodninska odgovornost podjetja in delavca po zakonu o delovnih razmerjih, *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 30. 4. 1958, št. 8, str. 124–125.
- Nekatere pomanjkljivosti v upravnem postopku, *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 30. 4. 1958, št. 8, str. 126; *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 5. 1958, št. 9, str. 145–147.
- Primanjkljaj, *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 31. 5. 1958, št. 10, str. 163.
- Odstavitev poslovodje, *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 6. 1958, št. 11, str. 177–179.
- Upravni spor in gospodarske organizacije, *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 31. 6. 1958, št. 14, str. 226–227.
- Javna listina, *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 9. 1958, št. 17, str. 279. (R. J.)

V rubriki *Delavsko samoupravljanje*

- Nekatere izmed bistvenih sprememb delovnega prava po zakonu o delovnih razmerjih, *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 5. 1958, št. 9, str. 142–145
- Disciplinska odgovornost delavcev po zakonu o delovnih razmerjih, *Naše gospodarstvo*, 31. 6. 1958, št. 14, str. 226; *Naše gospodarstvo*, letnik 4, 15. 8. 1958, št. 15, str. 239–240.

Naše gospodarstvo, letnik 5

V rubriki *Gospodarske informacije*

- Spremembe stanovanjskih predpisov, ki zanimajo podjetja, *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 30. 6. 1959, št. 12, str. 185–186.
- Sprememba poslovnega predmeta, *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 15. 7. 1959, št. 13, str. 196–198.

V rubriki *Iz dela ljudskih odborov*

- Razrešitev direktorja gospodarske organizacije pod ljubljanskem odborom, *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 30. 9. 1959, št. 18, str. 279–281.

V rubriki *Pravni in gospodarski svetovalec*

- Odrejanje prekrškov v predpisih ljudskih odborov, *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 28. 2. 1959, št. 4, str. 58–59.
- Pravni položaj upravnika kmetijske zadruge, *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 30. 4. 1959, št. 8, str. 125–126.

- Odločbe vrhovnih sodišč, ki zanimajo podjetja, *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 31. 7. 1959, št. 14, str. 221–222; *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 15. 8. 1959, št. 15, str. 237–239; *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 31. 8. 1959, št. 16, str. 252–255; *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 30. 9. 1959, št. 18, str. 284–286; *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 15. 10. 1959, št. 19, str. 302–303; *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 30. 10. 1959, št. 20, str. 317–319; *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 15. 11. 1959, št. 21, str. 334–335.
- O pojmu »pravna oseba«, *Naše gospodarstvo*, 15. 12. 1959, št. 23, str. 367–368; *Naše gospodarstvo*, letnik 5, 31. 12. 1959, št. 24, str. 386–388.

Naše gospodarstvo, letnik 6

V rubriki *Gospodarski in pravni svetovalec*

- Občina kot subjekt premoženjskih pravic in obveznosti, *Naše gospodarstvo*, letnik 6, 26. 6. 1960, št. 6, str. 186–190.
- Odločbe vrhovnih sodišč, ki zanimajo podjetja, *Naše gospodarstvo*, 25. 8. 1960, št. 8, str. 250–253; *Naše gospodarstvo*, letnik 6, 25. 9. 1960, št. 9, str. 277–280; *Naše gospodarstvo*, 25. 11. 1960, št. 11, str. 347–350.

6.6 Pravniki (pregledane številke med letoma 1953–1969)²⁵³

- Kakovostne napake po splošnih blagovnih uzancah, *Pravnik*, letnik 9, 1954, št. 10–12, str. 310–316.
- Materialna odgovornost delavca (uslužbenca) po osnutku zakona o delovnih razmerjih, *Pravnik*, letnik 10, 1955, št. 10–12, str. 381–387.
- Ali je načelo krivdne odgovornosti podjetij za škodo opuščeno?, *Pravnik*, letnik 11, 1956, št. 5–8, str. 217–230.
- Načela upravnega postopka ljudskih odborov v luči pravosodne prakse, *Pravnik*, letnik 11, 1956, št. 9–10, str. 307–320.
- Člen 163 zakonskega predloga o delovnih razmerjih, *Pravnik*, letnik 12, 1957, št. 3–4, str. 145–163.
- Dobavno-prevzemne pogodbe, ki ustanavljajo trajna dolžniška razmerja, *Pravnik*, letnik 13, 1958, št. 5–8, str. 161–174.

²⁵³ V letu 1953 in med 1961–1967 nismo odkrili člankov Igorja Rosine.

- Nekatere izmed oblik družbene pogodbe, *Pravnik*, letnik 14, 1959, št. 5–8, str. 165–188.
- Neposredno odločanje v upravnem postopku, *Pravnik*, letnik 15, 1960, št. 3–4, str. 151–172.
- O prepovedanem pravnem poslu, *Pravnik*, letnik 23, 1968, št. 9–10, str. 563–572.²⁵⁴
- Še o skupnem premoženju zakoncev, *Pravnik*, letnik 24, 1969, št. 10–12, str. 358–376.

²⁵⁴ Slavnostna številka ob proslavi stoletnice odvetniške zbornice v Ljubljani.

7 Viri in literatura

7.1 Arhivsko gradivo

(posredovala gospa Alenka Šelih)

- *Rosina, Igor, 7.10. 1900 – dosje*, ARS ministrstvo za kulturo, fond AS 1931 Republiški sekretariat za notranje zadeve.
- *Predlog glede prvih ukrepov naše oblasti ob prelomu na Štajerskem študijski komisiji SNOS*, Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond: Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev. (AMNOM, fond: KUZOP).
- *Poročilo o postopanju okupatorja napram slovenskim ženam in otrokom, na področju severo-vzhodno Slovenije*, Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond: Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev. (AMNOM, fond: KUZOP).
- *O avstrijskih državljanih vojnih zločincih na Štajerskem, Prepis poročila KUZOP-a 27. 12. 1945*, Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond: Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev. (AMNOM, fond: KUZOP).
- *Okupator o slovenskem problemu na spodnjem Štajerskem*, Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond: Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev. (AMNOM, fond: KUZOP).
- *Nemška narodnostna skupina Kočevarjev*, Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor, fond: Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev. (AMNOM, fond: KUZOP).

7.2 Časopisje

- Igor Ravnikar, Izvozna problematika se kaže v novi luči, *Gospodarski vestnik*, letnik 13, 11. 12. 1964, št. 97, str. 4.
- Alenka Šelih, Vriskajoč do nebes in na smrt žalosten, *Večer*, 19. 10. 1994, str. 16–17.
- Albin Torelli, Dr. Igor Rosina, *Pravnik*, letnik 24, 1969, št. 10–12.
- Naše Gospodarstvo (oglas), *Gospodarski vestnik*, 9. 3. 1955, letnik 4, št. 20.
- Prazni strahovi dr. Rosine, *Slovenec*, letnik 68, 4. 3. 1939, št. 53, str. 3.
- Sporočilo bralcem, *Naše gospodarstvo*, 25. 1. 1960, letnik 6, št. 1, str. 3.

7.3 Literatura

- Mitja Ferenc, *Prikrito in očem zakrito* (Celje 2005).
- Dušan Nečak, *Hallsteinova doktrina in Jugoslavija* (Ljubljana 2002).
- Jože Pirjevec, *Jugoslavija 1918–1992. Nastanek, razvoj ter razpad Karadjordjevičeve in Titove Jugoslavije* (Koper 1995).
- Jože Pučnik, *Iz arhivov slovenske politične policije* (Ljubljana 2002).
- Tončka Stanonik, Lan Brenk (ur.), *Osebnosti. Veliki slovenski biografski leksikon od m do ž* (Ljubljana 2008).
- Jera Vodušček Starič, *Prevzem oblasti 1944–1946* (Ljubljana 1992).
- Peter Štih, Miti in stereotipi v podobi starejše slovenske nacionalne zgodovine, v: M. Ferenc, B. Petkovšek (ur.), *Mitsko in stereotipno v slovenskem pogledu na zgodovino* (Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije 2006), str. 42.

7.4 Internetni viri

- Dokumentarna oddaja Spomini: Andrej Rosina in Alenka Šelih Rosina. Dostopno na: < <http://4d.rtv slo.si/arhiv/spomini/174383237> >, 31. 8. 2016.
- Mariborski večernik "Jutra". Dostopno na: < <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:spr-NGIPWX00> >, 25. 8. 2016 .
- Revija Pravniki. Dostopno na: < <http://www.revija-pravnik.si/> >, 30. 8. 2016.
- Slovenska kmečka stranka. Dostopno na: < http://dbpedia.org/page/Slovene_Peasant_Party >, 28. 8. 2016.
- Wikipedia, geslo: Banovina. Dostopno na: < <https://sl.wikipedia.org/wiki/Banovina> >, 27. 8. 2016.
- Wikipedia, geslo: Država Slovencev Hrvatov Srbov. Dostopno na: < https://sl.wikipedia.org/wiki/Dr%C5%BEava_Slovencev,_Hrvatov_in_Srbov >, 27. 8. 2016.
- Wikipedia, geslo: Časopis Gruda. Dostopno na: < [https://sl.wikipedia.org/wiki/Gruda_\(revija\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Gruda_(revija)) >, 27. 8. 2016.
- Wikipedia, geslo: Kraljevina Srbov Hrvatov in Slovencev. Dostopno na: < https://sl.wikipedia.org/wiki/Kraljevina_Srbov,_Hrvatov_in_Slovencev >, 27. 8. 2016.

- Wikipedia, geslo: Milovan Đilas. Dostopno na: <
https://sl.m.wikipedia.org/wiki/Milovan_Đilas >, 1. 9. 2016.
- Wikipedia, geslo: Slovenska kmečka stranka. Dostopno na: <
https://en.wikipedia.org/wiki/Slovene_Peasant_Party >, 28. 8. 2016.
- Wikipedia, geslo: Stjepan Radić. Dostopno na: <
https://sl.wikipedia.org/wiki/Stjepan_Radi%C4%87 >, 27. 8. 2016.
- Wikipedia, geslo: Trianonska pogodba. Dostopno na: <
https://sl.wikipedia.org/wiki/Trianonska_mirovna_pogodba >, 27. 8. 2016.

8 Seznam uporabljenih kratic in okrajšav

AMNOM – Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor

dokt. – doktorat

drž. – državni

gosp. – gospodarski

HSS – Hrvaška seljačka (kmečka) stranka

it. – italijanski

KUZOP – Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorja in pomagačev

Lj. – Ljubljana

Mb – Maribor

NNS – Narodno napredna stranka

NOB – Narodnoosvobodilni boj

SHS (država) – Država Slovencev, Hrvatov in Srbov

SHS (kraljevina) – Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev

SLS – Slovenska ljudska stranka

SKS – Slovenska kmetska stranka

SNOS – Slovenski narodnoosvobodilni svet

Informbiro – Komunistični informacijski biro

UDV – Uprava državne varnosti (tudi UDBA)

UDBA – Uprava državne bezbednosti (tudi UDV)

univ. – univerza

ZDA – Združene države Amerike

ZKFD – Zveza kmetskih fantov in deklet